ARCHIWUM
Akademii Obrony Narodowej

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY
KATEDRA BEZPIECZEŃSTWA I PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

Mjr dr Marek GĄSKA

PLANOWANIE OPERACJI WOJSKOWYCH W ŚWIETLE MIĘDZYNARODOWEGO PRAWA HUMANITARNEGO KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

Dokumenty i materiały

Cz. 2. Środki i metody ograniczające walkę zbrojną

A

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/5513 cz.2
05-005513-002-0

WARSZAWA

69037

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY
KATEDRA PRAWA I BEZPIECZEŃSTWA MIĘDZYNARODOWEGO

Mjr dr Marek Gąska

PLANOWANIE OPERACJI WOJSKOWYCH W ŚWIETLE MIĘDZYNARODOWEGO PRAWA HUMANITARNEGO KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

Dokumenty i materiały

Cz. 2. Środki i metody ograniczające walkę zbrojną

WARSZAWA 2003

SPIS TREŚCI

Część pierwsza
Prawo przeciwwojenne

1. Konwencja o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych (I konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. .....
2. Konwencja w sprawie ograniczenia użycia siły w celu ściągnięcia długów zawarowanych umową (II Konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. .....
3. Pakt Ligi Narodów, Paryż, 28 czerwca 1919 r. (wyciąg) .....
4. Traktat przeciwwojenny, Paryż, 27 sierpnia 1928 r. .....
5. Konwencja o określeniu napaści, Londyn, 3 lipca 1933 r. .....
6. Karta Narodów Zjednoczonych, Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości San Francisco, 26 czerwca 1945 r. (wyciąg) .....
7. Układ w sprawie Antarktyki, Waszyngton, 1 grudnia 1959 r. .....
8. Układ o zakazie prób broni nuklearnej w atmosferze, w przestrzeni kosmicznej i pod wodą, Moskwa, 5 sierpnia 1963 r. .....
9. Układ o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z księżycem i innymi ciałami niebieskimi, Londyn, Moskwa, Waszyngton, 27 stycznia 1967 r. .....
10. Układ o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej, Londyn, Moskwa, Waszyngton, 1 lipca 1968 r. .....
11. Układ o zakazie umieszczania broni jądrowej i innych rodzajów broni masowej zagłady na dnie mórz i oceanów oraz w jego podłożu, Londyn, Moskwa, Waszyngton, 11 lutego 1971 r. .....
12. Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu, Londyn, Moskwa, Waszyngton, 10 kwietnia 1972 r. .....
13. Akt Końcowy Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy, Helsinki, 1 sierpnia 1974 r. (wyciąg) .....
14. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych nr 3314/XXIX w sprawie definicji agresji, Nowy Jork, 14 grudnia 1974 r. .....
15. Konwencja o zakazie używania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub jakichkolwiek innych celach wrogich, Genewa, 18 maja 1977 r.
16. Międzynarodowa umowa o zwalczaniu, rekrutacji, wykorzystania, finansowania i szkolenia najemników, Nowy Jork, 4 grudnia 1989 r. .....
17. Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie, Paryż, 19 listopada 1990 r. (wyciąg) .....
18. Traktat o otwartych przestworzach, Helsinki, 24 marca 1992 r. (wyciąg) .....
19. Konwencja o koncyliacji i arbitrażu w ramach KBWE, Sztokholm,15 grudnia 1992 r.
20. Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów, Paryż, 13 stycznia 1993 r. (wyciąg) .....
21. Kodeks postępowania w dziedzinie polityczno-wojskowych aspektów bezpieczeństwa, Budapeszt, 6 grudnia 1994 r (wyciąg) .....
22. Traktat o całkowitym zakazie prób jądrowych, Nowy Jork,10 września 1996 r. (wyciąg)

Część druga
Prawne ograniczenia walki zbrojnej

1. Deklaracja w przedmiocie prawa wojny morskiej, Paryż, 16 kwietnia 1856 r. 2
2. Deklaracja w sprawie pocisków wybuchających małego kalibru, Petersburg, 11 grudnia 1868 r. 2
3. Deklaracja o zakazie używania na wojnie kul rozszerzających się lub rozpłaszczających, Haga, 29 lipca 1899 r. 3
4. Deklaracja o zakazie używania pocisków gazowych, Haga, 29 lipca 1899 r..... 3
5. Konwencja dotycząca rozpoczęcia kroków nieprzyjacielskich (III konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. 4
6. Konwencja dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej (IV konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r..... 5
   Załącznik do konwencji: Regulamin dotyczący praw i zwyczajów wojny lądowej (Regulamin haski), Haga, 18 października 1907 r. 7
7. Konwencja dotycząca praw i obowiązków mocarstw i osób neutralnych w razie wojny lądowej (V konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. 13
8. Konwencja o postępowaniu ze statkami handlowymi nieprzyjaciela na początku działań wojennych (VI konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. 16
9. Konwencja o przerabianiu statków handlowych na okręty wojenne (VII konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. 18
10. Konwencja dotycząca zakładania min wybuchających automatycznie za dotknięciem (VIII konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. 18
11. Konwencja o bombardowaniu przez morskie siły zbrojne w czasie wojny (IX konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. 19
12. Konwencja o pewnych ograniczeniach w wykonywaniu prawa zdobyczy podczas wojny morskiej (XI konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. 22
13. Konwencja dotycząca praw i obowiązków mocarstw neutralnych w razie wojny morskiej (XIII konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. 23
14. Deklaracja w sprawie zakazu zrzucania z balonów pocisków i środków wybuchowych, Haga, 18 października 1907 r. 27
15. Deklaracja dotycząca prawa wojny morskiej, Londyn, 26 lutego 1909 r. 28
16. Reguły wojny powietrznej, Haga, 19 lutego 1923 r. 37
17. Protokół dotyczący zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych, Genewa, 17 czerwca 1925 r. 42
18. Protokół w sprawie przepisów o akcji wojennej łodzi podwodnych ustalonych w części IV traktatu londyńskiego z 22 kwietnia 1930 r., Londyn, 6 kwietnia 1936 r. 42
19. Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, Genewa, 10 października 1980 r. 43
    Protokół w sprawie niewykrywalnych odłamków (protokół I), Genewa, 10 października 1980 r. 49
    Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń (protokół II), Genewa, 10 października 1980 r. 49
    Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia broni zapalających (protokół III), Genewa, 10 października 1980 r. 53
    Protokół w sprawie laserowych broni oślepiających (protokół IV), Wiedeń, 12 października 1995 r. 54
    Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń (znowelizowany protokół II do konwencji z 1980 r.), Genewa, 3 maja 1996 r. 54
20. Konwencja o zakazie użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych oraz o ich zniszczeniu, Ottawa, 4 grudnia 1997 r. 64

Część trzecia
Ochrona ofiar wojny i dóbr kultury

1. Konwencja w sprawie polepszenia losu rannych wojskowych w armiach w polu będących, Genewa, 22 sierpnia 1864 r. .....
2. Konwencja w sprawie okrętów szpitalnych, Haga, 21 grudnia 1904 r. .....
3. Konwencja w sprawie zastosowania do wojny morskiej zasad konwencji genewskiej (X konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. .....
4. Konwencja o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych (I konwencja genewska), Genewa, 12 sierpnia 1949 r. .....
5. Konwencja o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu (II konwencja genewska), Genewa, 12 sierpnia 1949 r. .....
6. Konwencja o traktowaniu jeńców wojennych (III konwencja genewska), Genewa, 12 sierpnia 1949 r. .....
7. Konwencja o ochronie osób cywilnych podczas wojny (IV konwencja genewska), Genewa, 12 sierpnia 1949 r. .....
8. Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (protokół I) Genewa, 8 czerwca 1977 r.
9. Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (protokół II), Genewa, 8 czerwca 1977 r. .....
10. Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Rzym, 4 listopada 1950 r. (wyciąg) .....
    Protokół nr 6 do konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, dotyczący zniesienia kary śmierci, 28 kwietnia 1983 r. .....
11. Konwencja dotycząca statusu uchodźców, Genewa, 28 lipca 1951 r. (wyciąg) .....
12. Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych, Nowy Jork, 16 grudnia 1966 r. (wyciąg).....
    Drugi protokół fakultatywny, do Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych w sprawie zniesienia kary śmierci, Nowy Jork, 15 grudnia 1989 r. .....
13. Konwencja o prawach dziecka, Nowy Jork, 20 listopada 1989 r. .....
    Protokół fakultatywny do konwencji o prawach dziecka dotyczący włączania dzieci w konflikt zbrojny, Nowy Jork, 20 maja 2000 r. .....
14. Konwencja o bezpieczeństwie personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelu współdziałającego, Nowy Jork, 6 grudnia 1994 r. .....
15. Traktat o ochronie instytucji artystycznych i naukowych oraz zabytków historycznych (Pakt Roericha), Waszyngton, 15 kwietnia 1935 r. .....
16. Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, Haga, 14 maja 1954 r. .....
    Regulamin wykonawczy do konwencji, Haga, 14 maja 1954 r. .....
    Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego (protokół I), Haga, 14 maja 1954 r. .....
    Protokół do konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego (protokół II), Haga,1 kwietnia 1999 r. .....
17. Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury, Paryż, 17 listopada 1970 r. .....

18. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż, 16 listopada 1972 r. (wyciąg).....

Część czwarta
Odpowiedzialność za naruszenie prawa humanitarnego

1. Porozumienie międzynarodowe w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej, Karta Międzynarodowego Trybunału Wojskowego, Londyn, 8 sierpnia 1945 r. .....
2. Konwencja. w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, Nowy Jork, 9 grudnia 1948 r. .....
3. Konwencja o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości, Nowy Jork, 26 listopada 1968 r. .....
4. Konwencja o zwalczaniu i karaniu zbrodni apartheidu, Nowy Jork, 30 listopada 1973 r.
5. Europejska konwencja o zwalczaniu terroryzmu, Strasburg, 27 stycznia 1977 r. .....
6. Międzynarodowa konwencja przeciwko braniu zakładników, Nowy Jork, 18 grudnia 1979 r. .....
7. Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, Nowy Jork, 10 grudnia 1984 r. .....
8. Konwencja o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, Paryż, 26 listopada 1987 r. .....
9. Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego, Rzym, 17 lipca 1998 r. .....

Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych.

1. Definicja międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych

Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych to normy prawa międzynarodowego, regulujące zagadnienia związane z wojną, takie jak skutki rozpoczęcia wojny, obszar wojny, miejsce (teatr) działań wojennych, środki prowadzenia wojny i sposoby szkodzenia przeciwnikowi w wojnie lądowej, morskiej i powietrznej, okupacja wojskowa, sytuacja prawna jeńców, traktowanie chorych i rannych oraz ludności cywilnej, a także neutralność państwa.

Prawo to zawsze kształtowało się pod wpływem dwóch sprzecznych ze sobą zasad. Jedną z nich jest konieczność wojenna, drugą zasada humanitaryzmu.

Prawo wojenne należy do najstarszych części prawa międzynarodowego. Jedno z pierwszych nowożytnych opracowań na temat prawa międzynarodowego a mianowicie dzieło uczonego holenderskiego Hugo de Groota /Grotiusa/ - De iure belli ac pacis libri tres"- Trzy księgi o prawie wojny i pokoju, Paryż 1625[1], wspomina najpierw o prawie do wojny, a dopiero potem o prawie do pokoju. Teoretycy współczesnego prawa wojennego uważają, że wielką zasługą Grotiusa było to iż dokonał interpretacji problematyki międzynarodowej wojen niezależnie od punktu widzenia prawa kanonicznego i prawa pozytywnego.[2]

W przeszłości więc prawo wojenne zajmowało się wyłącznie stanem wojny, określanym jako walka orężna między państwami. Obecnie w konfliktach zbrojnych uczestniczą często strony nie uznawane za podmioty prawa międzynarodowego. To właśnie brano pod uwagę w pracach zmierzających do humanizacji prawa wojennego.

W takiej perspektywie prawo wojenne widzi prof. R. Jasica, który proponuje stosowanie terminu „**międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych**. Wynika to także z nazewnictwa stosowanego w licznych dokumentach ONZ. Według definicji proponowanej przez R. Jasicę m. p. h. k. z. to: ***„zespół norm ustanowionych przez umowy międzynarodowe lub zwyczaj międzynarodowy, mających na celu ograniczenie prawa stron konfliktów zbrojnych międzynarodowych i niemiędzynarodowych do***

---

[1] H. Grotius, Trzy księgi o prawie wojny i pokoju, (w przekładzie R. Bierzanka), PWN, Warszawa 1957.

stosowania metod i środków walki celem ochrony osób i dóbr przed skutkami takich konfliktów".[3]

Wydaje się, że jest to definicja, która może być zaakceptowana przez naukę współczesnego prawa międzynarodowego. Uwzględnia ona przede wszystkim aspekty humanitarne konfliktów zbrojnych (pomijając elementy - typowego prawa wojennego - ius in bello)

2. Źródła międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych

Prawo to pochodzi z dwóch źródeł, zwyczaju i umów. Wojna wykształciła pewne zwyczaje, które stały się prawem, gdy je uznano za obowiązujące, a ponadto państwa zawierały umowy, w których ustalały normy prawa wojennego. Zwyczaje wiązały początkowo tylko państwa, które je uznały, tak samo jak umowy. Pod koniec XVIII w. stwierdzenie ustalonych zwyczajów wojennych było trudne, ponieważ trzeba było żmudnie analizować i porównywać praktykę państw. Stąd też prawo wojenne zaczęto kodyfikować od drugiej poł. XIX w. Pierwszą nowożytną umową była **Deklaracja paryska z 16 kwietnia 1856r. w przedmiocie prawa wojny morskiej - przyjęta po zakończeniu wojny krymskiej.** Dotyczyła wykonywania prawa łupu i efektywności blokady morskiej oraz wprowadziła zakaz korsarstwa. [4]

22 sierpnia 1864r. w Genewie podpisano Konwencję „w sprawie polepszenia losu rannych i chorych wojskowych w armiach w polu będących".[5] Była to pierwsza konwencja „czerwonokrzyska". Stworzyła ona podstawy prawne do działalności wojskowych jednostek medycznych na polu walki. Artykuł 6 konwencji nakazuje opiekowanie się rannymi i chorymi *„bez względu na to, do jakiego narodu należą"*. Konwencja ta, co jest bardzo istotne, wprowadziła znak czerwonego krzyża na białym tle dla identyfikacji wszelkich obiektów, urządzeń i personelu medycznego. Na jej podpisanie bezpośredni wpływ miały okrucieństwa popełnione w czasie wojny między Francją i Sardynią a Austrią w 1859r., opisane przez świadka bitwy pod Solferino - Szwajcara H. Dunanta (uważanego za twórcę ruchu Międzynarodowego Czerwonego Krzyża).

---

[2] R. Bierzanek, Wstęp, w : H. Grotius, Trzy księgi..., s. 14- 36. Zob. także: T. Leśko, Międzynarodowe ograniczenia w prowadzeniu konfliktów zbrojnych, PWN, Warszawa 1990, s. 34.

[3] R. Jasica, Upowszechnianie znajomości międzynarodowego prawa humanitarnego w siłach zbrojnych , Zeszyty Naukowe WSO im. S. Czarnieckiego 1997, nr 2, s. 80. Zob. także: L. Antonowicz, Podręcznik prawa międzynarodowego, PWN, Warszawa 1994, s. 220.

[4] Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych. Prawo przeciwwojenne. Zbiór dokumentów, wyboru dokonał M. Flemming, Warszawa 1991, s. 19.

[5] Wybór dokumentów do nauki prawa międzynarodowego, opracowali K. Kocot i K. Wolfke, wyd. IV uzupełnione, PWN, Wrocław- Warszawa 1978, s. 335 -336.

Konwencja została przyjęta przez wszystkie niepodległe wówczas państwa (w 1882r. przez Stany Zjednoczone). Stworzyła ona nowoczesne podstawy kodyfikacji międzynarodowego prawa wojennego. Konwencja z 1864r. była wielokrotnie zmieniana i rozwijana w latach 1906, 1929,1949 i 1977.

11 grudnia 1868r. w Petersburgu podpisano deklarację o zakazie używania pocisków wybuchających małego kalibru.[6] Zakaz ten dotyczył pocisków o wadze poniżej 400 gramów. Wychodzono z założenia, że broń taka nie daje człowiekowi szansy na przeżycie, jest bronią okrutną. W deklaracji tej wyrażona została zasada, że „ *jedynym legalnym celem, jaki państwa powinny sobie stawiać w czasie wojny, jest osłabienie sił zbrojnych nieprzyjaciela"* i że *„poza ten cel prowadziłoby używanie broni, która zwiększyłaby niepotrzebnie cierpienia ludzi niezdolnych do walki lub też sprowadzałaby ich nieuniknioną śmierć"*.[7]

Po raz pierwszy próbę całościowego skodyfikowania praw i zwyczajów wojennych podjęto na konferencji w Brukseli w 1874r., o ile konwencja „czerwonokrzyska" z 1864r. nie czyni różnicy między kombatantami (art. 6), to zakres pojęcia *„kombatant"* był główną przyczyną nieporozumień między państwami w czasie obrad konferencji brukselskiej. Kwestia ta stała się przyczyną, dla której Deklaracja brukselska nie stała się obowiązującym prawem.

W latach 1899 i 1907 odbyły się konferencje pokojowe w Hadze, które zajmowały się głównie prawem wojennym, bo - jak twierdził Z. Cybichowski - ono *„najbardziej interesuje mocarstwa"*.[8]

I Konferencja haska w 1899r. przyjęła trzy konwencje:

1) I Konwencja w sprawie pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych,

2) II Konwencja o prawach i zwyczajach wojny lądowej;

3) III Konwencja w sprawie przystosowania do wojny morskiej zasad Konwencji Genewskiej z dnia 22 sierpnia 1864r. Ponadto konferencja ta przyjęła deklaracje: **1) o zakazie zrzucania pocisków i środków wybuchowych z balonów lub innymi podobnymi nowymi sposobami.** Był to pierwszy akt prawa międzynarodowego dotykający tylko nieznacznie przyszłą wojnę powietrzną.

2) o zakazie używania pocisków, których jedynym zadaniem jest rozprzestrzenianie gazów duszących lub trujących;

---

[6] Wybór dokumentów do nauki prawa międzynarodowego ..., s. 337-338.
[7] Wybór dokumentów do nauki prawa międzynarodowego ..., s. 337-338.
[8] Z. Cybichowski, Międzynarodowe prawo wojenne, Lwów 1914, s. 6. Autor ten był niekwestionowanym autorytetem w dziedzinie prawa międzynarodowego na przełomie XIX i XX wieku.

3) o zakazie używania kul, które łatwo rozszerzają się lub spłaszczają w ciele ludzkim, takich jak kule w twardej powłoce, nie pokrywającej całkowicie ołowiu lub nacinanej, czyli tzw. pocisków „dum -dum";[9]

21 grudnia 1904r. w Hadze uchwalono Konwencję w sprawie okrętów szpitalnych /Dz. U. z 1936r., nr 60, poz. 439 /. Dotyczy zwolnienia tych statków od opłat portowych.

II konferencja haska w 1907r. rozszerzyła dorobek I konferencji poprzez dokładniejsze skodyfikowanie zasad prawa wojennego ujętego w deklaracjach i zwyczajach. Na II konferencji przyjęto 13 konwencji, z których 11 dotyczyło prawa wojennego:

1) I konwencja o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych;

2) II konwencja w sprawie ograniczenia użycia siły dla ściągania długów zawarowanych umową;

3) III konwencja dotycząca rozpoczęcia kroków nieprzyjacielskich / Dz. U. z 1927r., nr 21, poz. 159/;

4) **IV konwencja dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej - do, której dołączony jest jako aneks Regulamin praw i zwyczajów wojny lądowej, tzw. Regulamin Haski** / Dz. U. z 1927r., nr 21, poz. 161/ ;

5) **V konwencja dotycząca praw i obowiązków mocarstw i osób neutralnych w razie wojny lądowej** / Dz. U. z 1927r., nr 21, poz. 163/;

6) VI konwencja o postępowaniu ze statkami handlowymi nieprzyjaciela na początku działań wojennych /Dz. U. z 1936r., nr 6, poz. 64/;

7) VII konwencja o przerabianiu statków handlowych na okręty wojenne /Dz. U. z 1936r., nr 6, poz. 65/;

8) VIII konwencja dotycząca zakładania min wybuchających automatycznie za dotknięciem;

9) IX konwencja o bombardowaniu przez siły morskie w czasie wojny /Dz. U. z 1936r., nr 6, poz. 66/;

10) X konwencja w sprawie zastosowania do wojny morskiej zasad Konwencji Genewskiej z 1864r. ;

11) XI konwencja o pewnych ograniczeniach w wykonywaniu prawa zdobyczy podczas wojny morskiej /Dz. U. z 1936r., nr 6, poz. 68/;

12) XII konwencja w sprawie utworzenia Międzynarodowego Trybunału Łupów /nigdy nie weszła w życie/;

---

[9] Wybór dokumentów do nauki prawa międzynarodowego..., s. 281.

13) **XIII konwencja dotycząca praw i obowiązków mocarstw neutralnych w razie wojny morskiej.**

Umowy haskie formułowały przepisy, które przeważnie już dotąd obowiązywały zwyczajowo. Głównym ich przedmiotem jest wojna na lądzie. Prawo wojny morskiej ustaliła w znacznej mierze dopiero konferencja londyńska, deklaracja z 26 lutego 1909r., stwierdzając wyraźnie, że w zasadzie nie postanawia nowych norm, lecz spisuje istniejące. Deklaracja miała formę umowy, którą państwa miały wprowadzić w życie normy już istniejące.

IV KH z 1907r. zawierała tzw. klauzulę powszechności (si omnes, tj. „jeżeli wszyscy"), która brzmi: *„Postanowienia zawarte w Regulaminie dotyczącym praw i zwyczajów wojny lądowej oraz w niniejszej Konwencji obowiązują tylko w stosunkach pomiędzy mocarstwami układającymi się i tylko jeśli wszyscy wojujący należą do Konwencji"*[10]. Artykuł ten należy jednak interpretować w kontekście zasady humanitaryzmu, która wyrażona jest we wstępie do tej Konwencji. Zasada ta głosi: ***„Zanim bardziej wyczerpujący kodeks praw wojennych będzie mógł być ułożony, Wysokie Układające się Strony uważają za właściwe skonstatować, że w wypadkach, nie objętych przepisami obowiązującymi, przyjętymi przez nie, ludność i strony wojujące pozostają pod opieką i władzą zasad prawa narodów, wypływających ze zwyczajów ustanowionych między cywilizowanymi narodami, oraz z zasad humanitarności i wymagań społecznego sumienia"***.[11]

Zasada humanitaryzmu określiła kierunek rozwoju międzynarodowego prawa wojennego po II wojnie światowej. Pojęcie to pozwoliło całkowicie odrzucić w Konwencjach Genewskich z 1949r., wymienioną powyżej „klauzulę powszechności", odrzuca ją też współczesne prawo międzynarodowe. Ważne jest postanowienie Trybunału Norymberskiego, który w 1946r. powołał się na normy prawne zawarte w Regulaminie Haskim z 1907r. i stwierdził, że są one wiążące dla wszystkich państw, niezależnie od tego czy są stronami konwencji. Umowy haskie z 1907r., są normami prawa międzynarodowego powszechnie obowiązującego. Obowiązkiem każdego państwa jest więc przestrzegać tych przepisów i nie może się ono uwolnić od nich przez wydanie odmiennych w treści przepisów prawa wewnętrznego.

W okresie międzywojennym przyjęto następujące umowy, dotyczące prawa wojennego: 1) **protokół genewski z 17 czerwca 1925r. dotyczący zakazu używania na**

---

[10]/ Dz. U. z 1927r., nr 21, poz. 161/.

wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych / Dz. U. z 1929r., nr 28, poz. 278/. Protokół wszedł w życie 28 lutego 1928r. Jego stronami jest ponad 100 państw. Jeszcze w latach siedemdziesiątych ratyfikowało go lub przystąpiło do niego 27 państw, w tym USA w 1975r.;

2) protokół londyński z 6 listopada 1936r. w sprawie przepisów o akcji wojennej łodzi podwodnych ustalonych w części IV Traktatu londyńskiego z 22 kwietnia 1930 /Dz. U. z 1937r., nr 55, poz. 425 /;

3) **rozwinięto przepisy prawa wojennego dotyczące polepszenia losu rannych i chorych w armiach czynnych oraz traktowania jeńców wojennych, co znalazło wyraz w dwóch konwencjach genewskich z 1929r.**[12]

W 1923r. został przyjęty przez prawników projekt reguł wojny powietrznej (tzw. haskie reguły wojny powietrznej). Nie stał się on jednak prawem obowiązującym.

Zasadniczym dokumentem normującym zasady prawa wojennego w okresie I i II wojny światowej była wymieniona tu już IV Konwencja Haska z 1907r. Zawiera ona zaledwie cztery artykuły i wstęp. Szczegółowe normy praw i zwyczajów wojny lądowej zawarte są w załączniku do tej Konwencji tzw. Regulaminie Haskim. Regulamin ten określa definicję wojującego (sił zbrojnych), zakazane sposoby walki zbrojnej, zasady postępowania na terytorium okupowanym, traktowanie parlamentariuszy, zasady postępowania w przypadku kapitulacji i zawieszenia broni, postępowanie z jeńcami wojennymi, chorymi i rannymi oraz traktowanie szpiegów. Dział II Regulaminu Haskiego formułuje podstawowe normy prawa wojennego. Normy prawa haskiego nazywa się potocznie „*prawem wojny*" lub „*prawem prowadzenia wojny*". Normy te nie były rozwijane przez siedemdziesiąt lat i dopiero w 1977r. wraz z przyjęciem Protokołu Dodatkowego I do Konwencji Genewskich z 1949r. zostały połączone w jedną całość z tzw. „*prawem genewskim", tj. „normami prawa humanitarnego"*..

12 sierpnia 1949r. na konferencji genewskiej przyjęto cztery konwencje, które rozwijają i normują zasady prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych („*prawo genewskie*"). Są to następujące konwencje:

1) Konwencja o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych (I KG),

2) Konwencja o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu (II KG),

3) Konwencja o traktowaniu jeńców wojennych (III KG).

---

[11] Zasada ta potocznie nazywana jest „klauzulą Martensa", od nazwiska jej autora, członka delegacji rosyjskiej, aktywnego uczestnika I i II konferencji haskiej.

Zastąpiły one konwencje z 1929r. o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych oraz o traktowaniu jeńców wojennych.

4) Konwencja o ochronie osób cywilnych podczas wojny (IV KG).[13]

Pierwsze trzy konwencje stanowią obecnie trzon przepisów w zakresie ochrony członków sił zbrojnych wyłączonych z walki, tj. rannych i chorych, rozbitków oraz jeńców wojennych. IV KG po raz pierwszy w historii kodyfikacji prawa wojennego unormowała prawną ochronę ludności cywilnej. Najważniejsza część konwencji została poświęcona ochronie ludności cywilnej na terytoriach okupowanych. Stronami Konwencji Genewskiech jest 188 państw, tj. prawie wszystkie kraje należące do ONZ.[14]

Niektórzy prawnicy w definicji prawa humanitarnego *„genewskiego"* poszli tak daleko, iż zaczęli je definiować jako *„nowy korpus prawa"*, a nie jako część składową prawa wojennego. Zbiegło się to w czasie z przechodzeniem od tradycyjnego terminu „prawo wojenne" do nazwy „prawo konfliktów zbrojnych". Zastąpienie terminu „wojna" szerszym określeniem „konflikt zbrojny".

Uzupełnieniem reguł ochronnych w prawie wojennym jest przyjęcie 14 maja 1954r. na konferencji w Hadze **Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego.**[15] Przepisy tej konwencji mówią o ochronie obiektów kultury, takich jak kościoły, muzea, obiekty zabytkowe, które posiadają wielką wagę dla dziedzictwa kulturalnego narodu. Konwencja wyróżnia dwa poziomy ochrony, zarówno w czasie pokoju, jak i konfliktu zbrojnego. Według postanowień Konwencji zasadnicze zadania w zakresie ochrony powinny być poczynione w czasie pokoju. Ma rację H. P. Gasser, który twierdzi, że Konwencja ta stworzyła coś w rodzaju „Czerwonego Krzyża" dla dóbr kultury i nałożyła na UNESCO obowiązek jej wdrażania.[16]

W latach 1974 - 1977 w Genewie odbyła się konferencja dyplomatyczna poświęcona potwierdzeniu i rozwinięciu międzynarodowego prawa humanitarnego mającego zastosowanie w konfliktach zbrojnych. W dniu 8 czerwca 1977r, uchwaliła ona dwa Protokoły Dodatkowe do Konwencji Genewskich.[17] Protokół I dotyczy

---

[12] /Dz. U. z 1932r., nr 103, poz. 864 i poz. 866/.
[13] /Dz. U. z 1956r., nr 38, poz. 171, załącznik/.
[14] Stan na 31 grudnia 1997r.
[15]/Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze dnia 14 maja 1954r. /Dz. U. z 1957r., nr 46, poz. 212, załącznik/.
[16] H. P. Gasser, Międzynarodowe prawo humanitarne, PCK, Warszawa 1997, s. 16.
[17] Protokół Dodatkowy do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949r., dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I), oraz Protokół Dodatkowy do Konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949r., dotyczący ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II) / Dz.

międzynarodowych konfliktów zbrojnych, natomiast Protokół II rozwija przepisy międzynarodowego prawa humanitarnego dotyczące niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych.

Protokół I połączył *„prawo haskie"* i *„prawo genewskie"*. Takie rozwiązanie ma głębokie uzasadnienie praktyczne, gdyż w czasie operacji wojskowych zawsze zachodzi głęboka współzależność między regułami dotyczącymi prowadzenia walki, a unikaniem zadawania cierpień osobom cywilnym i wyłączonym z walki. Po uchwaleniu Protokołu Dodatkowego I wyróżnianie *„prawa genewskiego i prawa haskiego"* może mieć jedynie cel akademicki.

Do umów w dziedzinie prawa wojennego, które uchwalono po II wojnie światowej (dotyczących określonych środków walki) należy zaliczyć:

1) Konwencję z 10 kwietnia 1972r. o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu.[18] Konwencja ta nie powtarza ponownego zakazu użycia tych broni (zostało to wyrażone w powołanym już tu Protokole Genewskim z 17 czerwca 1925r.), lecz ustanawia obowiązek państw na ich eliminację i zakaz posiadania w arsenałach bojowych.

2) Konwencję z 18 maja 1977r. o zakazie używania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub jakichkolwiek innych celach wrogich.[19] Przyjęcie tej konwencji na forum ONZ zapobiega negatywnemu wpływaniu na modyfikację środowiska naturalnego przez nowe bronie. Było to następstwem wojny wietnamskiej, gdzie masowo stosowano defolianty i inne środki chemiczne niszczące roślinność tropikalną i uprawy w strefie działań wojennych. Zakaz ten formułuje także art. 55 PD I z 1977r. Ochrona środowiska naturalnego to również zasada prawa zwyczajowego. Na początku lat dziewięćdziesiątych odbyły się międzynarodowe konferencje poświęcone funkcjonowaniu konwencji z 1977r. Pragnieniem Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża i środowisk ekologicznych jest ulepszenie systemu regulacji prawnych, dotyczących ochrony środowiska podczas konfliktów zbrojnych.[20] Biorąc pod uwagę, że normy prawne zawarte w konwencji z 1977r i w PD I są zbyt ogólne Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża przygotował

U. z 1992r., nr 41, poz. 175, załącznik/. Protokół Dodatkowy I został ratyfikowany przez 152 państwa, a Protokół II przez 144 państwa. Stan na 31 grudnia 1998r.

[18] /Dz. U. z 1976r., nr 1, poz. 1, załącznik /. Stronami tej konwencji jest ponad 110 państw. Określenie „broń toksyczna" dotyczy jedynie toksyn pochodzenia organicznego.

[19] /Dz. U. z 1978r., nr 31, poz. 132, załącznik/.

[20] M. Pietraś, Bezpieczeństwo ekologiczne w Europie, UMCS, Lublin 1996, s. 140-142.

wytyczne do szkolenia wojskowego na temat ochrony środowiska w czasie konfliktu zbrojnego.

3) **Konwencję z 10 października 1980r. o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki (Konwencja CCW - on Certain Conventional Weapons). Konwencja weszła w życie 2 grudnia 1983r.** [21]

Konwencja ta stworzyła podstawy prawne dla wprowadzania kolejnych ograniczeń i zakazów użycia broni powodujących niepotrzebne cierpienia. Do prawa wojennego wprowadzono zakazy szczegółowe. **W ten sposób nadano konkretny kształt ogólnemu zakazowi zawartemu w art. 22 R H i w art. 35 PD I.** Zakazy lub ograniczenia (zostały ujęte w czterech protokołach) mają odniesienie do:

a) całkowicie zakazano używania pocisków , które pozostawiają w ciele ludzkim odłamki niewykrywalne promieniami Rentgena , (protokół I),

b) użycia min, min pułapek i innych urządzeń wobec ludności cywilnej lub w sposób niekontrolowany powodujący zranienia nieadekwatne w stosunku do przewidywanych bezpośrednich korzyści wojskowych (protokół II). Dnia 3 maja 1996r. na konferencji w Genewie protokół II znowelizowano o tyle, że wprowadzono do niego zakaz stosowania i przekazywania (transferu) min niewykrywalnych standardowymi detektorami elektromagnetycznymi oraz eksplodujących pod wpływem emitowanego przez nie impulsu. Wprowadzono też obowiązek wyposażenia nowoprodukowanych min w części metalowe ułatwiające ich zlokalizowanie i posiadania przez miny przeciwpiechotne mechanizmów samolikwidacji oraz samodeaktywacji, jeżeli są instalowane na obszarze nie oznakowanym nieusuwalnymi symbolami ostrzegawczymi lub są zdalnie ustawiane, np. miny narzutowe. Rozmieszczenie wszystkich min winno być zaznaczone na mapie i ewidencjonowane. Znowelizowany protokół II objął również niemiędzynarodowe konflikty zbrojne. Nałożył on także obowiązek bezzwłocznego oczyszczenia z min obszarów zaminowanych przez stronę mającą kontrolę nad takim obszarem oraz obowiązek wprowadzenia przepisów karnych za nieprzestrzeganie postanowień protokołu.[22]

c) broni zapalającej (wśród której najbardziej znany jest napalm) nie powinna ona być stosowana przeciw ludności cywilnej, (protokół III);

---

[21] /Dz. U. z 1984r., nr 23, poz. 104, załącznik/. Stronami porozumienia Konwencji CCW w 1996r. było 60 państw. Jest to liczba skromna w porównaniu z innymi traktatami międzynarodowymi.

[22] Tekst znowelizowanego Protokół II dok. ONZ CCW/CONF.I/14 z 1 maja 1996r., w: W. Karp, Bronie nadmiernie okrutne: od prawa humanitarnego do rozbrojenia (Konwencja CCW a problem min lądowych), SM 1996, nr 1, s. 60-63. Dokument ten nie został ratyfikowany przez Polskę.

d) 13 października 1995r. podczas Konferencji Przeglądowej Konwencji (CCW) został przyjęty protokół w sprawie laserowych broni oślepiających, (protokół IV)[23] Zakazuje on stosowania i przekazywania między państwami i podmiotami niepaństwowymi oślepiających broni laserowych, których jedną z funkcji bojowych jest powodowanie stałej ślepoty organów wzroku osoby nie korzystającej z przyborów optycznych. Protokół wymaga także od państw sygnatariuszy odpowiedniego szkolenia sił zbrojnych, by nie powodować stałej ślepoty w następstwie legalnego używania innych broni laserowych.[24]

4) Konwencję z dnia 13 stycznia 1993r. o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów[25]**.**. Przewiduje ona, że państwa strony konwencji obok zniszczenia w ciągu 10 lat broni chemicznej oraz zakładów do jej produkcji przyjmują zobowiązanie, że *„nie będą, nabywać ani też używać broni chemicznej"*. Istotnym osiągnięciem konwencji jest ustanowienie systemu kontroli. Organizacją kontroli zajmuje się Organizacja ds. Zakazu Broni Chemicznych. W przypadku ataku chemicznego na państwo stronę konwencji organizacja ta jest zobowiązana do zapewnienia ochrony i pomocy państwu napadniętemu, pozwalając jednak indywidualnym państwom określić ich udział w udzielaniu takiej pomocy. Konwencję z 1993r. przyjęło się określać mianem porozumienia rozbrojeniowego „nowej generacji". [26]

5) 5 grudnia 1997r. na międzynarodowej konferencji w Ottawie 130 państw podpisało Konwencję o zakazie użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych oraz o ich zniszczeniu.[27] Państwa - sygnatariusze zobowiązały się, że w żadnych okolicznościach nie użyją min przeciwpiechotnych. Artykuł 3 konwencji dopuszcza jedynie posiadanie absolutnie niezbędnej ilości min w celach szkoleniowych do wykrywania, rozminowywania i technik niszczenia. Jest to nawiązanie do Konwencji z 10 października 1980r. (protokół II). Konwencja przewiduje także usuwanie już położonych

---

[23] Jest to zobowiązanie wynikające z art. 36 PD I z 1977r. , który stwierdza: *„Przy badaniu, rozwoju, nabywaniu i wprowadzaniu nowych broni, środków lub metod prowadzenia wojny, strona jest zobowiązana do ustalenia, czy jej stosowanie nie byłoby w pewnych lub wszelkich warunkach zabronione przez niniejszy Protokół lub przez jakikolwiek inny przepis prawa międzynarodowego, znajdujący zastosowanie wobec strony"*.

[24] Dok. ONZ CCW/CONF.I/7 z 12 października 1995r., w: W. Karp, Bronie nadmiernie okrutne: od prawa humanitarnego do rozbrojenia (Konwencja CCW a problem min lądowych), SM 1996, nr 1, s. 49. Polska protokołu IV nie ratyfikowała.

[25] Ustawa z dnia 16 marca 1995r. o ratyfikacji Konwencji o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów / Dz. U. z 1995r., nr 47, poz. 242/. Tekst konwencji, w: Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów. Studia i Materiały, nr 20, BPi I MON, Warszawa 1995. Konwencja została podpisana przez ponad 160 państw, wymagana liczba ratyfikacji wynosi 65.

[26] Konwencja rozwija i uzupełnia Protokół Genewski z 1925r.

[27] Konwencję ratyfikowało 40 państw. Wejdzie ona w życie 1 marca 1999r. Tekst konwencji, w: International Review of The Red Cross, September-October 1997, No. 320, s. 563-578.

min w terminie nie później niż dziesięć lat po wejściu konwencji w życie dla państw , które ją podpisały i ratyfikowały oraz pomoc osobom poszkodowanym przez miny.

Konwencji z 5 grudnia 1997r. nie podpisały, m. in. USA, Chiny, Rosja, Finlandia, Estonia, Litwa, Białoruś, Ukraina, Turcja, Izrael, Syria, Liban i Kuba. Państwa te argumentowały swoje stanowisko względami własnego bezpieczeństwa, potrzebą poszukiwania alternatywnej broni oraz kosztami niszczenia min.[28]

W 1993r. ONZ wprowadziła moratorium na eksport min. Poparcie dla idei moratorium wyraził Parlament Europejski i Unia Europejska, która w maju 1995r. zobowiązała państwa członkowskie do jego wprowadzenia. Od czasu przyjęcia rezolucji ONZ o wprowadzeniu moratorium Polska nie eksportuje żadnych min przeciwpiechotnych. W kwietniu 1998r. rząd polski przyjął rozporządzenie o zakazie eksportu min przeciwpiechotnych, które *de facto* formalizuje utrzymywane dotąd moratorium.[29] Zakaz wywozu nie dotyczy min wywożonych za granicę przez jednostki wojskowe uczestniczące w operacjach pokojowych i w ćwiczeniach wojskowych organizowanych na podstawie porozumień międzynarodowych.

3. Podstawowe normy prawa wojennego.

Głównym celem norm prawa wojennego jest złagodzenie okrucieństw wojny, mają więc one charakter humanitarny. Wiele tych norm, jak np. podstawowe normy zapewniające ochronę ludności cywilnej lub rannych i chorych są normami bezwzględnie obowiązującymi. Normy te wynikają z ogólnych zasad humanitaryzmu.

Podstawowe normy prawa wojennego przedstawiają się zatem następująco:

1) Wojna jest stosunkiem między państwami, a nie między ludnością jednego państwa a drugiego.

2) Strony wojujące nie mają nieograniczonego prawa wyboru środków szkodzenia nieprzyjacielowi (art. 22 RH i 35 PD I). Nie wolno używać broni lub metod prowadzenia działań zbrojnych, które powodują zbędne cierpienia i niepotrzebne straty.

---

[28]Polska konwencję z 1997r. podpisała. Należy jednak sądzić, że będzie zwlekała z jej ratyfikowaniem Ratyfikacja tej konwencji przez Polskę może mieć negatywny wpływ na bezpieczeństwo naszego kraju. Wynika to z doktryny obronnej Rzeczpospolitej Polskiej. Miny w naszych warunkach wojskowych stanowią niezbędny jeszcze ciągle środek obronny. Są one podstawowym rodzajem amunicji saperskiej dla wojsk inżynieryjnych.

[29] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 kwietnia 1998r. w sprawie ustanowienia zakazu wywozu min przeciwpiechotnych z polskiego obszaru celnego /Dz. U. z 1998r., nr 52, poz. 321/.

3) Zasadniczym celem wojny jest pokonanie przeciwnika i narzucenie mu swej woli. Dlatego też środki szkodzenia nieprzyjacielowi stosowane w walce powinny być ograniczone do osiągnięcia tego celu.

4) Działania wojenne powinny być prowadzone przeciwko siłom zbrojnym przeciwnika. Ludność cywilna, pojedyncze osoby cywilne oraz dobra kultury nie mogą być celem ataku.

5) Nie wolno zabijać żołnierzy przeciwnika, którzy się poddają. Ujęci kombatanci mają status jeńca wojennego i nie mogą być poddani jakimkolwiek represaliom

6) Każda osoba powinna mieć prawo do podstawowych gwarancji procesowych w przypadku popełnienia przestępstwa przeciwko władzy okupacyjnej.

7) Osoby wyłączone z walki(ranni, chorzy) powinni być objęci opieką i chronione. [30]

Normy międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych wynikają z ogólnych zasad humanitaryzmu i są powszechnie obowiązujące. Nie wymagają one aprobaty dowódcy co do takiego postępowania. Za nieprzestrzeganie ich ponosi się odpowiedzialność karną.

Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych jest tą drugą linią obrony, o której mówi w sposób niezwykle przekonujący prof. S. E. Nahlik. Warto więc zacytować te słowa: *„Realizm polityczny sprawia, że - poza niewielu doktrynerami - mało kto poważnie wysuwa tezę, jakoby zasadnicze postawienie samej wojny poza prawem wykluczało równoległe istnienie „drugiej linii obrony" w postaci norm prawnych regulujących sposób jej prowadzenia. Linia taka jest konieczna chociażby dla łatwiejszego ustalenia odpowiedzialności."*[31]

Odpowiedzialność karna za nieprzestrzeganie norm **m. p. h. k. z.** określa kierunek rozwoju tego prawa w XX-XXI wieku. Ma więc rację prof. T. Leśko, który rozwój prawa wojennego widział na tle rozwoju historycznego konfliktów zbrojnych. Wedle niego najpierw ***„ukształtowały się zasady, określające reguły walki zbrojnej (ius in bello) oraz zasady neutralności w wojnie. Następnie ukształtowały się zasady ochrony humanitarnej, a dopiero w XX wieku - międzynarodowe zasady przeciwwojenne oraz zasady międzynarodowej odpowiedzialności karnej"***. [32] Przestrzeganie norm prawnych wynikających z użycia sił zbrojnych w konflikcie zbrojnym, potwierdza Budapeszteński

---

[30] Por. W. Góralczyk, Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie, PWN, Warszawa 1996, s. 391-392; H. P. Gasser, op. cit. ..., s. 17-18.

[31] S. E. Nahlik, Grabież dzieł sztuki. Rodowód zbrodni międzynarodowej, Ossolineum, Wrocław-Kraków 1958, s. 385.

[32] T. Leśko, Międzynarodowe ograniczenia w prowadzeniu konfliktów zbrojnych, PWN, Warszawa 1990, s. 29.

kodeks postępowania w dziedzinie polityczno-wojskowych aspektów bezpieczeństwa z 6 grudnia 1994r. (rozdział VIII art. 34).[33]

4. Zasady prawa wojennego stosowane w działaniach zbrojnych

a) **Zasada humanitarności**

Zasada ta zwyciężyła w rozwoju prawa wojennego. Zdecydowanie przeciwstawić ją trzeba wszelkim poglądom, według których w czasie wojny nie obowiązują ograniczenia humanitarne. Najogólniej rzecz biorąc zasada humanitarności polega na unikaniu zadawania niepotrzebnych cierpień w czasie prowadzenia operacji wojskowych. Humanitaryzm to także ochrona rannych, chorych, to nakaz niesienia pomocy wszystkim, którzy jej potrzebują w związku z działaniami wojennymi. Według tej zasady dowódca ma minimalizować straty wojsk własnych i przeciwnika poprzez wydanie odpowiednich ostrzeżeń oraz dobór właściwych środków w czasie prowadzenia ataku lub obrony.

b) **Zasada konieczności wojennej (wojskowej)**

Zasadę konieczności wojennej określa się jako użycie sił zbrojnych (przemocy) tylko dla przeprowadzenia operacji wojskowych. Takie użycie sił zbrojnych jest zgodne z prawem wojennym. Konieczność wojenna czyni dopuszczalnymi akty przemocy, które w czasie pokoju są niedopuszczalne. Dotyczy to prowadzenia ataku, niszczenia celów wojskowych, a w przypadku pokonania przeciwnika ustanowienia na jego terytorium okupacji wojennej. Konieczność wojenna, tak widziana, nie jest więc naruszeniem prawa wojennego, a należy do jego istoty. Z samego istnienia stanu wojny wynika prawo (i bezkarność) prowadzenia działań wojennych, które powodują śmierć i zniszczenie. Tak więc wolno zwalczać kombatantów i obiekty wojskowe. Koniecznością wojskową nie można usprawiedliwiać działań stanowiących naruszenia prawa wojennego.

c) **Zasada proporcjonalności**

Jest to świadomy wybór i podjęcie decyzji na podstawie posiadanych informacji (o celach wojskowych, obiektach chronionych, skupiskach ludności cywilnej) po uwzględnieniu korzyści wojskowej i względów humanitarnych. Inaczej mówiąc zasada proporcjonalności jest łącznikiem między dwiema poprzednimi zasadami. Zasada proporcjonalności to linia postępowania dowódcy, która powinna wykluczyć prowadzenie operacji powodujących nadmierne straty w stosunku do oczekiwanych korzyści wojskowych.

---

[33] Prawo w stosunkach międzynarodowych. Wybór dokumentów, opracowanie S. Bieleń, Warszawa 1996, s. 289-290.

Te trzy zasady wynikają z prawa wojennego i dotyczą bezpośrednio prowadzenia operacji wojskowej, tj. pomagają dowódcy w organizowaniu i planowaniu, a następnie skutecznym działaniu zbrojnym.

5. Ograniczenia dotyczące środków i metod walki zbrojnej

5. 1. Cele wojskowe według postanowień prawa wojennego

W myśl przepisów prawa wojennego celami wojskowymi są: członkowie nieprzyjacielskich sił zbrojnych z wyjątkiem personelu medycznego i duchownego (art. 1 i 2 RH oraz art. 43 PD I). Po drugie celami wojskowymi są dobra, "które z powodu swej natury, rozmieszczenia, przeznaczenia lub wykorzystania wnoszą istotny wkład do działalności wojskowej i których całkowite lub częściowe zniszczenie, zajęcie lub zneutralizowanie daje określoną korzyść w danej sytuacji". Tak więc przez cele wojskowe należy rozumieć: urządzenia, budynki i pozycje, gdzie ulokowane są siły zbrojne lub ich wyposażenie (np. rejony rozmieszczenia, koszary, magazyny, rejony przemarszu i chwilowego postoju wojsk - art. 52 PD I))[34].

Definicja sformułowana w PD I jest najwyraźniej ogólna i nie zawiera listy określonych instalacji lub obiektów, które mogą stanowić cele wojskowe. Wymaga to od dowódców szczególnej ostrożności w czasie prowadzenia operacji lądowej, powietrznej lub morskiej. W żadnym wypadku nie wolno atakować bez rozróżnienia. Określenie "bez rozróżnienia oznacza":

a) ataki, które nie są skierowane przeciwko określonemu celowi wojskowemu;

b) ataki, w których stosuje się metody i środki walki, jakie nie mogą być ograniczone do określonego celu wojskowego;

c) ataki, w których stosuje się metody i środki walki, których skutki nie mogą być ograniczone, zgodnie z przepisami prawa humanitarnego i w następstwie tego w każdym z tych wypadków mogą godzić bez rozróżnienia w cele wojskowe i w osoby cywilne lub w dobra o charakterze cywilnym.

Zgodnie z art. 51 ust. 5 PD I następujące rodzaje ataków należy traktować jako wykonane bez rozróżnienia:

a) ataki w postaci bombardowania, niezależnie od zastosowanych metod i środków, które jako jeden cel wojskowy traktują pewną liczbę celów wojskowych wyraźnie zarysowanych i odróżniających się, położonych w mieście, na wsi lub w innej strefie obejmującej skupienie osób cywilnych lub dóbr o charakterze cywilnym;

b) ataki, co do których można przypuszczać, że wywołają również straty w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej, zranienia osób cywilnych, szkody w dobrach o charakterze cywilnym lub połączenie tych strat i szkód, jeśli byłyby one nadmierne w porównaniu z oczekiwaną konkretną i bezpośrednią korzyścią wojskową.

5. 2. Środki ostrożności w czasie ataku i obrony

Przepisy prawa wojennego sformułowane w PD I wbrew obiegowej opinii nie zabraniają podejmowania działań zbrojnych i nie obezwładniają dowódcy. Normy prawa wojennego podkreślają jedynie, aby w czasie planowania operacji wojskowej przestrzegać podstawowych zasad: humanitaryzmu i proporcjonalności. Protokół dodatkowy w art. 57 ust. 1 stanowczo nakazuje, aby podczas operacji wojskowych, stale troszczyć się o oszczędzanie ludności cywilnej, osób cywilnych oraz dóbr o charakterze cywilnym. Przed atakiem powinny być przedsięwzięte następujące środki ostrożności:

a) należy upewnić się, że obiektem ataku jest na pewno cel wojskowy w rozumieniu ust. 2 art. 52 PD I,

b) należy dobrać środki i metody ataku, przedsięwziąć wszystkie praktycznie możliwe środki ostrożności w celu uniknięcia, a przynajmniej sprowadzenia do minimum, nie zamierzonych strat w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej, zranienia osób cywilnych i szkód w dobrach o charakterze cywilnym,

c) powstrzymać się od podjęcia ataku, który mógłby spowodować wielkie straty i szkody, których rozmiary byłyby nadmierne do oczekiwanej konkretnej i bezpośredniej korzyści wojskowej,

d) należy odstąpić od ataku lub go przerwać, gdy okaże się, że jego cel nie ma charakteru wojskowego lub korzysta ze szczególnej ochrony albo że można oczekiwać, iż wywoła on nie zamierzone straty w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej oraz w dobrach o charakterze cywilnym,

e) w wypadku gdy ataki mogą zagrozić ludności cywilnej, należy wydać w odpowiednim czasie skuteczne ostrzeżenie, chyba że okoliczności na to nie pozwalają,

f) jeżeli możliwy jest wybór między kilkoma celami wojskowymi dla osiągnięcia jednakowej korzyści wojskowej, wybrany powinien być cel, którego zaatakowanie stanowi najmniejsze niebezpieczeństwo dla osób cywilnych lub dóbr o charakterze cywilnym.

---

[34] Warto zaznaczyć, że w myśl przepisów art. 2 IX KH z 1907r. celami wojskowymi są: zakłady wojskowe lub morskie, składy broni lub sprzętu wojskowego, warsztaty i instalacje mogące być użyte dla potrzeb floty lub armii nieprzyjacielskiej oraz okręty wojenne, znajdujące się w porcie.

Postanowienia art. 57 nie mogą być rozumiane jako uprawniające do ataków przeciw ludności cywilnej, osobom cywilnym lub dobrom o charakterze cywilnym. Zostało to dodatkowo wyjaśnione w ust. 5 wymienionego art.

5. 3. Zakazane metody walki zbrojnej

1. ZAKAZ PROWADZENIA WOJNY TOTALNEJ
(art. 51 ust. 4 PD I)

2. ZAKAZ STOSOWANIA METODY "ZIEMI SPALONEJ"
(art. 55 P D I i Konwencja z 18 maja 1977r.

3. ZAKAZ STOSOWANIA GŁODU JAKO METODY WALKI
(art. 54 ust. 1 P D I)

4. ZAKAZ POZBAWIANIA LUDNOŚCI CYWILNEJ DÓBR NIEZBĘDNYCH DO PRZETRWANIA (art. 54 ust. 2 PD I)

5. ZAKAZ PROWADZENIA OPERACJI WOJENNYCH W STREFACH SANITARNYCH, ZNEUTRALIZOWANYCH I ZDEMILITARYZOWANYCH
(art. art. 23 I K G , 14 i 15 IV KG oraz 59 i 60 PD I)

6. ZAKAZ WIAROŁOMSTWA (art. art. 23 lit. f R H i 37 PD I)

7. ZAKAZ ATAKOWANIA OBIEKTÓW SZCZEGÓLNYCH
(art. art. 56 i 59 PD I)

8. ZAKAZA ATAKOWANIA PARLAMENTARZA I OSÓB WYŁĄCZONYCH Z WALKI (art. art. 32 R H, 12 II KG i 41 PD I)

9. ZAKAZ NIEDAROWANIA ŻYCIA (NIEDAWANIE PARDONU)
(art. art. 23 lit. d RH i 40 PD I)

10 ZAKAZ ZABÓJSTW, ZRANIEŃ I OKRUCIEŃSTW
(art. art. 50 I KG, 13 i 130 III KG , 147 IV KG, art. 3 wspólny dla czterech KG oraz 75 i 85 PD I)

11. ZAKAZ NADUŻYWANIA ZNAKÓW ROZPOZNAWCZYCH

(art. art. 23 lit. f RH , 38 i 39 PD I)

12. ZAKAZ RABUNKÓW I ROZMYŚLNEGO NISZCZENIA MIENIA

(art. art. 28 i 46 - 47 RH , 33 i 53 IV KG oraz 52 PD I)

13. ZAKAZ OSŁANIANIA POZYCJI WOJSKOWYCH OSOBAMI WYŁĄCZONYMI Z WALKI (art. 28 IV KG i 58 PD I)

14. ZAKAZ ZMUSZANIA OBYWATELI PAŃSTWA NIEPRZYJACIELSKIEGO DO SŁUZBY W OBCYCH SIŁACH ZBROJNYCH (art. art. 23 RH i 51 IV KG).

15. ZAKAZ PRZEKRACZANIA RAM;
a) SAMOOBRONY,
c) KONIECZNOŚCI WOJENNEJ[35],
b) REPRESALIÓW
(art. art. 46 I KG, 47 II KG, 13 III KG i 33 IV KG i art. 4 ust. 4 KH z 1954r., oraz art. art. 20, 51 ust. 6, 53 i 56 ust. 4 PD I - przepisy ujęte w tych art. zawierają zakazy stosowania represalii)[36]

16. ZAKAZ PROPAGANDY NIEPRZESTRZEGANIA PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO (art. 2 wspólny dla czterech KG)

17. ZAKAZ PROPAGANDY AGRESJI
(art. 20 Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych)

18. ZAKAZ PROPAGANDY LUDOBÓJSTWA
(Statut MTW, art. III lit. c Konwencji z 1948r. o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa)

19. ZAKAZ PROPAGANDY ZBRODNI WOJENNYCH
(art. 85 PD I)

20. ZAKAZ PROPAGANDY ZACHĘCAJĄCEJ DO SŁUŻBY W ARMII NIEPRZYJACIELSKIEJ (art. 51 IV KG)

5. 4. Dobra o charakterze cywilnym (obiekty cywilne).

Jak wcześniej wspomniano dobra cywilne nie powinny być celem ataków. Dobrami o charakterze cywilnym są wszystkie dobra, które nie są celami wojskowymi (art. 52 pkt. 1). Jest to tzw. negatywna definicja obiektu cywilnego. Wynika z niej, że każdy obiekt cywilny może stać się w przypadku konieczności wojennej celem wojskowym. Należy domniemywać - w myśl przepisów art. 52 ust. 3 - że dobra normalnie przeznaczone do użytku religijnego, dom, inne pomieszczenia mieszkalne lub szkoła, nie są używane w celu wniesienia rzeczywistego wkładu do działania wojskowego. W myśl powyższych przepisów obiekty cywilne to wszystkie obiekty, które nie mogą być uważane za cele wojskowe. Obiekty cywilne nie mogą być celem represaliów.

---

[35] O samoobronie i konieczności wojennej jest mowa w niniejszym opracowaniu.

[36] Represalia są obecnie prawnie dozwolone jedynie na polu walki i wobec potencjału wojskowego nieprzyjaciela. Zob. R. Bierzanek, Represalia wojenne jako środek zapewniający przestrzeganie prawa międzynarodowego, "Polska i Świat", Poznań 1978, T. Leśko, Międzynarodowe ..., s. 144-145; M. Flemming, Represalia jako instytucja prawa wojennego, WPP 1996, nr 2.

5. 5. Osoby cywilne. Ludność cywilna

Za osobę cywilną należy uważać każdą osobę nie należącą do sił zbrojnych [art. 4 A 1), 2), 3) i 6) III KG oraz art. 43 PD I] oraz która nie bierze udziału w "levée en masse" (art. 2 RH). Przepisy art. 50 PD I nakazują domniemywać, iż w razie wątpliwości co do statusu danej osoby należy uważać ją za osobę cywilną, której przysługuje ochrona międzynarodowa .

Zgodnie z art. 50 pkt. 2 pojęcie ludność cywilna obejmuje wszystkie osoby cywilne, które korzystają z ogólnej ochrony przed niebezpieczeństwami wynikającymi z operacji wojskowych. Obecność wśród ludności cywilnej pojedynczych osób nie odpowiadających określeniu osoby cywilnej nie pozbawia tej ludności jej cywilnego charakteru. Aby ta ochrona była skuteczna należy przestrzegać przepisów prawa międzynarodowego (IV KG z 1949r. i PD I cz. IV Ludność cywilna). Ta kategoria osób nie może być przedmiotem ataków i represaliów. Zabronione są także akty i groźby przemocy, których głównym celem jest zastraszenie ludności cywilnej (art. 51 ust. 2).

Natomiast osoby cywilne, które uczestniczą bezpośrednio w działaniach zbrojnych, nie korzystają z ochrony określonej przepisami prawa humanitarnego, przez czas trwania takiego uczestnictwa.

Należy podkreślić, że obecność lub przemieszczanie się osób cywilnych nie powinny być wykorzystywane do ochrony przed operacjami wojskowymi pewnych punktów lub pewnych stref, zwłaszcza do prób ochrony celów wojskowych przed atakami albo do maskowania, ułatwienia lub utrudnienia operacji wojskowych. Strony konfliktu powinny unikać takich sytuacji, aby ruch ludności cywilnej kierować w stronę celów wojskowych tak, by stanowiło to próbę ochrony tych celów przed atakami lub osłaniania operacji wojskowych (art. 51 ust. 7).

Należy jednak pamiętać, że powyższe postanowienia nie zwalniają strony konfliktu do przedsięwzięcia środków ostrożności w czasie prowadzenia operacji wojskowych (art. 58).

Zabronione jest stosowanie przeciwko osobom cywilnym głodu jako metody prowadzenia wojny. W związku z tym nie wolno atakować, niszczyć, zabierać lub czynić nieużytecznymi dóbr niezbędnych dla przetrwania ludności cywilnej, takich jak środki żywnościowe i obszary rolnicze, które je wytwarzają. Nie wolno także niszczyć urządzeń nawadniających w tym celu, aby uniemożliwić ludności cywilnej lub stronie przeciwnej korzystanie z nich. Dobra takie nie powinny być przedmiotem represaliów.

Zakazy jednak nie obowiązują, jeżeli wymienione dobra są używane przez stronę przeciwną wyłącznie do utrzymywania członków sił zbrojnych albo do bezpośredniego wsparcia działania wojskowego. Jednak i w tym wypadku obowiązuje zasada, że działania takie nie mogą doprowadzić do głodu miejscową ludność i zmuszać ją do przemieszczania się (art. 54 ust. 1-4). Należy podkreślić, że ust. 5 art. 54 dopuszcza jednostronne złamanie powyższych postanowień przez stronę broniącą własnego terytorium, jeśli przemawia za tym interes tej strony i stanowcza konieczność wojskowa tego wymaga.

5. 6. Dziennikarze

Osobami cywilnymi w myśl art. 79 PD I są także dziennikarze, którzy spełniają niebezpieczne misje zawodowe w strefach konfliktu zbrojnego. Są oni chronieni postanowieniami prawa humanitarnego, pod warunkiem niepodejmowania żadnego działania, które byłoby sprzeczne z ich statusem osób cywilnych. Tacy dziennikarze jako osoby cywilne, nie stają się jeńcami wojennymi w razie pojmania przez walczące wojska.

Jeżeli dziennikarze są korespondentami wojennymi mają status niekombatantów towarzyszących siłom zbrojnym na mocy art. 4A ust. 4 III KG. Odnosi się to do dziennikarzy, którzy korzystają z umundurowania wojskowego i w razie ujęcia przez nieprzyjaciela stają się jeńcami. Takie rozwiązanie istniało również w art. 81 Konwencji genewskiej z 1929r. i art. 13 RH z 1907r. O statusie dziennikarza dodatkowo może poświadczyć karta tożsamości wystawiona przez rząd państwa, którego dziennikarz jest obywatelem albo na którego terytorium ulokowana jest redakcja zatrudniająca go (art. 79 ust. 3 PD I).

5. 7. Ochrona ludności w czasie konfliktu niemiędzynarodowego

W czasie konfliktu niemiędzynarodowego na mocy PD II ludność cywilna i osoby cywilne korzystają z ogólnej ochrony przed niebezpieczeństwami wynikającymi z operacji wojskowych. Jednak przepisy PD II w tej materii są dość nieliczne i nie są tak rozbudowane jak w części IV PD I. Artykuł 13 mówi nam o tym, że ludność cywilna jako taka i osoby cywilne, nie mogą być przedmiotem ataków. Ponadto są zabronione akty lub groźby przemocy, których głównym celem jest zastraszenie ludności. Warto jednak wskazać, na ust. 3 wspomnianego art., który stwierdza, że "osoby cywilne, jeżeli biorą bezpośredni udział w działaniach zbrojnych, nie korzystają z ochrony nakazanej przez niniejszy artykuł przez czas takiego udziału". Ochrona ludności cywilnej na mocy przepisów PD II jest zdecydowanie słabsza niż w konflikcie międzynarodowym.

5. 8. Osoby i obiekty podlegające szczególnej ochronie

Na mocy przepisów prawa humanitarnego szczególną ochroną objęte są wojskowa i cywilna służba medyczna oraz wojskowy i cywilny personel duchowny. Zadania tych osób, muszą być wykonywane niezależnie od aktualnych lub możliwych operacji wojskowych. Status medyczny lub duchowny odnośnych osób lub obiektów pozbawia te osoby lub obiekty statusu kombatanta lub obiektu wojskowego. Nie będąc kombatantami członkowie wojskowego personelu medycznego i duchownego, nie stają się jeńcami wojennymi, gdy zostaną ujęci przez nieprzyjaciela. Do uchwalenia Protokołów dodatkowych w 1977r. utrzymywały się znaczne różnice w sytuacji prawnej wojskowego personelu medycznego i jego cywilnego odpowiednika. Personel wojskowy był objęty prawną ochroną już od 1864r. (pierwsza konwencja czerwonokrzyska). Przepisy Protokołów dodatkowych zrównują status prawny cywilnego personelu medycznego z personelem wojskowym. Cywilne zakłady medyczne i środki transportu medycznego muszą spełniać jeden z następujących wymogów: a) należeć do strony wojującej; b) być uznane i upoważnione przez właściwą władzę strony wojującej; c) być oddane do dyspozycji strony wojującej z upoważnieniem zainteresowanych stron.

W myśl postanowień przepisów prawa humanitarnego cywilne i wojskowe jednostki medyczne mają obowiązek wzajemnie współpracować, a władze wojskowe zazwyczaj sprawują kierownictwo lub przynajmniej nadzór nad cywilnymi jednostkami medycznymi. Cywilny personel medyczny, zakłady i środki transportu mogą zajmować się zarówno wojskowymi, jak i cywilnymi rannymi, chorymi i rozbitkami. Jednak cywilny lub wojskowy status odnośnych osób i obiektów pozostaje nie zmieniony.

Szczególna ochrona przyznana przez prawo humanitarne personelowi medycznemu dotyczy tylko osób, które są zatrudnione przez stronę konfliktu, tzn. przez państwo, lub inny podmiot prawa międzynarodowego. Prawo międzynarodowe nie chroni natomiast instytucje medyczne i osoby, które nie mają upoważnienia od swoich władz do działalności humanitarnej na rzecz ofiar wojny. Działające bez upoważnienia władz niepaństwowej instytucje, organizacje humanitarne korzystają z ogólnej ochrony prawnej przysługującej ludności cywilnej (IV KG), tj. nie mogą one być przedmiotem zbrojnych ataków lub innych dolegliwości nieusprawiedliwionych koniecznością wojenną.

Personel medyczny może być zaangażowany na stałe lub czasowo. Personel stały to taki, który jest zatrudniony wyłącznie w służbie medycznej, rozumianej jako zbieranie, transport i leczenie rannych i chorych oraz innych osób potrzebujących pomocy medycznej,

a także zapobieganie chorobom. Personel czasowy to osoby, wojskowe lub cywilne, które pełnią obowiązki przez okres ograniczony. W okresie wykonywania czynności medycznych na polu walki, personel czasowy ma takie samo prawo do ochrony i poszanowania jak personel stały.[37] Członkowie czasowego personelu wojskowego są kombatantami i z mocy prawa w przypadku ujęcia przez przeciwnika przysługuje im status jeńców wojennych. Personel czasowy nie może wykonywać innych zadań niż zadania medyczne. Naruszenie tego zakazu może być potraktowane przez stronę przeciwną jako pogwałcenie praw i zwyczajów wojennych.

Kapelanom wojskowym przydzielonym do sił zbrojnych przysługuje szczególna ochrona wynikająca z przepisów prawa wojennego. Prawo humanitarne przyznaje taki sam status wojskowemu i cywilnemu personelowi duchownemu. Personel duchowny oznacza osoby wojskowe lub cywilne, które poświęcają się wyłącznie swej działalności duszpasterskiej i są przydzielone do: sił zbrojnych, cywilnej służby medycznej, obrony cywilnej.

Służba na rzecz rannych i chorych jest nie tylko obowiązkiem ale i uprawnieniem personelu medycznego i duchownego. Bez względu na okoliczności nikt nie może być karany za działalność o charakterze medycznym zgodną z zasadami etyki lekarskiej.

5. 9. Szczególna ochrona dóbr kulturalnych i obiektów kultu religijnego.

Na mocy art. 53 PD I obowiązuje szczególna ochrona dóbr kulturalnych i obiektów kultu religijnego. Artykuł ten całkowicie zakazuje:

a) dokonywania jakichkolwiek aktów wrogich skierowanych przeciwko budowlom historycznym, dziełom sztuki lub miejscom kultu religijnego, które stanowią dziedzictwo kulturalne lub duchowe narodów;

b) używania takich dóbr dla wsparcia wysiłku wojskowego;

c) czynienie z takich dóbr przedmiotu represalii.

Tak więc budowle historyczne, dzieła sztuki, miejsca kultu religijnego, które stanowią kulturalne lub duchowe dziedzictwo narodów nie mogą być przedmiotem działań zbrojnych ani wykorzystywane do wspierania wysiłku wojskowego. Dobra takie nie mogą być przedmiotem represaliów. Korzystają one z pełnej ochrony. Ich wartość jest na tyle zrozumiała, że nie wymaga specjalnej identyfikacji.[38]

---

[37] Zob. M., Flemming, Służby medyczne w czasie konfliktu zbrojnego w świetle prawa międzynarodowego, MON, Warszawa 1992, s. 11-12.

[38] F. de Mulinen, op. cit., s. 46.

Zakaz wynikający z art. 53 PD I jest kategoryczny. Zabrania on wykorzystywania wymienionych obiektów do celów wojskowych. Nie można także pozbawić ich przysługującej im ochrony, w odróżnieniu od ochrony obiektów oznakowanych na mocy KH z 1954r. Tak kategoryczny zakaz - jak podkreśla M. Flemming - nie ma zastosowania do obiektów służby zdrowia, które mogą być wykorzystywane do celów wojskowych, z pewnymi zastrzeżeniami i po usunięciu znaków ochronnych[39]

5. 10. Ochrona środowiska naturalnego

Podczas działań wojennych należy troszczyć się o ochronę środowiska naturalnego przed rozległymi, długotrwałymi i poważnymi następstwami. Ochrona obejmuje zakaz stosowania metod lub środków walki, które zmierzają albo które mogą zmierzać do wywołania takich szkód w środowisku naturalnym i przez to zagrażać zdrowiu lub przetrwaniu ludności (art. 55). Zabronione są także ataki przeciwko środowisku naturalnemu z tytułu represaliów .

Ochrona środowiska naturalnego w czasie działań zbrojnych doprecyzowana jest w następujących konwencjach międzynarodowych:

a) w Konwencji z 18 maja 1977r. o zakazie używania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub innych wrogich celach.

Zgodnie z art. II określenie "techniczne środki oddziaływania na środowisko oznacza każdy środek mający na celu - przez rozmyślne kierowanie procesami naturalnymi - dokonywanie zmian w dynamice, składzie lub strukturze ziemi, włączając w to biosferę, litosferę, hydrosferę i atmosferę lub przestrzeń kosmiczną;

b) artykuł 35 ust. 3 PD I, który głosi:

" Zabronione jest stosowanie metod i środków prowadzenia wojny, których celem jest wywoływanie rozległych, długotrwałych i poważnych szkód w środowisku naturalnym lub po których można oczekiwać, że takie szkody wywołają". Ta zasada określa zachowanie się wojujących i ma ona znaczenie podstawowe, przy formułowaniu zakazów i ograniczeń w prowadzeniu działań zbrojnych[40];

c) protokół III w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia broni zapalających załączony do Konwencji z 10 października 1980r. o zakazie(...). Protokół w art. 2 ust. 4 zakazuje czynienia przedmiotem ataku za pomocą broni zapalających lasów i innej roślinności, chyba

---

[39] M. Flemming, J. Wojciechowska, op. cit., s. 112.
[40] T. Leśko, Międzynarodowe ograniczenia ..., s. 223.

że te składniki środowiska naturalnego są wykorzystywane do ukrycia lub maskowania żołnierzy albo obiektów wojskowych lub same stanowią obiekty wojskowe.

5. 11. Ochrona budowli i urządzeń zawierających niebezpieczne siły

Zapis art. 56 mówiący o budowlach i urządzeniach zawierających niebezpieczne siły oznacza, że są to zapory, groble i elektrownie jądrowe, których zaatakowanie może spowodować wyzwolenie niebezpiecznych sił i w następstwie wywołać poważne straty wśród ludności cywilnej. Obiekty te zgodnie z postanowieniami wymienionego art. nie mogą być przedmiotem ataku nawet gdyby stanowiły cele wojskowe[41]. W stosunku do takich budowli zabronione są oczywiście ataki celem represaliów.

Szczególna ochrona przed atakami przyznana budowlom i urządzeniom zawierającym niebezpieczne siły może być cofnięta. Artykuł 56 ust. 2 przewiduje ustanie szczególnej ochrony przed atakami jedynie wtedy gdy wymienione obiekty są używane do regularnego i bezpośredniego wsparcia operacji wojskowych i gdy takie ataki są jedynym możliwym środkiem mogącym spowodować ustanie takiego wsparcia.

Aby zapobiec atakom na zapory, groble i elektrownie jądrowe strony konfliktu powinny dążyć do nie rozmieszczania celów wojskowych w pobliżu tych obiektów. Dopuszczalne jest jedynie rozmieszczenie urządzeń wojskowych mających jako jedyny cel obronę chronionych obiektów. Urządzenia te nie powinny być celem ataków, pod warunkiem że nie są użytkowane w toku działań zbrojnych do celów innych niż działania obronne. Działania obronne można prowadzić w odpowiedzi na ataki przeciwko chronionym obiektom. Uzbrojenie takich obiektów powinno ograniczać się do broni defensywnej, której zadaniem jest odpieranie działań nieprzyjacielskich przeciwko chronionym budowlom.

5. 12. Strefy i miejscowości pod szczególną ochroną.

Strefa lub miejscowość sanitarna oznacza obszar odpowiednio zorganizowany, aby mógł ochraniać rannych i chorych przed skutkami działań zbrojnych.

<u>Strefy i miejscowości sanitarne można tworzyć na podstawie art. 23 I KG z 1949r.</u>

Tworzy się je już w czasie pokoju, jak również po rozpoczęciu działań wojennych na swym własnym terytorium, a w razie potrzeby i na terytoriach okupowanych. Strefy takie powstają na podstawie zawieranych układów pomiędzy stronami konfliktu. Mają być

---

[41] Natomiast cele wojskowe znajdujące się na takich budowlach lub urządzeniach albo w ich pobliżu nie powinny być także przedmiotem ataków, jeżeli spowodowałoby to straty o jakich mowa w art. 56. PD I.

tak zorganizowane, aby mogły chronić przed skutkami działań wojennych rannych, chorych, jak również personel, któremu powierzono organizację i zarząd tymi strefami oraz zapewnić leczenie przebywających tam osób[42]

Strefy i miejscowości sanitarne tworzone na podstawie art. 14 IV KG z 1949r.

Tworzy się już w czasie pokoju, jak również po rozpoczęciu działań wojennych na swym własnym terytorium, a w razie potrzeby i na terytoriach okupowanych. Strefy takie powstają na podstawie zawieranych układów pomiędzy stronami konfliktu. Mają być tak zorganizowane, aby mogły chronić przed skutkami wojny rannych i chorych, kaleki, starców i dzieci w wieku poniżej lat 15, kobiety ciężarne i matki dzieci poniżej lat 7[43].

Strefy zneutralizowane

Tworzy się na czas bezpośredniego zagrożenia działaniami zbrojnymi na podstawie art. 15 IV KG z 1949r. , mają one charakter prowizoryczny, tymczasowy.

Strona konfliktu może zaproponować drugiej stronie bezpośrednio bądź za pośrednictwem państwa neutralnego lub organizacji humanitarnej utworzenie strefy zneutralizowanej, w celu ochrony przed niebezpieczeństwem walk następujących osób: rannych i chorych, walczących lub nie walczących, osób cywilnych, nie biorących udziału w działaniach wojennych i nie wykonujących żadnych prac o charakterze wojskowym podczas swego pobytu w tych strefach. Układ o utworzeniu strefy zawiera się na piśmie. Układ ustala początek i czas trwania strefy zneutralizowanej.

Miasta otwarte

Strona konfliktu ogłasza, że nie będzie broniła określonego miasta i wycofa z niego oddziały oraz sprzęt wojskowy. Strona przeciwna zobowiązana jest uszanować taką decyzję i odstąpić od planowanego ataku. Po zajęciu takiego miasta przez nieprzyjaciela traci ono swój szczególny status. Instytucja miast otwartych nie została unormowana w przepisach prawa wojennego. Ma ona umocowanie w normach prawa zwyczajowego. W

---

[42] Projekt układu w sprawie stref i miejscowości sanitarnych i bezpieczeństwa zawiera załącznik I do I KG z 1949r.

[43] Projekt układu w sprawie stref i miejscowości sanitarnych i bezpieczeństwa zawiera załącznik I do IV KG z 1949r.

czasie II wojny światowej instytucję "miast otwartych" zastosowano dwukrotnie, w 1940r. co do Paryża i w 1944r. przez władze niemieckie co do Rzymu[44].

Miejscowości niebronione

Tworzy się na podstawie art. 59 PD I z 1977r. Instytucja ta nawiązuje do "miast otwartych". Władze strony wojującej mogą ogłosić, że określona miejscowość, leżąca wewnątrz lub w pobliżu strefy objętej walkami nie jest broniona. Taka miejscowość musi odpowiadać warunkom określonym w art. 59 PD I:

- wszyscy kombatanci, jak również broń i ruchomy materiał wojskowy, powinni być usunięci. Natomiast stałe urządzenia i obiekty wojskowe nie mogą być wykorzystywane przeciwko nieprzyjacielowi.
- władze i ludność cywilna nie mogą działać na szkodę nieprzyjaciela oraz podejmować innej działalności dla wsparcia operacji wojsk własnych.

W takiej miejscowości mogą pozostać osoby chronione przez KG i PD I oraz policja, pozostawiona wyłącznie do utrzymania porządku publicznego. Oświadczenie o ogłoszeniu miejscowości nie bronionej powinno być skierowane do strony przeciwnej. Oświadczenie ma określić dokładnie granice miejscowości nie bronionej. Strona konfliktu otrzymująca takie oświadczenie powinna potwierdzić jego odbiór i potraktować taką strefę zgodnie z propozycją. Natomiast jeśli uzna, że warunki przewidziane w art. 59 ust. 2 nie zostały spełnione, powinna powiadomić o tym drugą stronę, co jest jednoznaczne, że nie uznaje danej strefy za nie bronioną.

Warto zaznaczyć, że strony konfliktu mogą porozumiewać się co do tworzenia miejscowości nie bronionych, nawet gdy miejscowości te nie spełniają warunków określonych w art. 59 ust. 2 PD I. Granice miejscowości nie bronionej winny w miarę możności być oznaczone specjalnymi znakami. Mogą to być białe flagi, z poprzecznym dobrze widocznym czerwonym pasem. Znaki powinny być umieszczone w miejscach, gdzie byłyby wyraźnie widoczne, zwłaszcza na obwodzie i granicach miejscowości oraz na głównych drogach. Warto zaznaczyć, że porozumienie może zawierać formy kontroli miejscowości nie bronionych, jeśli państwa-strony, widzą taką konieczność.

Strefy zdemilitaryzowane

Tworzy się w drodze porozumienia między stronami konfliktu międzynarodowego na podstawie art. 60 PD I. Porozumienia takie mogą być zawierane już w czasie pokoju.

---

[44] M. Flemming, J. Wojciechowska, Zbrodnie wojenne. Przestępstwa przeciwko pokojowi, państwu i

Forma porozumienia może być zawarta, nawet w formie ustnej - bezpośrednio lub za pośrednictwem mocarstwa opiekuńczego, albo organizacji humanitarnej. Porozumienie powinno określić dokładnie granice strefy oraz formy jej kontroli, jeśli zaistnieje taka konieczność. Strefa zdemilitaryzowana powinna spełniać takie same warunki (określone w art. 59 ust. 2) jak miejscowości nie bronione.

Strefy chronione przez ONZ – strefy bezpieczeństwa. Powstają na podstawie uchwały Rady Bezpieczeństwa ONZ

obronności, C. H. Beck, Warszawa 1999, s. 72.

CZĘŚĆ DRUGA

PRAWNE OGRANICZENIA WALKI ZBROJNEJ

Deklaracja w przedmiocie prawa wojny morskiej, Paryż, 16 kwietnia 1856 r.

(Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów, wstęp i opracowanie L. Gelberg, PWN, Warszawa 1954, t. I, s. 60)

Pełnomocnicy, którzy podpisali traktat paryski z dn. 30 marca 1856r. zgromadzeni na konferencji,

zważywszy, że prawo morskie okresu wojny przez długi czas było przedmiotem pożałowania godnych sporów,

że niepewność prawa i obowiązków w takiej dziedzinie wywołuje między państwami neutralnymi i wojującymi różnice zdań, z których mogą wyniknąć poważne trudności i nawet zatargi,

że więc jest rzeczą pożyteczną ustalić jednolitą doktrynę w sprawie tak ważnej,

że pełnomocnicy zgromadzeni na kongresie paryskim nie mogą lepiej wyrazić zamiarów, którymi ich rządy są ożywione jak starając się wprowadzić do stosunków międzynarodowych stałe w tej dziedzinie zasady,

uchwalili następującą uroczystą deklarację:

korsarstwo jest i pozostanie zniesione;

bandera neutralna osłania towar nieprzyjacielski, z wyjątkiem kontrabandy wojennej;

towar neutralny, z wyjątkiem kontrabandy wojennej, nie może być zajęty pod banderą nieprzyjacielską;

blokady, aby były ważne, muszą być skuteczne, tj. przeprowadzone przez siły zbrojne wystarczające do skutecznej obrony dostępu do wybrzeża nieprzyjacielskiego.

Rządy podpisanych pełnomocników zobowiązują się podać niniejszą deklarację do wiadomości państw, które nie były powołane do wzięcia udziału w kongresie paryskim, i wezwać je do przystąpienia

Deklaracja w sprawie pocisków wybuchających małego kalibru, Petersburg, 11 grudnia 1868 r.[1]

(Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów, wstęp i opracowanie L. Gelberg, PWN, Warszawa 1954, t. I, s. 108-109)

Na propozycję cesarskiego rządu Rosji międzynarodowa komisja wojskowa zgromadziła się w S. Petersburgu w celu zbadania, w jakim stopniu należałoby zabronić używania pewnych pocisków w czasie wojny między cywilizowanymi narodami. Gdy ta komisja zgodnie ustaliła granice techniczne, do których dojść mogą konieczności i w których muszą się one zatrzymać wobec wymagań ludzkości, niżej podpisani na polecenie swych rządów są upoważnieni oświadczyć co następuje:

Zważywszy, że postępy cywilizacji winny prowadzić w miarę możności do złagodzenia klęsk wojny;

że jedynym legalnym celem, jaki państwa winny sobie stawiać w czasie wojny, jest osłabienie sił zbrojnych nieprzyjaciela;

że w tym celu wystarczy możliwie największą liczbę ludzi uczynić niezdolnymi do walki;

że używanie broni, która by niepotrzebnie zwiększała cierpienie ludzi już niezdolnych do walki albo sprowadzała nieuchronnie ich śmierć, prowadziłoby poza ten cel; że więc używanie podobnej broni byłoby sprzeczne z prawami ludzkości;

Umawiające się Strony zobowiązują się, że w razie wojny między nimi wyrzekają się wzajemnie używania przez ich wojska lądowe i morskie wszelkich pocisków wybuchających lub zawierających substancje piorunujące czy zapalne, wagi mniejszej niż 400 gramów.

---

[1] Deklaracja ta jest pierwszą wielostronna umową międzynarodową zabraniającą używania niektórych rodzajów broni. Sygnatariuszem deklaracji, podpisanej 29 listopada (11 grudnia) 1868 r. , jest 19 państw.

Umawiające się Strony wezwą wszystkie państwa, które nie brały udziału przez wysłanie swych delegatów w uchwałach międzynarodowej komisji wojskowej zgromadzonej w S. Petersburgu, do przystąpienia do niniejszej umowy.

Umowa niniejsza obowiązuje tylko umawiające się Strony lub Strony, które do niej przystąpią, w razie wojny między dwiema lub kilkoma z nich; nie ma ona zastosowania wobec stron, które nie podpisały umowy lub do niej nie przystąpiły.

Umowa przestałaby również obowiązywać, gdyby w wojnie między Stronami Umawiającymi się lub Stronami, które do umowy przystąpiły, do jednego z państw wojujących przyłączyła się strona, która umowy nie podpisała lub do niej nie przystąpiła.

Strony Umawiające się lub Strony, które do umowy przystąpiły, zastrzegają sobie możność późniejszego porozumienia, ilekroć zostałaby sformułowana dokładna propozycja w związku z przyszłymi udoskonaleniami, które nauka mogłaby spowodować w uzbrojeniu wojsk, a to w celu utrzymania przyjętych przez nie zasad i pogodzenia konieczności wojennych z prawami ludzkości.

Deklaracja o zakazie używania na wojnie kul rozszerzających się lub rozpłaszczających, Haga, 29 lipca 1899 r.

(Prawo międzynarodowe. Źródła i materiały, pod red. A. Górbiela, Katowice 1970, t. II, s. 132)

Niżej podpisani Pełnomocnicy państw reprezentowanych na Międzynarodowej Konferencji Pokojowej w Hadze, należycie do tego upoważnieni przez swoje Rządy, kierując się uczuciami, które znalazły wyraz w Deklaracji Petersburskiej z 29 listopada/11 grudnia 1868 roku,

Oświadczają:

Umawiające się Państwa ustanawiają zakaz używania kul, które rozszerzają się lub rozpłaszczają łatwo w ciele ludzkim takich, jak kule o twardej powłoce zewnętrznej nie osłaniającej całkowicie jądra bądź pokrytej nacięciami (...).

Deklaracja o zakazie używania pocisków gazowych, Haga, 29 lipca 1899 r.

(Prawo międzynarodowe. Źródła i materiały, pod red. A. Górbiela, Katowice 1970, t. II, s. 132)

Niżej podpisani Pełnomocnicy państw reprezentowanych na Międzynarodowej Konferencji Pokojowej w Hadze, należycie do tego upoważnieni przez swoje Rządy, kierując się uczuciami, które znalazły wyraz w Deklaracji Petersburskiej z 29 listopada/11 grudnia 1868 roku,

Oświadczają:

Umawiające się Państwa ustanawiają zakaz używania pocisków, których jedynym celem jest rozprzestrzenianie gazów duszących i zabijających (...).

Konwencja dotycząca rozpoczęcia kroków nieprzyjacielskich (III konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(DzU z 1927 r., nr 21, poz. 159)

Uważając, że dla zabezpieczenia stosunków pokojowych ważnym jest, aby kroki nieprzyjacielskie nie rozpoczynały się bez uprzedniego zawiadomienia, że ważnym jest również, aby stan wojny był notyfikowany bez zwłoki mocarstwom neutralnym; (...),

Artykuł 1

Układające się mocarstwa uznają, iż kroki wojenne między nimi nie powinny się rozpoczynać bez uprzedniego i niedwuznacznego zawiadomienia, które będzie mieć formę bądź umotywowanego wypowiedzenia wojny, bądź formę ultimatum z warunkowym wypowiedzeniem wojny.

Artykuł 2

Stan wojny powinien być mocarstwom neutralnym bez zwłoki zakomunikowany i wywrze swe skutki w stosunku do nich dopiero po otrzymaniu notyfikacji, która może być uskuteczniona nawet za pomocą telegrafu. Wszakże nie mogą neutralne państwa powoływać się na nieotrzymanie tego zawiadomienia, jeżeli było ustalone w sposób niewątpliwy, że o stanie wojny istotnie wiedziały.

Artykuł 3

Artykuł 1-szy niniejszej konwencji wywrze skutek na wypadek wojny między dwoma lub kilkoma państwami układającymi się. Artykuł 2-gi obowiązuje w stosunkach pomiędzy jednym państwem układającym się, znajdującym się w stanie wojny, a mocarstwami neutralnymi, również do konwencji należącymi.

Artykuł 4

Niniejsza konwencja zostanie jak najprędzej ratyfikowana. Dokumenty ratyfikacyjne złożone będą w Hadze. Pierwsze złożenie ratyfikacji będzie stwierdzone przez protokół, podpisany przez przedstawicieli mocarstw, które biorą w nim udział, oraz przez Holenderskiego Ministra Spraw Zagranicznych. Następne złożenia dokumentów ratyfikacyjnych wykonywać się będą za pomocą notyfikacji pisemnej na imię Rządu Holenderskiego z załączeniem dokumentu ratyfikacyjnego. Należycie zaświadczona kopia protokółu, dotyczącego pierwszego złożenia ratyfikacji, notyfikacji wspomnianych w ustępie poprzednim, jako też dokumentów ratyfikacyjnych będzie natychmiast doręczona staraniem Rządu Holenderskiego i drogą dyplomatyczną mocarstwom zaproszonym na II-gą Konferencję Pokojową, jak również innym mocarstwom, które przystąpią do konwencji. W wypadkach, wskazanych w poprzednim ustępie, wspomniany Rząd zakomunikuje im również datę, w której notyfikację otrzymał.

Artykuł 5

Mocarstwa nie sygnujące mogą przystąpić do niniejszej Konwencji. Mocarstwo, które pragnie przystąpić, pisemnie notyfikuje swój zamiar Rządowi Holenderskiemu, przesyłając akt o przystąpieniu, który będzie złożony w archiwach wspomnianego Rządu.

Rząd ten prześle natychmiast wszystkim innym mocarstwom zaświadczoną kopię notyfikacji i aktu przystąpienia, podając datę, w której otrzymał tę notyfikację.

Artykuł 6

Niniejsza konwencja stanie się obowiązującą dla mocarstw, które wezmą udział w pierwszym złożeniu ratyfikacji, w 60 dni po dacie zaprotokołowania tego złożenia ratyfikacji, zaś dla mocarstw, które ratyfikują lub przystąpią później, w 60 dni po otrzymaniu przez Rząd Holenderski notyfikacji o ich ratyfikacji lub przystąpieniu.

Artykuł 7

Gdyby która z Wysokich układających się Stron zechciała wypowiedzieć powyższą konwencję, wypowiedzenie to winno być notyfikowane pisemnie Rządowi Holenderskiemu, który natychmiast prześle innym mocarstwom poświadczone kopie tejże notyfikacji, równocześnie komunikując im datę, w której tę notyfikację otrzymał.

Wypowiedzenie to obowiązuje tylko w stosunku do mocarstwa, które zgłosiło je i wchodzi w życie po roku od chwili otrzymania o tym notyfikacji przez Rząd Holenderski.

(Artykuł 8 opuszczono)

Konwencja dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej (IV konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(DzU z 1927r., nr 21, poz. 161)

Zważywszy, że, poszukując sposobów zachowania pokoju i zapobieżenia zbrojnym starciom pomiędzy narodami, ważnym jest jednocześnie zająć się tym wypadkiem, gdy zwrócenie się do oręża nastąpiłoby wskutek wydarzeń, których ich usiłowania nie mógłby odwrócić;

ożywione pragnieniem służenia i w tej ostatecznej ewentualności interesom ludzkości i wzrastającym wymaganiom cywilizacji;

uważając, że należy w tym celu dokonać rewizji praw i ogólnych zwyczajów wojennych, bądź dla dokładniejszego określenia ich, bądź dla pewnego ich ograniczenia celem osłabienia, o ile to możliwe, ich surowości,

uznały za potrzebne uzupełnić i ściślej określić co do pewnych punktów dzieło pierwszej Konferencji Pokoju, która przejmując, w dalszym ciągu Konferencji Brukselskiej 1874 r., idee, poddane przez mądrą i szlachetną przezorność, powzięła postanowienia w przedmiocie określenia i uregulowania zwyczajów wojny na lądzie.

Zdaniem Wysokich Układających się Stron, postanowienia te, których ułożenie spowodowane zostało pragnieniem umniejszenia nieszczęść wojny, o ile konieczności wojskowe na to pozwalają, mają służyć jako ogólna reguła postępowania dla prowadzących wojnę w ich wzajemnych stosunkach, oraz w stosunkach do ludności.

Jednakże było niemożliwym na razie uzgodnienie odnośnych postanowień, rozciągających się na wszystkie okoliczności mogące mieć miejsce w praktyce.

Skądinąd nie mogło być zamiarem Wysokich Układających się Stron, aby wypadki nieprzewidziane zostały z braku sformułowanych pisemnie postanowień pozostawione dowolnej ocenie ze strony dowodzących wojskami.

Zanim bardziej wyczerpujący kodeks praw wojennych będzie mógł być ułożonym, Wysokie Układające się Strony uważają za właściwe skonstatować, że w wypadkach, nieobjętych przepisami obowiązującymi, przyjętymi przez nie, ludność i strony wojujące pozostają pod opieką i władzą zasad prawa narodów, wypływających ze zwyczajów, ustanowionych między cywilizowanymi narodami, oraz z zasad humanitarności i wymagań społecznego sumienia.

Oświadczają one, że w tym sensie należy rozumieć zwłaszcza artykuły 1 i 2 przyjętego regulaminu.

Wysokie Układające się Strony, pragnąc zawrzeć nową konwencję w tym celu, mianowały swymi pełnomocnikami: (...),

Którzy po wymianie swych pełnomocnictw, uznanych za dobre i należyte co do formy, zgodzili się na następujące postanowienia:

Artykuł 1

Mocarstwa Układające się wydadzą swym siłom zbrojnym lądowym instrukcje, zgodnie z "Regulaminem dotyczącym praw i zwyczajów wojny lądowej", załączonym do niniejszej konwencji.

Artykuł 2

Postanowienia, zawarte w regulaminie, wspomnianym w art. 1 oraz niniejszej konwencji, obowiązują tylko w stosunku pomiędzy Mocarstwami Układającymi się i tylko jeśli wszyscy wojujący należą do konwencji.

Artykuł 3

Strona wojująca, która by naruszyła postanowienia powyższego regulaminu, będzie pociągnięta do indemnizacji, jeśli tego zajdzie potrzeba. Strona ta będzie odpowiedzialną za każdy czyn osób, wchodzących w skład jej siły zbrojnej.

Artykuł 4

Niniejsza konwencja, należycie ratyfikowana, zastąpi w stosunkach pomiędzy Mocarstwami Układającymi się konwencję z 29-go lipca 1899 r., dotyczącą praw i zwyczajów wojny lądowej. Konwencja 1899 r. pozostaje obowiązująca w stosunkach pomiędzy mocarstwami, które ją podpisały, a które by nie ratyfikowały niniejszej konwencji.

Artykuł 5

Niniejsza konwencja będzie ratyfikowaną jak można najprędzej. Dokumenty ratyfikacyjne będą złożone w Hadze. Pierwsze złożenie ratyfikacji będzie stwierdzone przez protokół, podpisany przez przedstawicieli mocarstw, które uczestniczą w nim, oraz przez Ministra Spraw Zagranicznych Holandii.

Następne złożenia ratyfikacji dokonywać się będą za pomocą notyfikacji pisemnej, skierowanej na imię Rządu Holenderskiego z załączeniem dokumentu ratyfikacyjnego.

Zaświadczona kopia protokółu, dotyczącego pierwszego złożenia ratyfikacji oraz wspomnianych w poprzednim ustępie notyfikacji, jak również dokumentów ratyfikacyjnych, będą natychmiast doręczone staraniem Rządu Holenderskiego i drogą dyplomatyczną mocarstwom zaproszonym na drugą Konferencję Pokojową, jak również innym mocarstwom, które przystąpiły do konwencji. W wypadkach, przewidzianych w ustępie poprzednim, Rząd Holenderski zakomunikuje im równocześnie datę, w której tę notyfikację otrzymał.

Artykuł 6

Mocarstwa nie sygnujące konwencji mogą do niej przystąpić. Mocarstwo, które pragnie przystąpić, notyfikuje pisemnie swój zamiar Rządowi Holenderskiemu, przesyłając mu akt o przystąpieniu, który będzie złożony w archiwach wspomnianego Rządu.

Rząd ten prześle natychmiast wszystkim innym mocarstwom zaświadczone kopie notyfikacji i aktu przystąpienia ze wskazaniem daty, w której on otrzymał notyfikację.

Artykuł 7

Niniejsza konwencja zacznie obowiązywać państwa, które wzięły udział w pierwszym złożeniu ratyfikacji w 60 dni od daty zaprotokołowania tego złożenia ratyfikacji, zaś mocarstwa, które ratyfikują lub przystąpią później - w 60 dni po otrzymaniu przez Rząd Holenderski notyfikacji o ratyfikacji przez nie lub o ich przystąpieniu.

Artykuł 8

Gdyby które z Mocarstw Układających się zechciało wypowiedzieć powyższą konwencję, winna być uczyniona pisemna notyfikacja Rządowi Holenderskiemu, który natychmiast prześle wszystkim innym mocarstwom kopię zaświadczoną tej notyfikacji, komunikując równocześnie datę, w której on ją otrzymał.

Wypowiedzenie konwencji obowiązywać będzie tylko to mocarstwo, które notyfikowało je i w jeden rok po dostarczeniu notyfikacji Rządowi Holenderskiemu.

(Artykuł 9 opuszczono)

Załącznik do konwencji: Regulamin dotyczący praw i zwyczajów wojny lądowej (Regulamin haski z 1907 r.), Haga, 18 października 1907 r.

Dział I

O wojujących.

Rozdział I

Określenie wojującego

Artykuł 1

Ustawy, prawa i obowiązki wojenne stosują się nie tylko do armii, lecz również do pospolitego ruszenia i oddziałów ochotniczych, o ile odpowiadają one warunkom następującym:

1) jeżeli mają na czele osobę odpowiedzialną za swych podwładnych;

2) noszą stałą i dającą się rozpoznać z daleka odznakę wyróżniającą;

3) jawnie noszą broń;

4) przestrzegają w swych działaniach praw i zwyczajów wojennych.

W tych krajach, gdzie pospolite ruszenie lub oddziały ochotnicze stanowią armię lub wchodzą w jej skład, nazwa armii rozciąga się na nie.

Artykuł 2

Ludność terytorium niezajętego, która przy zbliżeniu się nieprzyjaciela dobrowolnie chwyta za broń, aby walczyć z wkraczającymi wojskami i nie miała czasu zorganizować się zgodnie z art. 1, będzie uważaną za stronę wojującą, jeżeli jawnie nosi broń i zachowuje prawa i zwyczaje wojenne.

Artykuł 3

Zbrojne siły stron wojujących mogą składać się z walczących i niewalczących. w razie zagarnięcia ich przez nieprzyjaciela zarówno tym, jak i tamtym przysługuje prawo być traktowanymi jak jeńcy wojenni.

Rozdział II

O jeńcach wojennych

Artykuł 4

Jeńcy wojenni zostają pod władzą Rządu nieprzyjacielskiego, lecz nie pod władzą osób lub oddziałów, które ich wzięły do niewoli. Powinni być traktowani w sposób humanitarny. Wszystko, co stanowi ich własność osobistą, z wyjątkiem broni, koni i papierów wojskowych, pozostaje ich własnością.

Artykuł 5

Jeńcy wojenni mogą być poddani internowaniu w mieście, fortecy, obozie lub jakimkolwiek innemu miejscu, pod warunkiem nie wydalania się poza pewne oznaczone granice; lecz zamknięcie ich może być zarządzone tylko jako niezbędny środek bezpieczeństwa i wyłącznie na czas trwania okoliczności, powodujących taki środek.

Artykuł 6

Państwo może używać jako pracowników jeńców wojennych, za wyjątkiem oficerów, odpowiednio do ich rangi i zdolności. Prace te nie powinny być nadmierne i nie będą w żadnym związku z działaniami wojennymi.

Jeńcom może być dozwolona praca na rachunek publicznych urzędów administracyjnych lub osób prywatnych, lub na rachunek własny.

Prace, wykonywane dla Państwa, opłacane są według taryf obowiązujących dla wojskowych armii narodowej, wykonujących te same prace, lub jeżeli tych taryf niema, to zgodnie z cenami, odpowiadającymi wykonywanej pracy.

O ile prace są wykonane dla innych urzędów lub dla osób prywatnych, warunki pracy winny być określone w porozumieniu z władzami wojskowymi.

Zapłata otrzymana przez jeńców, będzie służyła do ulżenia ich doli, a nadwyżka zostanie im doręczoną w chwili zwolnienia, za potrąceniem kosztów utrzymania.

Artykuł 7

Utrzymanie jeńców wojennych obciąża Rząd, w którego mocy się znajdują. W braku specjalnego porozumienia między stronami wojującymi jeńcy wojenni otrzymują pożywienie, pomieszczenie i ubranie w równej mierze jak wojska rządu, który wziął ich do niewoli.

Artykuł 8

Jeńcy wojenni podlegają ustawom, przepisom i rozkazom, obowiązującym w armii państwa, w którego mocy pozostają. Wszelkie nieposłuszeństwo upoważnia do stosowania względem ich niezbędnych zarządzeń przymusowych. Jeńcy zbiegli, którzy byliby ujęci, zanim zdołali połączyć się ze swą armią, albo zanim zdołali opuścić terytorium, zajęte przez armię, która ich wzięła do niewoli, podlegają karom dyscyplinarnym.

Jeńcy wojenni, którzy po udanej ucieczce znowu dostaną się do niewoli, nie podlegają żadnej karze za poprzednią ucieczkę.

Artykuł 9

Każdy jeniec wojenny winien, jeśli będzie pytany w tym przedmiocie, wyjawić swe prawdziwe nazwisko i stopień, a w razie gdyby przekroczył ten przepis, narazi się na ograniczenie praw, które przyznane są jeńcom wojennym jego kategorii.

Artykuł 10

Jeńcy mogą być zwolnieni na słowo honoru, jeśli to dozwolone jest przez prawa ich kraju i w takim razie powinni, ręcząc za to swoim honorem osobistym, skrupulatnie wypełnić powzięte zobowiązania, zarówno w stosunku do własnego rządu, jak tego rządu, który ich wziął do niewoli. W tymże wypadku ich własny rząd obowiązany jest nie żądać i nie przyjmować od nich żadnych usług, sprzeciwiających się danemu słowu.

Artykuł 11

Jeniec wojenny nie może być zmuszony do zwolnienia się na słowo honoru, również rząd nieprzyjacielski nie jest zmuszony przychylić się do prośby jeńca o zwolnienie go na słowo honoru.

Artykuł 12

Każdy jeniec wojenny zwolniony na słowo honoru i znowu wzięty do niewoli z bronią w ręku, zwróconą przeciwko rządowi, względem którego zobowiązał się słowem honoru, lub przeciwko sprzymierzeńcom tegoż rządu, traci prawa, przysługujące jeńcom wojennym i może być stawiony przed sąd.

Artykuł 13

Osoby towarzyszące armii, lecz nie należące do jej właściwego składu: jako to: korespondenci i reporterzy gazet, markieranci i dostawcy, w razie jeżeli będą pochwyceni przez nieprzyjaciela i jeżeli ten ostatni uważa za wskazane zatrzymać ich, mają prawo do traktowania ich jak jeńców wojennych pod warunkiem, że będą zaopatrzeni w legitymację od władzy wojskowej tej armii, której towarzyszyły.

Artykuł 14

Z chwilą rozpoczęcia działań wojennych w każdym z państw wojujących, jak również w państwach neutralnych, o ile przyjęły one na swe terytorium, utworzone jest biuro informacyjne o jeńcach wojennych. Biuro to, mają na celu udzielanie odpowiedzi na wszystkie zapytania, dotyczące jeńców, otrzymuje od rozmaitych kompetentnych urzędów wszystkie wskazówki, dotyczące internowania i translokowania, zwalnia na słowo honoru, wymiany, ucieczki, wstąpienia do szpitala i zgonu, tudzież wszelkie inne informacje, niezbędne do ułożenia i trzymania dla ewidencji kartki imiennej dla każdego jeńca. Biuro winno wpisywać do tej karki numer, imię i nazwisko, wiek, miejsce pochodzenia, rangę, oddział wojskowy, rany, dzień i miejsce wzięcia do niewoli, internowania, otrzymania ran

oraz śmierci, jako też wszelkie uwagi szczególne. Kartka imienna przekazuje się po zawarciu pokoju rządowi przeciwnej strony wojującej.

Biuro informacyjne obowiązane jest również zbierać i gromadzić w jedno miejsce wszystkie przedmioty, służące do osobistego użytku, walory, listy i. t. p., które będą znalezione na polu bitwy, lub pozostaną po jeńcach, zwolnionych na słowo honoru, wymienionych, albo zmarłych w szpitalach i lazaretach polowych, i przesyłać je zainteresowanym.

Artykuł 15

Towarzystwa niesienia pomocy jeńcom, należycie związane zgodnie z prawami ich kraju i mające za zadanie pośrednictwo w sprawach dobroczynności, otrzymują od stron wojujących dla siebie oraz dla swych ajentów, należycie akredytowanych, wszelkie ułatwienia dla spełnienia swoich czynności filantropijnych w granicach, wskazanych przez konieczności wojenne i regulamin administracyjny. Delegaci tych towarzystw dopuszczeni będą do rozdawania zapomóg w punktach internowania jeńców, jak również na etapach, gdzie przebywają jeńcy, wracający do ojczyzny, za okazaniem zezwolenia imiennego, wydanego przez władzę wojenną oraz zobowiązania na piśmie, że poddadzą się wszelkim zarządzeniom policyjnym co do zachowania porządku i bezpieczeństwa, przepisanym przez tę władzę.

Artykuł 16

Biura informacyjne zwolnione są od opłaty transportowej. Listy, przekazy, sumy pieniężne, jak również przesyłki pocztowe, przeznaczone dla jeńców lub przez nich wysyłane, są zwolnione od wszelkich opłat pocztowych, zarówno w krajach wysyłania i przeznaczenia, jak w krajach tranzytowych.

Ofiary i zapomogi w naturze, przesyłane dla jeńców wojennych, są zwolnione od wszelkich opłat wejściowych i innych, jak również od opłat przewozowych na kolejach, zarządzanych przez państwo.

Artykuł 17

Oficerowie jeńcy wojenni otrzymują pobory, do których mają prawo oficerowie tejże rangi w państwie, w którym są zatrzymani, pod warunkiem spłaty przez ich rząd.

Artykuł 18

Jeńcom zapewnia się zupełną wolność wykonywania praktyk ich religii oraz uczęszczania na nabożeństwa swego wyznania jedynie pod warunkiem zachowania przepisów porządkowych i policyjnych, ustanowionych przez władze wojenne.

Artykuł 19

Testamenty jeńców przyjmuje się do przechowania i sporządzają się na tychże zasadach, co i testamenty wojskowych armii krajowej.

Te same przepisy obowiązują co do poświadczeń zgonu, jak również co do grzebania jeńców, z uwzględnieniem ich rangi i tytułu.

Artykuł 20

Po zawarciu pokoju, odesłanie jeńców do ojczyzny dokonanie być winno w możliwie krótkim czasie.

Rozdział III

O chorych i rannych

Artykuł 21

Obowiązki stron wojujących, dotyczące opieki nad chorymi i rannymi, określa konwencja genewska[2].

---

[2] Mowa to o konwencji genewskiej o ochronie rannych i chorych w wojnie lądowej z 6 lipca 1906 r., zastąpionej, później konwencją genewską z 27 lipca 1929 r. o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych, obecnie konwencją genewską z 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych

Dział II
O krokach nieprzyjacielskich
Rozdział I
O sposobach szkodzenia nieprzyjacielowi, o oblężeniach i bombardowaniach.

Artykuł 22

Strony wojujące nie mają nieograniczonego prawa wyboru środków szkodzenia nieprzyjacielowi.

Artykuł 23

Oprócz zakazów, ustanowionych przez specjalne konwencje, zabrania się mianowicie:

a) używać trucizny lub broni zatrutej;

b) zabijać albo ranić zdradziecko osoby, należące do ludności lub do wojsk nieprzyjaciela;

c) zabijać lub zadawać rany nieprzyjacielowi, który złożył broń i, nie mając już środków obrony, zdał się na łaskę;

d) oświadczać, że nikomu nie będzie darowane życie;

e) używać broni, pocisków lub środków, mogących zadać zbyteczne cierpienia;

f) bezprawnie używać flagi parlamentarnej, narodowej, oznak wojskowych i uniformów nieprzyjaciela, jak również oznak odróżniających, ustanowionych przez konwencję genewską;

g) niszczyć lub zagarniać własność nieprzyjaciela, oprócz wypadków, gdy takiego zniszczenia lub zagarnięcia wymaga konieczność wojenna;

h) ogłaszać za wygasłe, zawieszone lub nie podpadające osądzeniu prawa i roszczenia obywateli strony przeciwnej.

Zabrania się również stronom wojującym zmuszać poddanych strony przeciwnej do uczestnictwa w działaniach wojennych, skierowanych przeciwko ich krajowi, nawet w tych razach, gdy pozostawali oni w służbie tejże strony wojującej przed rozpoczęciem wojny.

Artykuł 24

Fortele wojenne i używanie sposobów, niezbędnych do otrzymania wiadomości o nieprzyjacielu i o terenie uważa się za dozwolone.

Artykuł 25

Wzbronione jest atakowanie lub bombardowanie w jaki bądź sposób bezbronnych wsi, domów mieszkalnych i budowli.

Artykuł 26

Dowódca wojsk napadających zanim przystąpi do bombardowania, za wyjątkiem wypadków szturmu, powinien uczynić wszystko, co jest w jego mocy, aby uprzedzić o tym władze.

Artykuł 27

Podczas oblężeń i bombardowań należy zastosować wszelkie niezbędne środki, ażeby w miarę możliwości oszczędzone zostały świątynie, gmachy, służące celom nauki, sztuki i dobroczynności, pomniki historyczne, szpitale oraz miejsca, gdzie zgromadzeni są chorzy i ranni, pod warunkiem, ażeby te gmachy i miejsca nie służyły jednocześnie celom wojennym.

Obowiązkiem oblężonych jest oznaczyć te gmachy i miejsca za pomocą specjalnych widocznych znaków, które będą notyfikowane oblegającym.

Artykuł 28

Zabrania się wydawania na łup miast lub miejsc nawet zdobytych szturmem.

Rozdział II
O szpiegach
Artykuł 29

Za szpiega może być uważana tylko taka osoba, która, działając potajemnie lub pod fałszywymi pozorami, zbiera lub stara się zbierać wiadomości w obrębie działań jednej ze stron wojujących z zamiarem zakomunikowania ich stronie przeciwnej.

A więc nie są uważani za szpiegów wojskowi, którzy bez przebrania przedostali się dla zbierania wiadomości do strefy działań armii nieprzyjacielskiej.

Również nie będą uważani za szpiegów ci wojskowi i niewojskowi, którzy jawnie wykonują swoje zadania, którym zlecone jest oddanie depesz, przeznaczonych do ich własnej lub nieprzyjacielskiej armii.

Do tejże kategorii należą również osoby, które posyłane są balonem dla przewiezienia depesz lub w ogóle dla utrzymania komunikacji między różnymi częściami lub terytorium.

Artykuł 30

Szpieg pojmany na gorącym uczynku nie może być ukarany bez uprzedniego sądu.

Artykuł 31

Szpieg, który wrócił do armii, do której należy, i wzięty następnie do niewoli przez nieprzyjaciela, jest traktowany jako jeniec wojenny i nie ponosi odpowiedzialności za swoje poprzednie czynności szpiegowskie.

Rozdział III
O parlamentarzystach
Artykuł 32

Za parlamentarza uważa się osobę, upoważnioną przez jedną ze stron wojujących do wszczęcia rokowań z drugą i przybywającą z białą flagą. Zarówno sam parlamentarz, jak i towarzyszący mu trębacz lub dobosz, oraz osoba, niosąca flagę i tłumacz, korzystają z przywileju nietykalności.

Artykuł 33

Dowódca, do którego wysłany został parlamentarz, nie jest obowiązany przyjąć go we wszystkich okolicznościach. Może on powziąć wszelkie zarządzenia aby przeszkodzić parlamentarzowi do wykorzystania swej misji w celu zebrania wiadomości.

Ma on prawo w razie nadużycia zatrzymać czasowo parlamentarza.

Artykuł 34

Parlamentarz traci przywilej nietykalności, jeżeli zostanie mu dowiedzione w sposób konkretny i niezbity, że skorzystał ze swego położenia uprzywilejowanego, aby spowodować lub popełnić czyn zdradziecki.

Rozdział IV
O kapitulacjach
Artykuł 35

W kapitulacjach, zdecydowanych między układającymi się stronami, należy brać pod uwagę przepisy o honorze wojskowym. Zawarte kapitulacje mają być ściśle przestrzegane przez obie strony.

Rozdział V
O zawieszeniu broni
Artykuł 36

Zawieszenie broni wstrzymuje działania wojenne za wzajemną umową stron wojujących. Jeżeli czas trwania zawieszenia broni nie jest ustalony, strony wojujące mogą w każdej chwili wznowić operacje wojenne pod tym wszakże warunkiem, ażeby nieprzyjaciel był o tym w czasie umówionym uprzedzony, zgodnie z warunkami zawieszenia broni.

Artykuł 37

Zawieszenie broni może być ogólne lub miejscowe. Pierwsze wstrzymuje wszędzie działania wojenne stron wojujących, drugie tylko pomiędzy niektórymi częściami armii wojujących, oraz na określonej przestrzeni.

Artykuł 38

Zawieszenie broni winno być notyfikowane oficjalnie i we właściwym terenie władzom kompetentnym i wojskom. Działania wojenne będą zawieszone niezwłocznie po notyfikacji zawieszenia broni, albo w terminie ustalonym.

Artykuł 39

Od umawiających się stron zależy określenie w klauzulach umowy o zawieszeniu broni stosunków, jakie mogłyby zajść na terenie wojennym względem ludności między stronami.

Artykuł 40

Wszelkie poważne naruszenie zawieszenia broni przez jedną ze stron daje prawo drugiej do wymówienia tegoż zawieszenia, a nawet w nagłym wypadku do niezwłocznego wznowienia działań wojennych.

Artykuł 41

Naruszenie klauzul zawieszenia broni przez osoby pojedyncze, działające z własnej inicjatywy, daje tylko prawo do żądania, ażeby winni byli ukarani oraz aby poniesione straty, o ile zaszły, zostały wynagrodzone.

Dział III

O władzy wojennej na terytorium państwa nieprzyjacielskiego

Artykuł 42

Terytorium uważa się za okupowane, jeżeli faktycznie znajduje się pod władzą armii nieprzyjacielskiej. Okupacja rozciąga się jedynie na te terytoria, gdzie ta władza jest ustanowiona i gdzie może być wykonywaną.

Artykuł 43

Z chwilą faktycznego przejścia władzy z rąk rządu legalnego do rąk okupanta, tenże poweźmie wszystkie będące w jego mocy środki, celem przywrócenia i zapewnienia, o ile to jest możliwe, porządku i życia społecznego, przestrzegając, z wyjątkiem bezwzględnych przeszkód, prawa obowiązujące w tym kraju.

Artykuł 44

Zabrania się stronie wojującej przymuszania ludności terytoriów okupowanych do udzielenia wiadomości o armii przeciwnej strony wojującej, albo o jej środkach obrony.

Artykuł 45

Zabrania się przymuszania ludności terytoriów okupowanych do przysięgania na wierność państwu nieprzyjacielskiemu.

Artykuł 46

Honor i prawa rodzinne, życie jednostek i własność prywatna, jak również przekonania religijne i wykonywanie obrządków religijnych, winny być uszanowane.

Własność prywatna nie podlega konfiskacie.

Artykuł 47

Rabunek jest formalnie zakazany.

Artykuł 48

Jeżeli nieprzyjaciel pobiera na terytorium okupowanym ustanowione na rzecz państwa podatki, opłaty i rogatkowe, winien to uczynić w miarę możności zgodnie z obowiązującymi przepisami o opodatkowaniu i repartycji opłat, przy czym wynika dlań stąd obowiązek pokrycia kosztów administracji danego terytorium w mierze, w jakiej do tego obowiązany był rząd legalny.

Artykuł 49

Jeżeli oprócz podatków, wymienionych w artykule poprzednim, okupant pobiera inne daniny pieniężne na terytorium okupowanym to przeznaczeniem ich będą mogły być jedynie potrzeby armii lub administracji tego terytorium

Artykuł 50

Żadna zbiorowa kara pieniężna lub inna nie może być nałożoną na ludność za postępki jednostek, za które nie można jej czynić solidarnie odpowiedzialną.

Artykuł 51

Żadna kontrybucja nie powinna być pobierana inaczej, jak na zasadzie rozkazu na piśmie i pod odpowiedzialnością naczelnego generała.

Pobór taki powinien odbywać się możliwie zgodnie z przepisami opodatkowania i repartycji podatków obowiązujących.

Za opłatę każdego podatku wydane będzie płatnikom odpowiednie pokwitowanie.

Artykuł 52

Rekwizycje w naturze oraz usługi mogą być wymagane od gmin i mieszkańców jedynie dla armii okupacyjnej. Będą one zastosowane do środków kraju i będą tego rodzaju, żeby nie pociągały za sobą dla ludności obowiązku uczestniczenia w działaniach wojennych przeciwko własnej ojczyźnie. Te rekwizycje i te usługi mogą być żądane jedynie na zasadzie upoważnienia dowódcy w okupowanej miejscowości.

Świadczenia w naturze będą o ile możności opłacane w gotówce, w przeciwnym razie stwierdzone być winny przez pokwitowanie, a opłata sum należnych winna być wykonaną w możliwie krótkim czasie.

Artykuł 53

Armia, zajmująca daną miejscowość, może rekwirować tylko gotówkę, fundusze i obligi dłużne (papiery wartościowe), stanowiące własność państwową oraz składy broni, środki transportowe, magazyny i zapasy zaprowiantowania i w ogóle wszelki ruchomy majątek państwa, mogący służyć do celów wojennych.

Wszystkie środki, stosowane na lądzie, morzu i w powietrzu celem przenoszenia wiadomości, przewożenia osób i rzeczy poza wypadkami, podpadającymi pod prawo morskie, składy broni i w ogóle wszelki rodzaj amunicji wojennej, mogą być zarekwirowane nawet gdy stanowią własność osób prywatnych, ale podlegają zwrotowi, odszkodowania zaś uregulowane będą po zawarciu pokoju.

Artykuł 54

Kable podwodne, łączące terytorium zajęte z terytorium neutralnym, mogą być rekwirowane i niszczone jedynie tylko w wypadku bezwzględnej konieczności. Podlegają one również zwrotowi, a odszkodowanie uregulowane będzie po zawarciu pokoju.

Artykuł 55

Państwo okupujące uważać się będzie jedynie za administratora i użytkownika gmachów publicznych, nieruchomości, lasów i rolnych gospodarstw, należących do państwa nieprzyjacielskiego, a znajdujących się w kraju okupowanym. Państwo to powinno ochraniać wartość tych majątków i rządzić nimi zgodnie z zasadami użytkowania.

Artykuł 56.

Własność gmin, instytucji kościelnych, dobroczynnych, wychowawczych oraz instytucji sztuk pięknych i naukowych, chociażby należących do państwa, będą traktowane jak własność prywatna.

Wszelkie zajęcie, zniszczenie lub rozmyślna profanacja instytucji tego rodzaju, pomników historycznych, dzieł sztuki i nauki, są zabronione i winny być karane.

Konwencja dotycząca praw i obowiązków mocarstw i osób neutralnych w razie wojny lądowej (V konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(DzU z 1927 r., nr 21, poz. 163)

Celem dokładniejszego określenia praw i obowiązków mocarstw neutralnych w razie wojny lądowej i uregulowania położenia walczących, którzy schronili się na terytorium neutralne;

pragnąc również określić istotę neutralności, zanim będzie możliwe uregulować w jego całokształcie położenie poszczególnych państw neutralnych w ich stosunku z walczącymi,

Rozdział I
O prawach i obowiązkach mocarstw neutralnych

Artykuł 1

Terytorium mocarstw neutralnych jest nienaruszalne.

Artykuł 2

Zabronione jest stronom wojującym przeprowadzanie przez terytorium mocarstwa neutralnego wojsk lub taborów z amunicją lub z aprowizacją.

Artykuł 3

Również zabronione jest stronom wojującym:

a) zakładanie na terytorium neutralnego mocarstwa stacji radio-telegraficznej lub jakiegokolwiek aparatu, przeznaczonego do użytku jako środek dla komunikacji pomiędzy siłami wojującymi na lądzie lub morzu.

b) używanie wszelkiej instalacji tego rodzaju, założonej przez nich przed wojną na terytorium mocarstwa neutralnego w celu wyłącznie wojskowym, która to instalacja nie była otwarta dla korespondencji publicznej.

Artykuł 4

Na terytorium mocarstwa neutralnego nie mogą być formowane oddziały, przeznaczone do walki, ani otwieranie biur werbunkowych na korzyść wojujących stron.

Artykuł 5

Żadne z mocarstw neutralnych nie powinno tolerować na swym terytorium żadnego z czynów wskazanych w art. od 2 do 4. Państwo neutralne obowiązane jest karać czyny, sprzeczne z neutralnością, tylko o ile takowe popełnione zostały na jego własnym terytorium.

Artykuł 6

Odpowiedzialność mocarstwa neutralnego nie wchodzi w grę wobec faktu, że pojedyncze osoby przekraczają jego granicę, by zaciągnąć się do służby jednej z wojujących stron.

Artykuł 7

Mocarstwo neutralne nie jest obowiązane utrudniać eksportu lub tranzytu na koszt jednej lub drugiej z wojujących stron, jako to: broni, amunicji i w ogóle tego wszystkiego, co może być użytecznym dla wojska lub floty.

Artykuł 8

Mocarstwo neutralne nie jest obowiązane zabronić lub ograniczyć stronom wojującym używalności kabli telegraficznych lub telefonicznych, jak również aparatów telegrafu bez drutu, które są bądź ich własnością, bądź własnością towarzystw albo osób prywatnych.

Artykuł 9

Wszelkie zarządzenia ograniczające lub wzbraniające, powzięte przez mocarstwo neutralne w związku z art. 7 i 8, winny być równomiernie stosowane względem stron walczących.

Mocarstwo neutralne czuwać będzie, by uszanowano stosowanie tych zobowiązań przez towarzystwa lub osoby prywatne, posiadające kable telegraficzne lub telefoniczne, jak również aparaty telegrafu bez drutu.

Artykuł 10

Nie może być uważany za czyn wrogi fakt, jeśli państwo neutralne użyje siły dla odparcia usiłowania naruszenia jego neutralności.

Rozdział II

O internowanych walczących oraz rannych, pielęgnowanych przez neutralnych

Artykuł 11

Mocarstwo neutralne, które przyjmie na swoje terytorium wojska, należące do armii stron wojujących, winno je internować, o ile możliwie, daleko od terenu wojny.

Mocarstwo to będzie mogło trzymać te wojska w obozach i nawet zamknąć je w fortecach, bądź w miejscowościach przystosowanych do tego celu.

Mocarstwo to zdecyduje, czy oficerowie będą mogli pozostawać na wolnej stopie, zobowiązawszy się słowem nie opuszczać terytorium neutralnego bez zezwolenia.

Artykuł 12

W braku specjalnej w tym względzie konwencji, mocarstwo neutralne dostarczać będzie internowanym aprowizacji, odzieży i pomocy, wskazanej przez uczucia humanitarne. Koszty wynikłe na skutek internowania zostaną zbonifikowane przy zawarciu pokoju.

Artykuł 13

Mocarstwo neutralne, które przyjmuje zbiegłych jeńców wojennych, pozostawi ich na wolności. Jeśli zezwala na ich pobyt na swym terytorium, to może wyznaczyć im miejsce zamieszkania. Takież zarządzenie stosuje się do jeńców wojennych, przyprowadzonych przez wojska szukające schronienia na terytorium mocarstwa neutralnego.

Artykuł 14

Mocarstwo neutralne będzie mogło zezwolić na przejście przez swe terytorium rannych lub chorych, należących do armii stron wojujących, z zastrzeżeniem jednak, aby pociągami, którymi przybędą oni, nie były przewożone ani osoby ani materiały wojskowe.

W tym wypadku mocarstwo neutralne jest obowiązane przedsięwziąć zarządzenia, dotyczące bezpieczeństwa i kontroli, niezbędne w tym celu.

Ranni i chorzy, dostarczeni na tych warunkach przez jedną ze stron wojujących na terytorium neutralne, którzy należeliby do strony przeciwnej, będą musieli być strzeżeni przez państwo neutralne w ten sposób, by znów nie mogli brać udziału w operacjach wojennych.

Mocarstwo to będzie miało takież obowiązki względem rannych lub chorych przeciwnej armii, którzy byliby mu powierzeni.

Artykuł 15

Konwencja Genewska będzie stosowana do chorych i rannych, internowanych na terytorium neutralnym.

Rozdział III

O osobach neutralnych

Artykuł 16

Jako neutralni uważani są obywatele państwa, które nie bierze udziału w wojnie.

Artykuł 17

Osoba neutralna nie może wykorzystywać swej neutralności:

a) jeśli popełnia czyny wrogie przeciw jednemu z wojujących;

b) jeśli popełnia czyny na korzyść jednego z wojujących, a mianowicie gdy dobrowolnie wstępuje na służbę do szeregów armii jednej ze stron.

W tym wypadku osoba neutralna nie będzie surowiej traktowana przez stronę wojującą, przeciwko której wystąpiła z neutralności, niżeli obywatel drugiego państwa wojującego, który popełnił ten sam czyn.

Artykuł 18

Następujące czyny nie będą uważane jako spełnione na korzyść jednego z wojujących według brzmienia art. 17 lit. b.:

a) dostawy lub pożyczki przyznane jednemu z wojujących, z warunkiem jednak, by dostawca lub kredytor nie zamieszkiwał na terytorium strony przeciwnej, ani też na terytorium, zajętym przez nią, i aby dostawy nie pochodziły z tych terytoriów;

b) usługi oddane w sprawach policyjnych lub administracji cywilnej.

Rozdział IV

O materiale dróg żelaznych (kolejowym)

Artykuł 19

Materiały kolei żelaznych, pochodzące z terytorium mocarstw neutralnych, należące bądź do tych mocarstw, bądź do towarzystw lub osób prywatnych i uznanych za takowe, będą mogły być rekwirowane i użytkowane przez wojującą stronę jedynie tylko w wypadku i mierze, wymaganych przez imperatywną konieczność. Te materiały winny być zwrócone o ile można najwcześniej do kraju, skąd pochodziły.

Państwo neutralne, w razie konieczności, będzie mogło zatrzymać i zużytkować w należytej ilości materiały, pochodzące z terytorium państwa wojującego.

Indemnizacja będzie wypłaconą tak jednej, jak drugiej stronie, proporcjonalnie do ilości materiału zużytkowanego i do czasu użytkowania.

Rozdział V

Postanowienia końcowe

Artykuł 20

Postanowienia niniejszej konwencji stosują się jedynie do mocarstw układających się i tylko jeżeli wszystkie strony walczące należą do niej.

(Artykuły 21 –25 opuszczono)

Konwencja o postępowaniu ze statkami handlowymi nieprzyjaciela na początku działań wojennych (VI konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(DzU z 1936 r., nr 6, poz. 64)

Pragnąc zapewnić bezpieczeństwo handlowi międzynarodowemu przeciw niespodziankom wojny, i chcąc zgodnie z obecną praktyką ochraniać w miarę możności działania zaczęte w dobrej wierze i wykonywane przed rozpoczęciem działań wojennych; (...),

Artykuł 1

W wypadku, gdy statek handlowy podległy jednemu z Mocarstw wojujących znajduje się na początku działań wojennych w porcie nieprzyjacielskim, pożądane jest, ażeby zezwolone mu było wyjść swobodnie natychmiast lub we właściwie określonym terminie i udać się bezpośrednio, po otrzymaniu przepustki, do swego portu przeznaczenia lub do jakiegoś innego portu, który zostanie mu wyznaczony.

To samo się tyczy statku, który, opuściwszy ostatni swój port odjazdu przed rozpoczęciem wojny, zawinął do portu nieprzyjacielskiego, nie wiedząc o działaniach wojennych.

Artykuł 2

Statek handlowy, który na skutek okoliczności siły wyższej, nie będzie mógł opuścić portu nieprzyjacielskiego w terminie przewidzianym w artykule poprzednim, lub który nie uzyska zezwolenia na wyjście, nie będzie mógł być skonfiskowany.

Strona wojująca będzie jedynie mogła zająć go zobowiązując się do jego zwrotu po wojnie bez odszkodowania, lub też zarekwirować go zobowiązując się do odszkodowania.

Artykuł 3

Nieprzyjacielskie statki handlowe, które opuszczą swój ostatni port odjazdu przed rozpoczęciem wojny i które będą spotykane na morzu w nieświadomości działań wojennych nie będą mogły być skonfiskowane. Będą one jedynie mogły być zajęte pod warunkiem zobowiązania się do ich zwrotu po wojnie bez odszkodowania, lub też zarekwirowane, a

nawet zniszczone pod warunkiem zapłaty odszkodowania i zabezpieczenia osób oraz zachowania papierów okrętowych.

Po zajściu do jakiegoś portu swego kraju lub do jakiegoś portu neutralnego, statki te podlegają prawom i zwyczajom wojny morskiej.

Artykuł 4

Towary nieprzyjaciela znajdujące się na pokładzie statków, wymienionych w artykułach 1 i 2, mogą również być zajęte i zwrócone po wojnie bez odszkodowania, lub też być zarekwirowane pod warunkiem odszkodowania, i to wraz ze statkiem lub oddzielnie.

To samo się tyczy towarów, znajdujących się na statkach, wymienionych w artykule 3.

Artykuł 5

Konwencja niniejsza nie dotyczy statków handlowych, których budowa wskazuje, że są przeznaczone do przerobienia ich na okręty wojenne.

Artykuł 6

Postanowienia niniejszej Konwencji stosują się jedynie do mocarstw umawiających się i tylko jeżeli wszystkie strony wojujące należą do niej.

Artykuł 7

Niniejsza Konwencja zostanie ratyfikowana możliwie najprędzej.

Dokumenty ratyfikacyjne będą złożone w Hadze.

Pierwsze złożenie dokumentów ratyfikacyjnych będzie stwierdzone protokółem, podpisanym przez przedstawicieli mocarstw, które w nim biorą udział i przez Ministra Spraw Zagranicznych Holandii.

Złożenia następnych dokumentów ratyfikacyjnych będą uskuteczniane za pomocą pisemnych notyfikacji, skierowanych do Rządu holenderskiego z dołączeniem dokumentu ratyfikacyjnego.

Zaświadczona za zgodność kopia Protokółu, dotyczącego pierwszego złożenia dokumentów ratyfikacyjnych, notyfikacji wspomnianych w ustępie poprzednim, jak również dokumentów ratyfikacyjnych będzie natychmiast doręczona staraniem Rządu holenderskiego i drogą dyplomatyczną mocarstwom zaproszonym na drugą Konferencję Pokojową, jak również innym mocarstwom, które do Konwencji przystąpiły. w wypadkach wskazanych w poprzednim ustępie rzeczony Rząd poda im równocześnie do wiadomości datę, w której otrzymał notyfikację.

Artykuł 8

Mocarstwa nie podpisujące mogą przystąpić do niniejszej Konwencji.

Mocarstwo, które pragnie przystąpić, notyfikuje piśmiennie swój zamiar Rządowi holenderskiemu, przysyłając mu akt przystąpienia, który zostanie złożony w archiwach rzeczonego Rządu.

Rząd ten prześle natychmiast wszystkim innym mocarstwom zaświadczoną kopię notyfikacji, jak również aktu przystąpienia, wskazując datę otrzymania notyfikacji.

Artykuł 9

Niniejsza Konwencja zacznie obowiązywać mocarstwa, które wzięły udział w pierwszym złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych w sześćdziesiąt dni po dacie protokółu dotyczącego tego złożenia, a mocarstwa, które później ratyfikują lub przystąpią, w sześćdziesiąt dni po otrzymaniu przez Rząd Holenderski notyfikacji o ich ratyfikacji lub przystąpieniu.

Artykuł 10

Gdyby się zdarzyło, iż jedno z mocarstw umawiających się zechciało wypowiedzieć niniejszą konwencję, to wypowiedzenie to będzie pisemnie notyfikowane Rządowi Holenderskiemu, który prześle natychmiast wszystkim innym mocarstwom zaświadczoną za zgodność kopię notyfikacji, komunikując im datę jej odbioru.

Wypowiedzenie będzie obowiązywało tylko to mocarstwo, które je notyfikowało, w rok po otrzymaniu notyfikacji przez Rząd Holenderski.

(Artykuł 11 – opuszczono)

Konwencja o przerabianiu statków handlowych na okręty wojenne (VII konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(DzU z 1936r., nr 6, poz. 65)

Zważywszy, że celem włączenia w czasie wojny statków handlowych do flot walczących, pożądane jest określenie warunków, w jakich działanie to zostanie uskutecznione;

Że, skoro Mocarstwa Umawiające się, nie mogły porozumieć się co do kwestii czy przerobienie statku handlowego na okręt wojenny może mieć miejsce na pełnym morzu, postanawia się, iż sprawa miejsca przerobienia pozostaje poza nawiasem i nie jest zupełnie przewidziana przez niżej wymienione prawidła; (...)

Artykuł 1

Żaden statek handlowy przerobiony na okręt wojenny nie może mieć praw i obowiązków, przywiązanych do tej ostatniej kategorii, jeżeli nie znajduje się pod bezpośrednią władzą, bezpośrednią kontrolą oraz odpowiedzialnością mocarstwa, którego banderę narodową wywiesza.

Artykuł 2

Statki handlowe, przerobione na okręty wojenne, winny ukazywać zewnętrzne znaki rozpoznawcze okrętów wojennych swej narodowości.

Artykuł 3

Dowódca winien być na służbie państwowej i być właściwie upełnomocnionym przez odnośne władze. Nazwisko jego winno figurować w spisie oficerów marynarki wojennej.

Artykuł 4

Załoga winna podlegać przepisom dyscypliny wojskowej.

Artykuł 5

Każdy statek handlowy, przerobiony na okręt wojenny, winien przestrzegać, w czasie swych działań, praw i obyczajów wojennych.

Artykuł 6

Strona wojująca, która przerabia statek handlowy na okręt wojenny, winna, w jak najkrótszym czasie, wzmiankować tę przeróbkę w spisie okrętów swojej marynarki wojennej

Artykuł 7

Postanowienia niniejszej Konwencji stosują się jedynie do mocarstw umawiających się i tylko jeżeli wszystkie strony wojujące należą do niej.

(Artykuły 8 - 12 opuszczono)

Konwencja dotycząca zakładania min wybuchających automatycznie za dotknięciem (VIII konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów, wstęp i opracowanie L. Gelberg, PWN, Warszawa 1954, t. I, s. 267 – 268)

Artykuł 1

Zabrania się:

1) zakładania min automatycznych wybuchających za dotknięciem, które nie byłyby uwiązane, chyba że są tak zbudowane, iż stają się nieszkodliwe najdalej w godzinę od chwili, gdy zakładający utracili kontrolę nad nimi;

2) zakładania min automatycznych wybuchających za dotknięciem i uwiązanych, które nie stają się nieszkodliwe z chwilą zerwania uwięzi;

3) używania torped, które nie stają się nieszkodliwe, gdy chybią celu.

Artykuł 2

Zabronione jest zakładanie min automatycznych wybuchających za dotknięciem, u wybrzeży i przed portami przeciwnika jedynie w celu uniemożliwienia żeglugi handlowej.

Artykuł 3

Gdy zostaną zastosowane miny automatyczne wybuchające za dotknięciem i uwiązane, należy zachować wszelkie środki ostrożności dla bezpieczeństwa żeglugi pokojowej.

Państwa wojujące zobowiązują się w miarę możności zarządzić, co należy, aby te miny stały się po krótkim czasie nieszkodliwe, a w wypadku, gdyby przestały być kontrolowane, wskazać okolice niebezpieczne, gdy i tylko wymagania wojny pozwolą, przez skierowane do żeglugi zawiadomienia, które powinno być podane do wiadomości rządów drogą dyplomatyczną.

Artykuł 4

Każde mocarstwo neutralne, które zakłada miny automatyczne wybuchające za dotknięciem u swych wybrzeży, winno przestrzegać tych samych zasad i zarządzić te same środki ostrożności, które obowiązują państwa wojujące.

Mocarstwo neutralne winno wskazać żegludze w drodze uprzedniego zawiadomienia okolice, gdzie będą umocowane miny automatyczne wybuchające za dotknięciem. To zawiadomienie winno być śpiesznie podane do wiadomości rządów drogą dyplomatyczną.

Artykuł 5

Przy zakończeniu wojny umawiające się mocarstwa zobowiązują się uczynić wszystko, co od nich zależy, by wyłowić każde ze swej strony miny przez nie założone.

Co do min automatycznych wybuchających za dotknięciem i uwiązanych, które jedno z państw wojujących założyło wzdłuż wybrzeży drugiego, to miejsce, gdzie zostały założone, podane będzie do wiadomości drugiej strony przez mocarstwo, które je założyło, i każde mocarstwo będzie obowiązane przystąpić w najkrótszym czasie do wyłowienia min na swoich wodach terytorialnych.

Artykuł 6

Umawiające się mocarstwa, które nie rozporządzają jeszcze minami udoskonalonymi, jak to przewiduje niniejsza konwencja, i które wobec tego nie mogłyby obecnie zastosować się do zasad ustanowionych w art. 1 i 3, zobowiązują się możliwie najprędzej przerobić swój materiał tak, aby odpowiadał wyżej wzmiankowanym przepisom.

Artykuł 7

Postanowienia konwencji niniejszej obowiązują tylko między umawiającymi się mocarstwami i tylko wtedy, jeżeli wszystkie państwa wojujące do niej należą.

(Artykuły 8 -13 opuszczono)[3]

Konwencja o bombardowaniu przez morskie siły zbrojne w czasie wojny (IX konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(DzU z 1936 r., nr 6, poz. 66)

Ożywieni pragnieniem zrealizowania życzenia wyrażonego przez Pierwszą Konferencję Pokojową, dotyczącego bombardowania przez siły morskie portów, miast i wiosek niebronionych;

Uważając, że należy podporządkować bombardowanie przez siły morskie ogólnym postanowieniom, które gwarantują prawa mieszkańcom i zapewniają zachowanie głównych

---

[3] Zob. art. 92 i 95 – 97 I konwencji o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych z 18 października 1907 r.

gmachów, rozciągając na to działanie wojenne w miarę możności zasady Regulaminu z 1899 roku o prawach i zwyczajach wojny lądowej;

Przejmując się również pragnieniem służenia interesom ludzkości i zmniejszenia srogości i klęsk wojny;

Postanowili zawrzeć w tym celu Konwencję i mianowali swymi pełnomocnikami: (...)

Którzy po złożeniu swych pełnomocnictw uznanych za dobre i w należytej formie, zgodzili się na postanowienia następujące:

Rozdział I

O bombardowaniu portów, miast, wiosek, osiedli i gmachów niebronionych.

Artykuł 1

Zakazuje się bombardowania przez morskie siły zbrojne portów, miast, wiosek, osiedli lub gmachów, które nie są bronione.

Żadna miejscowość nie może być bombardowana jedynie z tytułu ustawienia przed jej portem podwodnych min uderzeniowych.

Artykuł 2

Jednakowoż nie są objęte tym zakazem dzieła wojskowe, zakłady wojskowe lub morskie, składy broni lub sprzętu wojennego, warsztaty i instalacje, mogące być użyte dla potrzeb floty lub armii nieprzyjacielskiej oraz okręty wojenne, znajdujące się w porcie. Dowódca siły morskiej będzie mógł, po wezwaniu z podaniem rozsądnego terminu, zniszczyć je artylerią, jeżeli inny ku temu środek będzie niemożliwy, oraz jeżeli władze miejscowe nie uskutecznią same tego zniszczenia w ustalonym terminie.

W takim wypadku nie naraża on się na żadną odpowiedzialność za mimowolne szkody, które by zostały spowodowane bombardowaniem.

Jeżeli względy wojskowe, wymagające akcji natychmiastowej, uniemożliwią podanie terminu, to rozumie się, że pozostaje w mocy zakaz bombardowania miasta niebronionego, jak w wypadku określonym w ust. 1, i że dowódca winien przedsięwziąć wszelkie środki, ażeby miasto jak najmniej ucierpiało.

Artykuł 3

Po wyraźnej notyfikacji można dokonać bombardowania portów, miast, wiosek, osiedli lub gmachów niebronionych, jeżeli władze miejscowe, oficjalnie wezwane, odmawiają zadośćuczynienia żądaniom rekwizycji żywności lub prowiantów, koniecznych dla chwilowych potrzeb morskiej siły zbrojnej, znajdującej się przed daną miejscowością.

Rekwizycje te winny być dostosowane pod względem wymiaru do możliwości lokalnych. Będą one mogły być zażądane jedynie na mocy upoważnienia dowódcy tej morskiej siły zbrojnej i powinny być w miarę możności opłacone gotówką; w razie niemożności zaś winny być potwierdzone za pomocą pokwitowań.

Artykuł 4

Zakazuje się bombardowania za niepłacenie kontrybucji pieniężnych portów, miast, wiosek, osiedli lub gmachów niebronionych.

Rozdział II

Postanowienia ogólne

Artykuł 5

Przy bombardowaniu przez morskie siły zbrojne, dowódca winien przedsięwziąć wszelkie konieczne środki, ażeby zaoszczędzić w miarę możności gmachy, przeznaczone dla obrzędów religijnych i sztuk pięknych, zakłady naukowe i dobroczynne, pomniki historyczne, szpitale i miejsca zbiórek dla chorych lub rannych, pod warunkiem, że nie będą one przeznaczone jednocześnie dla celów wojskowych.

Obowiązkiem ludności jest wskazać te pomniki, gmachy lub miejsca zbiórek znakami widocznymi, polegającymi na dużych, czworokątnych, sztywnych blatach,

podzielonych przekątną na dwa trójkąty, z których górny winien być czarny, dolny zaś biały.

Artykuł 6

Z wyjątkiem okoliczności, gdy względy wojskowe staną wyraźnie na przeszkodzie, dowódca atakującej morskiej siły zbrojnej winien przed rozpoczęciem bombardowania uczynić wszystko co jest w jego mocy, ażeby uprzedzić władze miejscowe.

Artykuł 7

Zakazuje się plądrowania miast i osiedli nawet jeżeli zostały one zdobyte siłą.

Rozdział III

Postanowienia końcowe

Artykuł 8

Postanowienia niniejszej konwencji stosują się jedynie do mocarstw układających się i tylko jeżeli wszystkie strony wojujące należą do niej.

Artykuł 9

Niniejsza konwencja zostanie ratyfikowana możliwie najprędzej. Dokumenty ratyfikacyjne będą złożone w Hadze.

Pierwsze złożenie dokumentów ratyfikacyjnych będzie stwierdzone protokółem, podpisanym przez przedstawicieli mocarstw, które w nim biorą udział i przez Ministra Spraw Zagranicznych Holandii.

Złożenia następnych dokumentów ratyfikacyjnych będą uskuteczniane za pomocą pisemnych notyfikacji, adresowanych do Rządu Holenderskiego wraz z dokumentem ratyfikacyjnym.

Zaświadczona za zgodność kopia protokółu, dotyczącego pierwszego złożenia dokumentów ratyfikacyjnych, notyfikacji wspomnianych w ustępie poprzednim, jak również dokumentów ratyfikacyjnych, będzie natychmiast staraniem Rządu Holenderskiego i drogą dyplomatyczną doręczona mocarstwom zaproszonym na Drugą Konferencję Pokojową, jak również innym mocarstwom, które do konwencji przystąpiły. W wypadkach, wskazanych w poprzednim ustępie, rzeczony Rząd poda im do wiadomości równocześnie datę, w której notyfikację otrzymał.

Artykuł 10

Mocarstwa nie podpisujące mogą przystąpić do niniejszej konwencji.

Mocarstwo, które pragnie przystąpić, notyfikuje swój zamiar Rządowi Holenderskiemu, przesyłając mu akt przystąpienia, który zostanie złożony w archiwach wspomnianego Rządu.

Rząd ten natychmiast prześle wszystkim innym mocarstwom zaświadczoną za zgodność kopię notyfikacji, jak również aktu przystąpienia, wskazując datę, w której otrzymał notyfikację.

Artykuł 11

Niniejsza konwencja obowiązywać zacznie mocarstwa, które wzięły udział w pierwszym złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych, w sześćdziesiąt dni po dacie protokółu złożenia, a mocarstwa, które ratyfikować będą później, lub przystąpią, w sześćdziesiąt dni po otrzymaniu przez Rząd Holenderski notyfikacji o ich ratyfikacji, lub przystąpieniu.

Artykuł 12

Gdyby zdarzyło się, że jedno z mocarstw umawiających się zechciało wypowiedzieć niniejszą konwencję, to wypowiedzenie to będzie notyfikowane pisemnie Rządowi Holenderskiemu, który natychmiast prześle wszystkim innym mocarstwom zaświadczoną za zgodność kopię notyfikacji, komunikując im datę jej otrzymania.

Wypowiedzenie konwencji będzie obowiązywało tylko to mocarstwo, które notyfikowało je, i w rok po otrzymaniu notyfikacji przez Rząd Holenderski.

(Artykuł 13 opuszczono)

Konwencja o pewnych ograniczeniach w wykonywaniu prawa zdobyczy podczas wojny morskiej (XI konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(DzU z 1936 r., nr 6, poz. 68)

Uznając konieczność zapewnienia lepszego niż w przeszłości stosowania prawa do międzynarodowych stosunków morskich w czasie wojny;

Uważając, że dla osiągnięcia tego należy, porzucając lub uzgadniając w danym wypadku w interesie wspólnym pewne dane rozbieżne praktyki, przedsięwziąć ułożenie we wspólne prawidła gwarancji należnych pokojowemu handlowi i nieszkodliwej pracy, jako też prowadzenie działań wojennych na morzu; że należy ustalić we wzajemnych pisemnych zobowiązaniach zasady pozostające dotąd w niepewnej dziedzinie sprzeczności lub pozostawione do uznania Rządów;

Że odtąd pewna ilość prawideł może być ustanowiona bez uszczerbku dla obecnie obowiązującego prawa, dotyczącego spraw, które nie są przez niniejszą Konwencję przewidziane;

Rozdział I

O przesyłkach pocztowych.

Artykuł 1

Przesyłki pocztowe państw neutralnych lub wojujących, zarówno gdy mają one charakter służbowy jak i prywatny, znalezione na statkach neutralnych lub na statkach nieprzyjacielskich na morzu są nietykalne. Jeżeli ma miejsce przytrzymanie statku, winny one być odesłane przez zdobywcę z jak najmniejszym opóźnieniem.

Postanowienia powyższego ustępu nie stosują się w wypadku naruszenia blokady do przesyłek pocztowych, przeznaczonych do portu zablokowanego lub pochodzących z takiego portu.

Artykuł 2

Nietykalność przesyłek pocztowych nie zwalnia statków neutralnych, wiozących pocztę od praw i zwyczajów wojny na morzu, dotyczących w ogólności handlowych statków neutralnych. Jednakowoż oględziny winny być dokonane jedynie w wypadku konieczności, z wszelkimi możliwymi względami ostrożności i możliwie szybko.

Rozdział II

O statkach nie podlegających prawu zajęcia.

Artykuł 3

Statki, przeznaczone wyłącznie do rybołówstwa przybrzeżnego lub do potrzeb małej żeglugi lokalnej, nie podlegają prawu zajęcia wraz z ich sprzętem, wyposażeniem, aparatami i ładunkiem.

To wyjątkowe traktowanie przestaje być stosowane z chwilą, gdy te statki biorą jakikolwiek udział w działaniach wojennych.

Umawiające się mocarstwa zakazują sobie korzystania z nieszkodliwego charakteru tych statków i używania ich do celów wojskowych przy pozostawianiu im jednocześnie pokojowego wyglądu.

Artykuł 4

Nie podlegają również prawu zajęcia statki, mające na pokładzie misje religijne, naukowe lub filantropijne.

Rozdział III

O postępowaniu z załogami nieprzyjacielskich statków handlowych, zdobytych przez jedną ze stron wojujących.

Artykuł 5

Jeżeli handlowy statek nieprzyjacielski jest schwycony przez jedną ze stron wojujących, ludzie, którzy stanowią jego załogę, obywatele Państwa neutralnego, nie są uczynieni jeńcami wojennymi.

To samo się tyczy dowódcy i oficerów, również obywateli Państwa neutralnego, gdy złożą formalne zobowiązanie na piśmie, że na czas trwania wojny nie będą służyć na statkach nieprzyjacielskich.

Artykuł 6

Dowódca, oficerowie i członkowie załogi, obywatele Państwa nieprzyjacielskiego, nie są uczynieni jeńcami wojennymi, gdy złożą formalne zobowiązanie na piśmie, że na czas trwania wojny nie wstąpią do żadnej służby, mającej związek z działaniami wojennymi.

Artykuł 7

Nazwiska osób, pozostawionych na wolności w warunkach wymienionych w ust. 2 art. 5 i art. 6, będą podane przez Stronę wojującą, która te osoby przetrzymała, drugiej Stronie wojującej. Zakazuje się tej ostatniej świadomego używania tych osób.

Artykuł 8

Przepisy trzech ostatnich artykułów nie odnoszą się do okrętów, biorących udział w działaniach wojennych.

Rozdział IV

Postanowienia końcowe.

Artykuł 9

Postanowienia niniejszej konwencji stosuje się jedynie do mocarstw umawiających się i tylko jeżeli wszystkie strony walczące należą do niej.

(Artykuły 10 – 14 opuszczono)

Konwencja dotycząca praw i obowiązków mocarstw neutralnych w razie wojny morskiej (XIII konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów, wstęp i opracowanie L. Gelberg, PWN, Warszawa 1954, t. I, s. 287 - 291)

(...) aby zmniejszyć rozbieżność zdań, które w wypadku wojny morskiej powstają jeszcze w sprawie stosunków między mocarstwami neutralnymi a wojującymi, oraz aby zapobiec trudnościom, do jakich te rozbieżności mogłyby doprowadzić;

zważywszy, że chociaż obecnie nie można osiągnąć zgody na postanowienia, które by objęły wszystkie wypadki, a które mogą zajść w praktyce, niemniej jest rzeczą niewątpliwie pożyteczną ustalić w miarę możliwości wspólne zasady na wypadek, gdyby na nieszczęście wojna wybuchła;

zważywszy, że w wypadkach, przez niniejszą konwencję nie przewidzianych, należy się kierować ogólnymi zasadami prawa narodów;

zważywszy, że jest rzeczą pożądaną, aby mocarstwa wydały dokładne przepisy regulujące konsekwencje stanu neutralnego, który by oblały;

zważywszy, że uznanym obowiązkiem mocarstw neutralnych jest bezstronnie stosować przyjęte przez nie zasady do różnych państw wojujących;

zważywszy, że prawidła te w zasadzie nie powinny być zmienione podczas wojny przez mocarstwo neutralne, chyba że nabyte doświadczenie wykazałaby mu konieczność ich zmiany dla obrony swych praw, zgodziwszy się przestrzegać następujących wspólnych zasad nie mogących zresztą w niczym naruszać postanowień istniejących traktatów

ogólnych-mianowali swymi pełnomocnikami (...), którzy, złożywszy swe pełnomocnictwa uznane za dobre i w należytej wystawione formie zgodzili się na postanowienia następujące:

Artykuł 1

Państwa wojujące obowiązane są szanować suwerenne prawa państw neutralnych i na terytorium lub wodach neutralnych powstrzymać się od wszelkich czynów, których tolerowanie przez państwa neutralne stanowiłoby naruszenie ich neutralności.

Artykuł 2

Wszelkie kroki nieprzyjacielskie, włączając w to zabór statku i wykonywanie prawa wizytacji, podjęte przez okręty wojenne stron wojujących na wodach terytorialnych mocarstwa neutralnego stanowią pogwałcenie neutralności i są surowo zakazane.

Artykuł 3

Gdy statek został zabrany na wodach terytorialnych mocarstwa neutralnego, mocarstwo to, o ile zabrany statek znajduje się jeszcze na obszarze jego jurysdykcji, ma użyć wszelkich rozporządzalnych środków, aby łup wraz z oficerami i załogą został uwolniony, a załoga umieszczona na jego pokładzie przez zaborcę zastała internowana.

Jeżeli łup znajduje się poza obrębem jurysdykcji mocarstwa, neutralnego, na jego żądanie rząd zaborczy winien uwolnić łup z jego oficerami i załogą.

Artykuł 4

Żaden trybunał kaperski nie może być utworzony przez państwo wojujące na terytorium neutralnym lub na okręcie znajdującym się na wodach neutralnych.

Artykuł 5

Zabrania się państwom wojującym wykorzystywać porty i wody neutralne jako podstawę działań morskich przeciwko nieprzyjacielowi, w szczególności zakładać tam stacje radiotelegraficzne lub jakiekolwiek urządzenia mogące służyć za środek porozumienia się z siłami zbrojnymi na lądzie lub morzu.

Artykuł 6

Bezpośrednie lub pośrednie odstępowanie z jakiegokolwiek tytułu okrętów wojennych, amunicji i wszelkiego sprzętu wojennego przez mocarstwo neutralne mocarstwu wojującemu jest zakazane.

Artykuł 7

Mocarstwo neutralne nie ma obowiązku przeszkadzać wywozowi lub przewozowi na rzecz jednej bądź drugiej strony wojującej broni, amunicji i w ogóle wszystkiego, co mogłoby być przydatne dla armii lub floty.

Artykuł 8

Rząd neutralny jest obowiązany użyć będących w jego rozporządzeniu środków dla przeszkodzenia urządzeniu lub uzbrojeniu w obrębie swojej władzy wszelkiego okrętu, co do którego ma uzasadniane powody do mniemania, że jest przeznaczony do pływania po morzu lub do uczestniczenia w działaniach wojennych przeciwko państwu, z którym rząd ten pozostaje w pokoju. Jest on także obowiązany zastosować podobny nadzór dla przeszkodzenia odpłynięciu poza obręb swej władzy wszelkiego okrętu, który jest przeznaczony. do krążenia po morzu lub do udziału w działaniach wojennych i który został w obrębie jego władzy przystosowany całkowicie lub częściowa do użytku wojennego.

Artykuł 9

Mocarstwo neutralne powinno jednakowo stosować do obu stron wojujących podane przez siebie warunki, ograniczenia lub zakazy dotyczące wpuszczania okrętów wojennych państw wojujących lub ich łupów do swych portów, na swe redy lub wody terytorialne.

Wszelako mocarstwo neutralne może zakazać dostępu do swych portów i red okrętowi wojennemu, który by zaniedbał zastosowania się do wydanych przez nie rozkazów i przepisów albo naruszył jego neutralność.

Artykuł 10

Neutralność mocarstwa nie jest naruszona przez zwykłe przejście wkrętów wojennych i łupów stron wojujących przez jego wody terytorialne.

Artykuł 11

Mocarstwo neutralne może zezwolić okrętom wojennym stron wojujących na korzystanie z usług jego zawodowych pilotów.

Artykuł 12

W braku innych przypisów specjalnych w ustawodawstwie mocarstwa neutralnego okrętom wojennym państw wojujących zabrania i się pozostawać w portach, na redach lub wodach terytorialnych tego mocarstwa dłużej niż 24 godziny, wyjąwszy wypadki w niniejszej konwencji przewidziane.

Artykuł 13

Jeżeli mocarstwo zawiadomione o rozpoczęciu kroków nieprzyjacielskich dowiaduje się, że okręt wojenny państwa wojującego znajduje się w jednym z jego portów, na redzie lub na wodach terytorialnych, winno ono zawiadomić rzeczony okręt, że ma odpłynąć w 24 godziny lub w terminie przez ustawę miejscową przepisanym.

Artykuł 14

Okręt wojenny państwa wojującego może pobyt swój w porcie neutralnym przedłużyć poza okres prawem oznaczony tylko z powodu uszkodzenia lub ze względu na stan morza. Powinien on odpłynąć, skoro tylko ustanie przyczyna zatrzymania.

Prawidła dotyczące ograniczenia czasu pobytu w portach, na redach i wodach terytorialnych nie stosują się do okrętów przeznaczonych wyłącznie do celów religijnych, naukowych lub filantropijnych.

Artykuł 15

W braku innych przepisów specjalnych w ustawodawstwie mocarstwa neutralnego największa liczba okrętów wojennych państwa wojującego, które mogą przebywać jednocześnie w jego portach lub na redach, może wynosić trzy jednostki.

Artykuł 16

Gdy okręty. wojenne obu stron wojujących znajdują się jednocześnie w tym samym porcie lub na tej samej redzie neutralnej, powinny upłynąć przynajmniej 24 godziny między odpłynięciem okrętu jednej strony wojującej a odpłynięciem okrętu drugiej.

Kolejność odpłynięcia, zależy od porządku przybycia, chyba że okręt, który zawinął pierwszy, znajduje się w warunkach, w których przedłużenie przepisanego czasu pobytu jest dozwolone.

Okręt wojenny państwa wojującego nie może opuścić portu lub redy neutralnej wcześniej niż w 24 godziny po odpłynięciu statku handlowego pod banderą przeciwnika.

Artykuł 17

W portach i na redach neutralnych okręty wojenne państw wojujących mogą naprawiać swe uszkodzenia tylko w stopniu koniecznym dla bezpieczeństwa podróży i absolutnie nie mogą zwiększać swej siły bojowej. Władza neutralna stwierdzi rodzaj koniecznych napraw, które winny być wykonane możliwie najprędzej.

Artykuł 18

Okręty wojenne państw wojujących nie mogą korzystać z portów, red i wód terytorialnych neutralnych dla odnowienia lub powiększenia zapasów wojennych i uzbrojenia ani dla uzupełnienia załóg.

Artykuł 19

Okręty wojenne państw wojujących mogą zaopatrywać się w portach i na redach neutralnych jedynie dla uzupełnienia zapasów w ilości potrzebnej zwykle w czasie pokoju.

Tak samo okręty te mogą brać tylko tyle paliwa, ile trzeba na podróż do najbliższego portu własnego kraju. Zresztą mogą pobrać paliwo w ilości niezbędnej do

zapełnienia właściwych komór, jeżeli się znajdują w kraju neutralnym, który przyjął ten sposób oznaczenia ilości paliwa, jakie może być dostarczone.

Jeżeli według prawa mocarstwa neutralnego okręty otrzymują węgiel dopiero w 24 godziny po przybyciu, dozwolony prawnie czas pobytu przedłuża się o 24 godziny.

Artykuł 20

Okręty wojenne państwa wojującego, które pobrały paliwo w porcie mocarstwa neutralnego, nie mogą odnowić zapasów w żadnym porcie tego samego mocarstwa przed upływem trzech miesięcy.

Artykuł 21

Łup może być zaprowadzony do portu neutralnego tylko z powodów niezdolności do żeglugi, złego stanu morza, braku paliwa lub żywności.

Powinien on odpłynąć natychmiast po ustaniu przyczyny, która usprawiedliwiła jego zawinięcie do portu. Jeżeli tego nie uczyni, mocarstwo neutralne winno wystosować doń rozkaz natychmiastowego odpłynięcia; w razie gdyby się do tego nie zastosował, mocarstwo neutralne winno zastosować środki, którymi rozporządza, w celu uwolnienia go wraz z oficerami i załogą oraz internowania załogi wsadzonej na pokład przez zaborcę.

Artykuł 22

Mocarstwa neutralne winno również uwolnić łup, który by został przyprowadzony poza wypadkami przewidzianymi w art. 21.

Artykuł 23

Mocarstwo neutralne może dać dostęp do swych portów i red łupom konwojowanym lub nie jeżeli są przyprowadzone w tym celu, by pozostały pod sekwestrem w oczekiwaniu orzeczenia Sądu Kaperskiego. Może ono zarządzić przeprowadzenie łupu do innego swego portu.

Jeżeli łup jest konwojowany przez okręt wojenny, oficerowie i szeregowcy umieszczeni na pokładzie przez zaborcę mogą przejść na pokład okrętu konwojującego.

Jeżeli łup odbywa podróż bez konwoju, personel umieszczony na nim przez zaborcę jest wolny.

Artykuł 24

Jeżeli mimo zawiadomienia władzy neutralnej okręt wojenny państwa wojującego nie opuszcza portu, w którym nie ma prawa pozostać, mocarstwo neutralne ma prawo wydać zarządzenia, które uzna za konieczne, aby unieruchomić mu wypłynięcie na morze przez czas wojny, a dowódca okrętu winien ułatwić wykonanie tych zarządzeń.

Gdy okręt wojenny państwa wojującego jest zatrzymany przez mocarstwo neutralne, oficerowie i załoga zostają również zatrzymani. Tak zatrzymani oficerowie i załoga mogą być pozostawieni na okręcie lub umieszczeni bądź na innym okręcie, bądź na lądzie i mogą być poddani ograniczeniom, których narzucenie okaże się konieczne. Wszelako należy zawsze pozostawić na okręcie ludzi w liczbie niezbędnej do utrzymania go w porządku.

Oficerowie mogą być pozostawieni na wolności po zobowiązaniu się słowem honoru, że nie porzucą terytorium neutralnego bez upoważnienia

Artykuł 25

Mocarstwo neutralne jest obowiązane wykonywać nadzór stosownie do środków, którymi rozporządza, w celu zapobiegania wszelkiemu pogwałceniu poprzedzających przepisów w swych portach, na redach i wodach terytorialnych.

Artykuł 26

Wykonywanie przez mocarstwo neutralne praw niniejszą konwencją określonych nie może być nigdy uważane za czyn mało przyjazny przez żadne z państw wojujących, które przyjęło odnośne artykuły.

Artykuł 27

Umawiające się mocarstwa będą sobie nawzajem podawać we właściwym czasie do wiadomości wszelkie ustawy, rozporządzenia i inne przepisy normujące położenie prawne okrętów wojennych państw wojujących w ich portach i na ich wodach, w drodze notyfikacji do rządu holenderskiego, przez ten rząd przesłanej niezwłocznie innym umawiającym się mocarstwom.

Artykuł 28

Postanowienia, niniejszej konwencji obowiązują tylko między umawiającymi się mocarstwami i tylko wtedy, jeżeli wszystkie państwa wojujące do niej należą.

(Artykuły 29-33 opuszczono)[4]

Deklaracja w sprawie zakazu rzucania z balonów pocisków i środków wybuchowych, Haga, 18 października 1907 r.

(Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów, wstęp i opracowanie L. Gelberg, PWN, Warszawa 1954, t. I, s. 292)

Niżej podpisani pełnomocnicy mocarstw zaproszonych na Drugą Międzynarodową Konferencję Pokojową w Hadze, należycie upełnomocnieni w tym celu przez swe rządy, ożywieni uczuciami, które znalazły wyraz w deklaracji petersburskiej z dn. 29 listopada/11 grudnia 1868 r., pragnąc odnowić wygasającą deklarację haską z dn. 29 lipca 1899 r., oświadczają:

umawiające się mocarstwa zgadzają się na okres aż do końca trzeciej konferencji pokojowej zabronić rzucania pocisków lub środków wybuchowych z balonów lub w inny podobny nowy sposób.

---

[4] Zob. art. 92 i 93 oraz 95 – 97 I konwencji o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych z 18 października 1907r.

Deklaracja dotycząca prawa wojny morskiej, Londyn 26 lutego 1909 r.

(B. Winiarski: *Wybór źródeł do nauki prawa międzynarodowego,* Warszawa 1938, s. 130)

Postanowienia wstępne

Podpisane mocarstwa stwierdzają zgodnie, że prawidła zawarte w rozdziałach następujących odpowiadają w swej treści powszechnie uznanym zasadom prawa międzynarodowego.

Rozdział I

O blokadzie podczas wojny

Artykuł 1

Blokada winna być ograniczona do portów i wybrzeży nieprzyjacielskich lub przez nieprzyjaciela zajętych.

Artykuł 2

Stosownie do deklaracji paryskiej z r. 1856 blokada, aby była obowiązująca, musi być rzeczywista, to jest wykonywana przez siłę zbrojną wystarczającą, aby rzeczywiście zabronić dostępu do wybrzeża nieprzyjacielskiego.

Artykuł 3

Czy blokada jest rzeczywista, jest kwestią faktu.

Artykuł 4

Blokada nie będzie uważana za zdjętą, jeżeli na skutek złego stanu pogody siły blokujące chwilowa się oddalą.

Artykuł 5

Blokada winna być bezstronnie stosowana do wszelkich bander.

Artykuł 6

Dowódca sił blokujących może pozwolić okrętom wojennym wejść do portu blokowanego i później zeń wypłynąć.

Artykuł 7

Okręt neutralny w razie niebezpieczeństwa stwierdzonego przez władze sił blokujących może zawinąć do miejscowości blokowanej i później stąd wypłynąć, pod warunkiem, że nic tam nie załaduje ani wyładuje.

Artykuł 8

Aby blokada byka obowiązująca, musi być oznajmiona stosownie do art. 9 i notyfikowana stosownie do art. 11 i 16.

Artykuł 9

Blokada zostaje oznajmiona bądź przez mocarstwo blokujące, bądź przez władze morskie działające w jego imieniu.

Deklaracja zawiera:

1) datę rozpoczęcia blokady;

2) geograficzne granice blokowanego wybrzeża;

3) termin do wypłynięcia, który ma być dany okrętom neutralnym.

Artykuł 10

Jeżeli mocarstwo blokujące albo władze morskie działające w jego imieniu nie zastosują się do wskazań, które powinny były podać w deklaracji blokady stosownie do art. 9 p. 1 i 2, deklaracja blokady jest nieważna i konieczne jest wydanie nowej deklaracji, aby blokada mogła mieć skutek prawny.

Artykuł 11

Deklaracja blokady zostaje podana do wiadomości:

1) mocarstwom neutralnym - przez mocarstwo blokujące, w formie powiadomienia wystosowanego do samych rządów lub do ich przedstawicieli przy nim uwierzytelnionych;

2) władzom miejscowym - przez dowódcę siły blokującej. Władze te ze swej strony zawiadomią możliwie najrychlej konsulów zagranicznych urzędujących w blokowanym porcie lub pobrzeżu.

Artykuł 12

Prawidła dotyczące oświadczenia i notyfikacji blokady stosują się także wtedy, gdyby blokada została rozszerzana albo po zdjęciu zarządzona na nowo.

Artykuł 13

Dobrowolne zdjęcie blokady jako też wszelkie jej ograniczenie powinno być notyfikowane w sposób przepisany w art. 11.

Artykuł 14

Możność zajęcia okrętu neutralnego z powodu naruszenia blokady zależy od tego, czy rzeczywiście lub domniemanie posiadał o niej wiadomość.

Artykuł 15

O ile nie przeprowadzono dowodu przeciwnego, domniemanie, że okręt wiedział o blokadzie, zachodzi wówczas, gdy opuścił on port neutralny patem, jak blokada została we właściwym czasie notyfikowana mocarstwu, do którego port należy.

Artykuł 16

Jeżeli okręt zbliżający się do blokowanego portu nie wiedział o blokadzie albo gdy nie może zachodzić domniemanie, że o niej wiedział, notyfikuje mu się ją wprost przez oficera jednego z okrętów należących do siły zbrojnej blokującej. Notyfikacja winna być wpisana do księgi okrętowej z zaznaczeniem dnia i godziny oraz geograficznego położenia okrętu w owej chwili.

Artykuł 17

Zajęcie okrętów neutralnych z powodu naruszenia blokady może być uskutecznione tylko w promieniu działalności okrętów wojennych przeznaczonych do zapewnienia skuteczności blokady.

Artykuł 18

Siły zbrojne blokujące nie powinny zagradzać dostępu do portów i wybrzeży neutralnych.

Artykuł 19

Nie można mówić o naruszeniu blokady, które by upoważniało do zajęcia okrętu, w tym czasie gdy kieruje się on do portu nieblokowanego, bez względu na późniejsze przeznaczenie okrętu lub jego ładunku.

Artykuł 20

Okręt, który z naruszeniem blokady wypłynął z portu blokowanego albo usiłował doń zawinąć, może być zajęty, o ile jest ścigany przez okręt należący do siły zbrojnej blokującej. Jeżeli pościgu zaniechano albo blokada została zdjęta, zajęcia nie można już dokonać.

Artykuł 21

Okręt uznany za winny naruszenia blokady zostaje skonfiskowany. Ładunek podlega również konfiskacie, chyba, że zostanie udowodnione, iż w chwili załadowania towaru jego właściciel nie znał i nie mógł znać zamiaru naruszenia blokady.

Rozdział II
O kontrabandzie wojennej

Artykuł 22

Zostają z samego prawa uznane jako kontrabanda wojenna następujące przedmioty i materiały oznaczone jako kontrabanda bezwzględna, a mianowicie:

broń wszelkiego rodzaju włączając w to broń myśliwską i jej części składowe;

pociski i naboje do armat i ręcznej broni wszelkiego rodzaju oraz oddzielne ich części;

proch i materiały wybuchowe specjalnie przeznaczone do celów wojennych;

lawety, jaszcze, przodki, furgony, kuźnie polowe i ich oddzielne części;
części umundurowania i wyekwipowania wojskowego;
rzędy i uprzęże wojskowe wszelkiego rodzaju;
zwierzęta wierzchowe, pociągowe i juczne, które mogą być użyte na cele wojenne;
sprzęt obozowy i jego oddzielne części;
płyty pancerne;
okręty i łodzie wojenne oraz oddzielne przedmioty, które mogą być użyte tylko na okręcie wojennym;
narzędzia i przyrządy służące wyłącznie do wyrabiania amunicji wojennej, do wyrabiania i naprawy broni i sprzętu wojennego lądowego i morskiego.

Artykuł 23

Przedmioty i materiały używane wyłącznie na wojnie mogą być dodane do spisu kontrabandy bezwzględnej przez oświadczenie notyfikowanie.

Notyfikacja zostaje skierowana do rządów innych mocarstw lub do ich przedstawicieli uwierzytelnionych przy mocarstwie, które składa oświadczenie. Po rozpoczęciu kroków wojennych notyfikację kieruje się tylko do mocarstw neutralnych.

Artykuł 24

Za kontrabandę wojenną z samego prawa zostają uznane przedmioty i materiały mogące służyć zarówno do użytku wojennego jak pokojowego i objęte nazwą kontrabandy warunkowej, a mianowicie:
żywność;
pasza i ziarno mogące służyć do karmienia zwierząt;
odzież i materiały odzieżowe, obuwie nadające się do użytku wojennego;
złoto i srebro w monetach i sztabach, papiery reprezentujące pieniądze;
powózki wszelkiego rodzaju mogące służyć na wojnie, ich części składowe;
okręty, siatki i lodzie wszelkiego rodzaju, doki pływające, części basenów oraz oddzielne przedmioty;
materiał i tabor kolejowy, materiał telegraficzny, radiotelegraficzny i telefoniczny;
balony i aparaty lotnicze, ich oddzielne części, jako też przynależności, przedmioty i materiały mogące służyć do celów lotniczych;
paliwa i smary;
prochy i materiały wybuchowe specjalnie do wojny nie przeznaczone;
druty kolczaste, jako też narzędzia służące do ich zakładania i przecinania;
podkowy i sprzęt kowalski;
przedmioty siodlarskie i rymarskie;
lornety, lunety, chronometry i różne przyrządy nawigacyjne.

Artykuł 25

Przedmioty i materiały mogące służyć zarówno do użytku wojennego, jak pokojowego, inne niż wymieniane w art. 22 i 24 mogą być dodane do spisu kontrabandy lub przez oświadczenie, które będzie notyfikowane sposobem przewidzianym w art. 23 ust. 2.

Artykuł 26

Jeżeli jedno z mocarstw zrzeka się, o ile to jego dotyczy, traktowania jako kontrabandy wojennej przedmiotów i materiałów należących do jednej z kategorii w art. 22 i 24 wyliczonych, oznajmi ten swój zamiar w oświadczeniu notyfikowanym w sposób wskazany w art. 23 ust. 2.

Przedmioty i materiały nie mogące służyć do użytku wojennego, nie mogą być przez deklarację uznane za kontrabandę wojenną.

Artykuł 27

Przedmioty i materiały nie mogące służyć do użytku wojennego, nie mogą być przez deklarację uznane za kontrabandę wojenną.

Artykuł 28

Nie mogą być przez deklarację uznane za kontrabandę wojenną przedmioty następujące:

bawełna surowa, wełna, jedwab, juta, len, konopie oraz inne surowce przemysłu tkackiego ani ich przędze;

orzechy i ziarna oleiste, koper;

kauczuk, żywice, guma i laka, chmiel;

skóry surowe, rogi, kości i kość słoniowa;

nawozy naturalne i sztuczne włączając w to intraty i fosfaty mające służyć w rolnictwie;

rudy;

ziemie mineralne, glina, wapna, kreda, kamienie łącznie z marmurem, cegła, dachówka z łupku i gliny;

porcelana i szkło;

papier i materiały przygotowane do jego wyrobu;

mydła, farby, włączając w to materiały wyłącznie przeznaczone do ich wyrobu, pokosty i lakiery;

podchloryn wapnia, lug sodowy, soda kaustyczna, siarczan sodu w bryłach, amoniak, siarczan amonu i siarczan miedzi;

maszyny rolnicze, górnicze, tkackie i drukarskie;

kamienie drogie i szlachetne, perły, macica perłowa i korale;

zegary wieżowe, ścienne i kieszonkowe, wyjąwszy chronometry;

artykuły mody i fantazyjne;

pióra wszelkiego rodzaju, włosie i jedwab;

przedmioty służące do umeblowania lub zdobienia, meble i przynależności biurowe.

Artykuł 29

Nie mogą również być uważane za kontrabandę wojenną:

przedmioty i materiały służące wyłącznie do pielęgnowania chorych i rannych. wszelako w wypadku poważnej konieczności wojennej mogą one być rekwirowane za odszkodowaniem, gdy mają przeznaczenie określone w art. 30;

przedmioty i materiały przeznaczone do użytku okrętu, na którym zostały znalezione, jako też do użytku załogi i podróżnych tego okrętu podczas przeprawy.

Artykuł 30

Przedmioty kontrabandy bezwzględnej mogą być zajęte w razie ustalenia, że są przeznaczone dla terytorium nieprzyjacielskiego lub okupowanego przez nieprzyjaciela albo dla jego sił zbrojnych. Okoliczność, że transport tych przedmiotów odbywa się bezpośrednio czy też wymaga przeładowania bądź przewozu drogą lądową - nie ma znaczenia.

Artykuł 31

Przeznaczenie określane w art. 30 jest ostatecznie udowodnione w wypadkach następujących:

gdy towar jest według dokumentów przeznaczony do wyładowania w porcie nieprzyjaciela lub dla dostawy jego siłom zbrojnym;

gdy okręt ma zawijać tylko do portów nieprzyjacielskich albo też gdy ma zatrzymać się w porcie nieprzyjaciela lub zetknąć się z jego siłami zbrojnymi przed zawinięciem do portu neutralnego, do którego według dokumentów towar jest przeznaczony.

Artykuł 32

Papiery okrętowe stanowią zupełny dowód podróży okrętu wiozącego kontrabandę bezwzględną, chyba że okręt spotkany jawnie odchylił się od drogi, której według papierów okrętowych powinien się trzymać i nie może tego odchylenia wytłumaczyć uzasadnioną przyczyną.

Artykuł 33

Przedmioty kontrabandy warunkowej mogą być zajęte w razie ustalenia, że są przeznaczone do użytku sił zbrojnych lub administracji państwa nieprzyjacielskiego, chyba że w tym ostatnim wypadku okoliczności pozwolą stwierdzić, że te przedmioty rzeczywiście nie mogą być użyte w czasie toczącej się wojny; to ostatnie zastrzeżenie nie stosuje się do przesyłek oznaczonych w art. 24 p. 4.

Artykuł 34

Domniemanie przeznaczenia określonego w art. 33 zachodzi wówczas, gdy przesyłka jest zaadresowana do władz nieprzyjacielskich albo do kupca osiedlonego w kraju nieprzyjacielskim i gdy notorycznie wiadomo, że ten kupiec dostarcza nieprzyjacielowi przedmiotów i materiałów tego rodzaju. Dzieje się tak samo, jeżeli miejscem przeznaczenia przesyłki jest twierdza nieprzyjacielska lub inna miejscowość służąca za podstawę dla sił zbrojnych nieprzyjacielskich; wszelako to domniemanie nie zachodzi w stosunku do statku handlowego, który płynie ku jednej z tych miejscowości i którego charakter jako kontrabandy ma się dopiero ustalić.

W braku powyższych domniemań przypuszcza się, że przeznaczenie jest nieszkodliwe.

Domniemania oznaczane w artykule niniejszym dopuszczają dowód przeciwny.

Artykuł 35

Przedmioty kontrabandy warunkowej podlegają zajęciu tylko na okręcie, który zmierza ku terytorium, nieprzyjaciela lub przezeń zajętemu, albo ku jego siłom zbrojnym i nie ma wyładować tych przedmiotów w bliższym parcie neutralnym.

Papiery okrętowe stanowią zupełny dowód podróży okrętu jako też miejsca wyładowania towarów, chyba że okręt spotkany, jawnie odchylił się od drogi, której według papierów okrętowych powinien się trzymać, i nie może tego odchylenia wytłumaczyć uzasadnioną przyczyną.

Artykuł 36

W drodze wyjątku od art. 35, jeżeli terytorium nieprzyjacielskie nie posiada granicy morskiej, przedmioty kontrabandy warunkowej mogą być zajęte, gdy ustalano, że mają przeznaczenie określone w art. 33.

Artykuł 37

Okręt wiozący przedmioty, które podlegają zajęciu jako kontrabanda bezwzględna lub warunkowa, może być zajęty na otwartym morzu lub na wodach stron wojujących w każdej chwili swej podróży, nawet jeżeli ma zamiar zatrzymać się w porcie neutralnym.

Artykuł 38

Zajęcia nie można zarządzić z powodu przewozu kontrabandy dawniej dokonanego i już ukończonego.

Artykuł 39

Przedmioty stanowiące kontrabandę podlegają konfiskacie.

Artykuł 40

Konfiskata okrętu wiozącego kontrabandę jest dozwolona, jeżeli ta kontrabanda stanowi więcej niż połowę ładunku pod względem bądź wartości, bądź wagi, bądź objętości, bądź wysokości przewoźnego.

Artykuł 41

Jeżeli okręt wiozący kontrabandę zostaje puszczony wolno, koszty postępowania przed sądami krajowymi oraz zabezpieczenia okrętu i towaru podczas śledztwa, poniesione przez zaborcę, obciążają okręt.

Artykuł 42

Towary, które należą do właściciela kontrabandy i znajdują się na tym okręcie, podlegają konfiskacie.

Artykuł 43

Jeżeli okręt spotykany na morzu płynie nie wiedząc a rozpoczęciu kroków nieprzyjacielskich albo o stosującej się do jego ładunku deklaracji kontrabandy, przedmioty kontrabandy mogą być skonfiskowane tylko za odszkodowaniem; sam okręt i reszta ładunku nie podlegają konfiskacie ani nie opłacają kosztów przewidzianych w art. 41. Podobnie, jeżeli kapitan powziąwszy wiadomość o rozpoczęciu kroków nieprzyjacielskich albo o deklaracji kontrabandy nie mógł jeszcze wyładować przedmiotów stanowiących kontrabandę.

Przyjmuje się, że okręt wiedział o stanie wojny albo o deklaracji kontrabandy, jeżeli opuścił port neutralny po rozpoczęciu kroków nieprzyjacielskich albo deklaracji kontrabandy, które zostały we właściwym czasie notyfikowane mocarstwu, do którego port należy. Ponadto przyjmuje się, że okręt wiedział o stanie wojny, jeżeli opuścił port nieprzyjacielski po rozpoczęciu kroków nieprzyjacielskich.

Artykuł 44

Okrętowi zatrzymanemu z powodu kontrabandy, a nie podlegającemu konfiskacie ze względu na stosunek kontrabandy do całości ładunku, można zależnie od okoliczności zezwolić na dalszą podróż, jeżeli kapitan gotów jest wydać kontrabandę okrętowi strony wojującej.

Wydanie kontrabandy zostaje zaznaczone przez zaborcę w księdze okrętowej zatrzymanego okrętu, a jego kapitan winien doręczyć zaborcy uwierzytelniony odpis wszystkich potrzebnych mu papierów.

Zaborca może zniszczyć wydaną mu w ten sposób kontrabandę.

Rozdział III

O pomocy nieprzyjacielskiej

Artykuł 45

Okręt neutralny zostaje skonfiskowany i w ogóle traktowany jest jak okręt neutralny podlegający konfiskacie z powodu kontrabandy wojennej:

jeżeli podejmuje podróż specjalnie w celu przewozu osób wcielonych do nieprzyjacielskiej siły zbrojnej albo przekazywania wiadomości w interesie nieprzyjaciela;

jeżeli z wiedzą właściciela, najemcy całego okrętu lub kapitana przewozi bądź oddział wojska nieprzyjacielskiego, bądź jedną lub kilka osób, które w czasie podróży pomagają bezpośrednio działaniom nieprzyjaciela.

W wypadkach przewidzianych pod liczbami poprzedzającymi towary należące do właściciela okrętu również podlegają konfiskacie.

Postanowienia artykułu niniejszego nie stosują się, jeżeli okręt spotkany na morzu nie wie o rozpoczęciu kroków nieprzyjacielskich albo jeżeli kapitan dowiedziawszy się o tym nie mógł jeszcze wysadzić na ląd przewożonych osób. Przyjmuje się, że okręt wiedział o stanie wojny, jeżeli a opuścić bądź port nieprzyjacielski po rozpoczęciu kroków nieprzyjacielskich, bądź też port neutralny po tym, jak rozpoczęcie to zostało we właściwym czasie notyfikowane mocarstwu, do którego port należy.

Artykuł 46

Okręt neutralny zostaje skonfiskowany i w ogóle traktowany jest tak, jak gdyby był nieprzyjacielskim statkiem handlowym:

jeżeli bierze udział bezpośredni w krokach nieprzyjacielskich;

jeżeli pozostaje pod rozkazami lub pad kontrolą agenta umieszczonego na nim przez rząd nieprzyjacielski;

jeżeli jest w tym czasie przeznaczony wyłącznie do przewozu wojsk nieprzyjacielskich lub przekazywania wiadomości w interesie nieprzyjaciela.

W wypadkach przewidzianych niniejszym artykułem towary należące do właściciela okrętu podlegają również konfiskacie.

Artykuł 47

Każda osoba wcielana do siły zbrojnej nieprzyjacielskiej, znaleziona na okręcie handlowym neutralnym, może być wzięta do niewoli, chociażby okręt nie podlegał zajęciu.

Rozdział IV
O niszczeniu łupów neutralnych

Artykuł 48

Zajęty okręt neutralny nie może, być zniszczony przez zaborcę, ale winien być zaprowadzony do właściwego portu w celu uzyskania orzeczenia prawnego co da ważności zaboru.

Artykuł 49

Wyjątkowo okręt neutralny zajęty przez krążownik państwa wojującego i podlegający konfiskacie może być zniszczony, jeżeli zastosowane się do art. 48 może narazić na szwank bezpieczeństwo okrętu wojennego albo powodzenie działań wojennych, w których ten okręt bierze w tym czasie udział.

Artykuł 50

Przed zniszczeniem należy zapewnić bezpieczeństwo osobom znajdującym się na pokładzie, a wszystkie papiery okrętowe i inne dokumenty, które zainteresowani uznają za pożyteczne dla orzeczenia o ważności zaboru, przenieść na pokład okrętu wojennego.

Artykuł 51

Zaborca, który zniszczył okręt neutralny, powinien przed wydaniem orzeczenia co do ważności zaboru udowodnić, że działał jedynie pod naciskiem wyjątkowej konieczności, jak ją rozumie art. 49. Gdyby tego nie udowodnił, będzie obowiązany do odszkodowania, przy czym zbyteczne jest dochodzenie, czy zabór był dokonany ważnie lub też nie.

Artykuł 52

Jeżeli zabór okrętu neutralnego, którego zniszczenie zostało przyjęte jako uzasadnione, będzie patem uznany za nieważny; zaborca winien dać odszkodowanie zainteresowanym w zamian za zwrot okrętu, do którego mieliby prawa.

Artykuł 53

Jeżeli towary neutralne nie podlegające konfiskacie zostały zniszczone wraz z okrętem, ich właściciel ma prawo do odszkodowania.

Artykuł 54

Zaborca może domagać się wydania lub zniszczenia podlegających konfiskacie towarów znalezionych na okręcie, który sam nie podlega konfiskacie, jeżeli zachodzą okoliczności, które według art. 49 uzasadniłyby zniszczenie podlegającego konfiskacie okrętu. Przedmioty wydane lub zniszczone zapisuje on w dzienniku okrętowym zatrzymanego okrętu i każę kapitanowi wydać sobie uwierzytelnione odpisy wszelkich potrzebnych mu papierów. Gdy wydanie lub zniszczenie zostało dokonane a formalności załatwione, należy upoważnić kapitana do podjęcia przerwanej podróży.

Postanowienia art. 51 i 52 dotyczące odpowiedzialności zaborcy, który zniszczył okręt neutralny, mają tu być również stosowane.

Rozdział V
Zmiana bandery

Artykuł 55

Gdy okręt nieprzyjacielski zmienił banderę na neutralną przed rozpoczęciem kroków nieprzyjacielskich, zmiana jest ważną, chyba że zostało ustalone, iż dokonano jej w celu uniknięcia skutków związanych z charakterem okrętu nieprzyjacielskiego. Niemniej jednak zachodzi domniemanie nieważności, jeżeli w papierach brak aktu zmiany bandery, a okręt utracił przynależność państwa wojującego na mniej niż 60 dni przed rozpoczęciem kroków wojennych; dowód przeciwny jest dopuszczalny.

Zachodzi bezwzględne domniemanie ważności, jeżeli zmiana bandery zastała dokonana na więcej niż 30 dni, przed rozpoczęciem kroków wojennych, jest

bezwarunkowa, zupełna, zgodna z ustawodawstwem zainteresowanych krajów, i ma ten skutek, że kontrola okrętu i zysk z niego nie zostają w tych samych rękach, co przed zmianą. Wszelako jeżeli okręt utracił przynależność państwa wojującego na mniej niż 60 dni przed rozpoczęciem kroków wojennych i jeżeli w papierach brak aktu zmiany bandery, zajęcie okrętu nie maże uzasadnić prawa do odszkodowania.

Artykuł 56

Zmiana bandery nieprzyjacielskiej na neutralną, dokonana po rozpoczęciu kroków wojennych, jest nieważna, chyba że zostanie udowodnione, iż nie dokonano jej dla uniknięcia skutków związanych z charakterem okrętu nieprzyjacielskiego.

Wszelako bezwzględne domniemanie nieważności zachodzi:

jeżeli zmiany dokonano w czasie podróży okrętu lub w porcie blokowanym;

jeżeli zastrzeżono możność odkupu albo zwrotu;

jeżeli nie dopełniono warunków, od których, według ustawodawstwa kraju przyjętej bandery, zależy prawo do bandery.

Rozdział VI
O charakterze nieprzyjacielskim

Artykuł 57

Z zastrzeżeniem postanowień dotyczących zmiany bandery charakter neutralny lub nieprzyjacielski okrętu zależy od bandery, pod którą ma prawo pływać.

To prawidło nie stosuje się zupełnie do wypadku, który tu nie należy, gdy okręt neutralny oddaje się żegludze w czasie pokoju zarezerwowanej.

Artykuł 58

Charakter neutralny lub nieprzyjacielski towarów znalezionych na okręcie nieprzyjacielskim zależy od charakteru neutralnego lub nieprzyjacielskiego ich właściciela.

Artykuł 59

Jeżeli charakter neutralny towaru znalezionego na okręcie nieprzyjacielskim nie został ustalony, przyjmuje się, że jest nieprzyjacielski.

Artykuł 60

Charakter nieprzyjacielski towaru zakodowanego na okręt trwa aż do przybycia do miejsca przeznaczenia, chociażby przeniesienie własności dokonane zostało w czasie przeprawy, po rozpoczęciu kroków wojennych. Wszelako jeżeli przed dokonaniem zaboru poprzedni właściciel neutralny z powodu upadłości obecnego właściciela nieprzyjacielskiego skorzystał z prawa ustawowej rewindykacji towaru, towar odzyskuje charakter neutralny.

Rozdział VII
O konwoju

Artykuł 61

Okręty neutralne płynące pod konwojem okrętu wojennego tej samej bandery nie podlegają zwiedzeniu. Dowódca tego ostatniego na żądanie dowódcy okrętu wojennego państwa wojującego daje mu na piśmie wszelkie wiadomości o charakterze okrętów i ich ładunku, których dowódcy krążownika mogłoby dostarczyć zwiedzenie.

Artykuł 62

Jeżeli dowódca wkrętu wojennego państwa wojującego ma powody do podejrzeń, że dowódca okrętu konwojującego zastał wprowadzony w błąd, powiadamia go o swych podejrzeniach. W tym wypadku dowódca konwoju sam przystępuje do sprawdzenia. Wynik powinien stwierdzić w protokole, którego odpis zostaje doręczony oficerowi krążownika. Jeżeli tak stwierdzone fakty usprawiedliwiają, zdaniem dowódcy konwoju, zabór jednego lub kilku okrętów, opieka konwoju winna im być cofniętą.

Rozdział VIII
O oporze przeciwko zwiedzeniu
Artykuł 63

Opór stawiony siłą przeciwko wykonaniu prawa zatrzymania, zwiedzenia i zajęcia okrętu powoduje zawsze konfiskatę okrętu. Ładunek ma być traktowany jak ładunek okrętu nieprzyjacielskiego; towary należące do kapitana albo właściciela okrętu są uznane za towar nieprzyjacielski.

Rozdział IX
O odszkodowaniu
Artykuł 64

Jeżeli zajęcie okrętu albo towarów nie zostało zatwierdzone przez właściwy sąd, albo nie zostało utrzymane bez sądu, zainteresowani mają prawo do odszkodowania, chyba że istniały wystarczające powody do zajęcia okrętu albo towarów.

Postanowienia końcowe
Artykuł 65

Postanowienia deklaracji niniejszej tworzą całość nierozdzielną.

Artykuł 66

Podpisujące mocarstwa zobowiązują się w razie wojny, w której wszystkie państwa wojujące były uczestnikami niniejszej deklaracji, zapewnić wzajemne poszanowanie prawideł w tej deklaracji zawartych. Wobec tego władzom swoim i siłom zbrojnym wydadzą niezbędne instrukcje i poczynią potrzebne zarządzenia w celu zapewnienia wykonania tych prawideł przez swe sądy, w szczególności przez trybunały kaperskie.

Artykuł 67

Deklaracja niniejsza będzie ratyfikowana możliwie najrychlej. Dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone w Londynie.

Pierwsze złożenie ratyfikacji zostanie stwierdzone w protokole podpisanym przez przedstawicieli mocarstw biorących w nim udział i przez głównego sekretarza stanu Jego Brytyjskiej Mości w departamencie spraw zagranicznych.

Późniejsze złożenia dokonywane będą za pomocą notyfikacji pisemnej, skierowanej do rządu brytyjskiego z dołączeniem dokumentu ratyfikacyjnego.

Uwierzytelniony odpis protokołu pierwszego złożenia ratyfikacji, zawiadomień wzmiankowanych w ustępie poprzedzającym oraz dołączonych do nich dokumentów ratyfikacyjnych będzie niezwłocznie przez rząd brytyjski drogą dyplomatyczną doręczony mocarstwom, które deklarację podpisały. W wypadku przewidzianym w ustępie poprzedzającym rząd ten powiadomi jednocześnie o dacie otrzymania notyfikacji.

Artykuł 68

Deklaracja niniejsza będzie skutkować względem mocarstw, które uczestniczyć będą w pierwszym złożeniu ratyfikacji, w 60 dni od daty protokołu tego złożenia, a względem mocarstw, które ją będą ratyfikowały później, w 60 dni od otrzymania notyfikacji przez rząd brytyjski.

Artykuł 69

Gdyby jedno z mocarstw podpisanych chciało wypowiedzieć deklarację niniejszą, będzie mogło to uczynić jedynie z końcem dwunastoletniego okresu, który rozpocznie się w 60 dni od pierwszego złożenia ratyfikacji, a następnie z końcem kolejnych okresów sześcioletnich, z których pierwszy zacznie się od końca dwunastoletniego okresu.

Wypowiedzenie winno być przynajmniej na rok z góry notyfikowane rządowi brytyjskiemu, który pada je do wiadomości wszystkich mocarstw. Będzie ono miało skutek jedynie wobec mocarstwa, które je notyfikowało.

(Artykuły 70-71 opuszczono)

Reguły wojny powietrznej, Haga, 19 lutego 1923 r. [5]

(Prawo międzynarodowe. Źródła i materiały, pod red. A. Górbiela, Katowice 1970, t. II, s. 137-143)

Rozdział I
Zakres stosowania, klasyfikacja i oznaki

Artykuł I

Reguły wojny powietrznej stosuje się do wszystkich statków powietrznych, zarówno lżejszych, jak i cięższych od powietrza, niezależnie od tego czy mogą one pływać na wodzie, czy też nie.

Artykuł II

Za publiczne statki powietrzne będą uważane:

a) wojskowe statki powietrzne,

b) niewojskowe statki powietrzne przeznaczone wyłącznie do służby publicznej.

Każdy inny statek powietrzny będzie uważany za prywatny statek powietrzny.

Artykuł III

Wojskowy statek powietrzny powinien nosić zewnętrzną oznakę wskazującą jego przynależność państwową oraz jego wojskowy charakter.

Artykuł IV

Publiczny niewojskowy statek powietrzny przeznaczony do służby celnej albo policyjnej powinien posiadać papiery potwierdzające, że jest on przeznaczony wyłącznie do służby publicznej. Taki statek powietrzny będzie zawsze nosił oznakę wskazującą jego przynależność państwową oraz jego publiczny charakter niewojskowy.

Artykuł V

Publiczne niewojskowe statki powietrzne nie przeznaczone do służby celnej albo policyjnej powinny w czasie wojny nosić takie same zewnętrzne oznaki i traktowane będą w zakresie niniejszych reguł w ten sam sposób, jak prywatne statki powietrzne.

Artykuł VI

Statki powietrzne nie objęte postanowieniami artykułów III i IV i uważane za prywatne statki powietrzne będą posiadały papiery i zewnętrzne oznaki, jakich wymagają przepisy obowiązujące w ich kraju. Oznaki te będą wskazywać ich przynależność państwową oraz ich charakter.

Artykuł VII

Zewnętrzne oznaki, jakich wymagają powyższe artykuły, będą umieszczone w taki sposób, ażeby nie mogły być zmieniane w czasie lotu. Będą one możliwie duże oraz widoczne z góry, z dołu i z każdego boku.

Artykuł VIII

Zewnętrzne oznaki określone przepisami obowiązującymi w każdym państwie, będą niezwłocznie podawane do wiadomości wszystkim innym państwom.

Zmiany wprowadzone w czasie pokoju do przepisów określających zewnętrzne oznaki będą podawane wszystkim innym państwom do wiadomości przed ich wprowadzeniem w życie.

Zmiany wprowadzane do tych przepisów w czasie działań wojennych będą przez każde państwo podawane do wiadomości wszystkim innym państwom możliwie jak najrychlej a najpóźniej wówczas, gdy zostaną podane do wiadomości jego walczącym siłom zbrojnym.

---

[5] Dokument ten został opracowany przez komisję prawników jako projekt reguł wojny powietrznej, (tzw. haskie reguły wojny powietrznej). Nie stał się on jednak prawem obowiązującym.

Artykuł IX

Publiczny lub prywatny niewojskowy statek powietrzny może zostać przekształcony w wojskowy statek powietrzny pod warunkiem, że to przekształcenie będzie dokonane w obrębie jurysdykcji państwa wojującego, do którego należy statek powietrzny i nie na morzu otwartym.

Artykuł X

Żaden statek powietrzny nie może posiadać więcej, aniżeli jednej przynależności państwowej.

Rozdział II

Zasady ogólne

Artykuł XI

Poza obrębem jurysdykcji państwa wojującego albo neutralnego, wszystkie statki powietrzne będą miały pełną swobodę przelatywania i wodowania.

Artykuł XII

W czasie wojny każde państwo wojujące albo neutralne może w obrębie swojej jurysdykcji zabronić statkom powietrznym dostępu, poruszania się lub pobytu bądź wydawać w tej sprawie przepisy.

Rozdział III

Wojujący

Artykuł XIII

Jedynie wojskowe statki powietrzne mogą korzystać z praw wojujących.

Artykuł XIV

Wojskowy statek powietrzny powinien pozostawać pod dowództwem osoby należycie upoważnionej lub wpisanej do rejestrów wojskowych państwa; załoga musi być wyłącznie wojskowa.

Artykuł XV

Załogi wojskowych statków powietrznych będą nosić stały znak wyróżniający tego rodzaju, ażeby dawał się z daleka rozpoznawać w wypadku gdy te załogi znajdą się poza statkiem powietrznym.

Artykuł XVI

Żaden statek powietrzny poza wojskowym statkiem powietrznym wojującego nie będzie mógł uczestniczyć w jakiejkolwiek formie w działaniach wojennych.

Określenie "działania wojenne" obejmuje przekazywanie w czasie lotu informacji wojskowych dla bezpośredniego użytku wojującego.

W czasie wojny żaden prywatny statek powietrzny poza obrębem jurysdykcji swojego kraju nie będzie mógł być uzbrojony.

Artykuł XVII

Zasady ustanowione Konwencją Genewską z 1906 roku oraz Konwencją o zastosowaniu wspomnianej Konwencji do wojny morskiej (X Konwencja z 1907 roku) należy stosować do wojny powietrznej i do ambulansów powietrznych, jak również do kontroli wykonywanej wobec tych ambulansów powietrznych przez dowódców wojującego.

Ażeby korzystać z ochrony i przywilejów przyznanych ruchomym formacjom sanitarnym Konwencją Genewską z 1906r., ambulanse powietrzne oprócz swoich normalnych oznak wyróżniających będą musiały nosić znak rozpoznawczy Czerwonego Krzyża.

Rozdział IV

Działania wojenne

Artykuł XVIII

Używanie pocisków smugowych, zapalających lub wybuchających, przez statek powietrzny albo przeciwko niemu nie jest zabronione.

To postanowienie stosuje się zarówno do państw będących, jak i do państw nie będących stronami Deklaracji Petersburskiej z 1868 roku.

Artykuł XIX

Używanie fałszywych oznak zewnętrznych jest zabronione.

Artykuł XX

W wypadku, gdy statek powietrzny ulega uszkodzeniu, znajdujących się w nim osób, które usiłują ocalić się za pomocą spadochronu, nie wolno atakować w czasie ich opadania.

Artykuł XXI

Używanie statków powietrznych do działalności propagandowej nie będzie uważane za niedozwolony sposób walki.

Członkowie załóg takich statków powietrznych nie będą mogli być pozbawieni swoich praw jeńców wojennych z powodu uprawiania tego rodzaju działalności.

Bombardowanie

Artykuł XXII

Bombardowanie lotnicze w celu sterroryzowania ludności cywilnej albo niszczenia czy uszkadzania własności prywatnej nie mającej charakteru wojskowego bądź zranienia niewalczących, jest zabronione.

Artykuł XXIII

Bombardowanie lotnicze dokonywane w celu wymuszenia rekwizycji w naturze lub zapłaty kontrybucji pieniężnej, jest zabronione.

Artykuł XXIV

1. Bombardowanie lotnicze jest dozwolone tylko wtedy, gdy kieruje się przeciwko obiektowi wojskowemu to jest obiektowi, którego całkowite lub częściowe zniszczenie będzie stanowiło dla wojującego wyraźną korzyść wojskową.

2. Takie bombardowanie jest dozwolone tylko wtedy, gdy kieruje się wyłącznie przeciwko następującym obiektom: siły zbrojne, budowle wojskowe, urządzenia i składy wojskowe, fabryki stanowiące ważne i znane ośrodki wykorzystywane do wytwarzania broni, amunicji lub specyficznie wojskowego zaopatrzenia, szlaki komunikacyjne czy transportowe wykorzystywane w celach wojskowych.

3. Bombardowanie miast, osad, wsi, miejsc zamieszkania i budynków, które nie znajdują się w bezpośredniej sąsiedztwie działań lądowych sił zbrojnych, jest zabronione. W wypadku, gdyby obiekty wyszczególnione w ustępie 2 były położone w taki sposób, że nie mogłyby być bombardowane bez jednoczesnego bombardowania ludności cywilnej, statki powietrzne muszą się powstrzymać od bombardowania.

4. W bezpośrednim sąsiedztwie działań lądowych sił zbrojnych bombardowanie miast, osad, wsi, miejsc zamieszkania i budynków jest dozwolone pod warunkiem, że istnieje uzasadnione przypuszczenie, iż tamtejsza koncentracja wojskowa w wystarczającym stopniu uzasadnia bombardowanie, zważywszy niebezpieczeństwo mogące stąd wyniknąć dla ludności cywilnej.

5. Państwo wojujące jest zobowiązane do pieniężnego odszkodowania za szkody wyrządzone osobom i mieniu z naruszeniem postanowień niniejszego artykułu przez któregokolwiek z jego funkcjonariuszy lub kogokolwiek z jego sił zbrojnych.

Artykuł XXV

Przy bombardowaniu przez statki powietrzne dowódca musi przedsięwziąć wszelkie środki konieczne dla oszczędzania, w miarę możności budynków poświęconych kultowi, sztuce, nauce i dobroczynności, pomników historycznych, okrętów szpitalnych, szpitali oraz innych miejsc, gdzie zgromadzeni są ranni pod warunkiem, że te budynki, obiekty i miejsca nie są jednocześnie wykorzystywane dl celów wojskowych. Te pomniki, obiekty i miejsca muszą być w dzień oznaczone widocznymi ze statków powietrznych znakami. Używanie tych znaków dla oznaczenia budynków obiektów lub miejsc innych,

aniżeli wyżej wyszczególnione, będzie uważane za wiarołomstwo. Jako znaków, o których wyżej wspomniano, używać się będzie w wypadku budynków chronionych Konwencją Genewską czerwonego krzyża na białym tle, a w wypadku innych chronionych budynków dużej prostokątnej płaszczyzny podzielonej wzdłuż jednej z przekątnych na dwa trójkąty, jeden biały a drugi czarny.

Wojujący, który pragnie zapewnić w nocy ochronę szpitali i innych uprzywilejowanych budynków, wspomnianych wyżej, winien przedsięwziąć środki konieczne dla uczynienia podanych wyżej specjalnych znaków dostatecznie widocznymi.

(Artykuł XXVI zawiera szczegółowe zasady w przedmiocie ochrony zabytków o dużej wartości historycznej)

Szpiegostwo

Artykuł XXVII

Jednostka znajdująca się na pokładzie statku powietrznego państwa wojującego lub neutralnego, może być uważana za szpiega tylko wówczas, gdy działając potajemnie albo pod fałszywymi pretekstami, zbiera lub usiłuje zbierać w czasie lotu informacje w obrębie jurysdykcji wojującego albo w strefie działań wojującego z zamiarem zakomunikowania ich stronie przeciwnej.

Artykuł XVIII

Fakty szpiegostwa dokonanego po opuszczeniu statku powietrznego, przez członków załogi statku powietrznego lub przewożonych przezeń pasażerów, podlegają postanowieniom Regulaminu praw i zwyczajów wojny lądowej.

Artykuł XXIX

Karanie aktów szpiegostwa, o których mowa w artykułach XXVII i XXVIII, podlega artykułom 30 i 31 Regulaminu praw i zwyczajów wojny lądowej.

Rozdział V

Władza wojskowa nad nieprzyjacielskimi i neutralnymi statkami powietrznymi oraz nad osobami na ich pokładzie

Artykuł XXX

W wypadku, gdy dowódca wojującego uważa, że powodzeniu działań, w których aktualnie bierze udział, może zagrozić obecność statków powietrznych, może on zabronić neutralnym statkom powietrznym przelotu w bezpośrednim sąsiedztwie jego sił zbrojnych albo wyznaczyć im trasę przelotu. Neutralny statek powietrzny, który znając tego rodzaju przepis ogłoszony przez wojującego, nie stosuje się do niego, naraża się na to, że zostanie ostrzelany.

Artykuł XXXI

Zgodnie z zasadami artykułu 53 Regulaminu praw i zwyczajów wojny lądowej prywatne neutralne statki powietrzne napotkane przez okupacyjną siłę zbrojną wojującego przy wkraczaniu na terytorium podlegające jurysdykcji nieprzyjaciela, mogą być rekwirowane bez zapłaty pełnego odszkodowania.

Artykuł XXXII

Nieprzyjacielskie publiczne statki powietrzne inne, aniżeli te, które są traktowane na równi z prywatnymi statkami powietrznymi, podlegają konfiskacie bez postępowania przed sądem łupów.

Artykuł XXXIII

Niewojskowe statki powietrzne wojującego zarówno publiczne, jak i prywatne, przelatujące w obrębie jurysdykcji swojego państwa narażają się na to, że będą ostrzelane, jeżeli nie wylądują w najbliższym odpowiednim miejscu w razie zbliżenia się nieprzyjacielskich wojskowych statków powietrznych.

Artykuł XXXIV

Niewojskowe statki powietrzne wojujących zarówno publiczne, jak i prywatne, narażają się na ostrzelanie, gdy przelatują:

1. w obrębie jurysdykcji nieprzyjaciela,

2. w bezpośrednim sąsiedztwie tej jurysdykcji a poza obrębem jurysdykcji swojego kraju,

3. w bezpośrednim sąsiedztwie lądowych lub morskich działań wojskowych nieprzyjaciela.

Artykuł XXXV

Przelatujące w obrębie jurysdykcji wojującego neutralne statki powietrzne, powiadomione o zbliżaniu się wojskowych statków powietrznych należących do innego wojującego, powinny wylądować w najbliższym odpowiednim miejscu. O ile tego nie uczynią, narażają się na ostrzelanie.

(Artykuły XXXVI-XXXVIII – dotyczą niewoli w wojnie powietrznej)

Rozdział VI
Obowiązki wojujących wobec państw neutralnych i obowiązki neutralnych wobec państw wojujących

Artykuł XXXIX

Statki powietrzne wojujących obowiązane są szanować prawa państw neutralnych i powstrzymać się w obrębie jurysdykcji państwa neutralnego od wszelkich aktów, do których niedopuszczenie jest obowiązkiem tego państwa.

Artykuł XL

Wojskowemu statkowi powietrznemu wojującego nie wolno wlatywać w obręb jurysdykcji państwa neutralnego.

Artykuł XLI

Statki powietrzne na pokładzie okrętów wojennych, włączając w to lotniskowce, będą uważane za stanowiące część tych okrętów.

Artykuł XLII

Rząd neutralny jest obowiązany do wykorzystywania środków, jakimi dysponuje, ażeby uniemożliwić wlatywanie w obręb jego jurysdykcji wojskowych statków powietrznych wojujących i ażeby zmusić je do lądowania lub wodowania, o ile się tam dostały.

Rząd neutralny jest obowiązany do wykorzystywania środków, jakimi dysponuje, ażeby internować każdy wojskowy statek powietrzny wojującego wraz z załogą i pasażerami, jeżeli się w nim znajdują, który znajdzie się w obrębie jego jurysdykcji po lądowaniu lub wodowaniu spowodowanym jakąkolwiek przyczyną.

Artykuł XLIII

Personel uszkodzonego wojskowego statku powietrznego wojującego, ocalony poza wodami terytorialnymi państwa neutralnego, przewieziony w obręb jurysdykcji tego państwa przez neutralny wojskowy statek powietrzny i wysadzony tam na ląd, zostanie internowany (...).

Rozdział VII
Wizyta, zabór i konfiskata
(Artykuły XLIX-LX - opuszczono)

Rozdział VIII
Definicje

Artykuł LXI

W niniejszych regułach określenie "wojskowy" należy rozumieć jako odnoszące się do wszystkich części składowych sił zbrojnych to jest do sił lądowych, morskich i powietrznych.

Artykuł LXII

O ile niniejsze reguły nie wprowadzają specjalnych postanowień oraz z zastrzeżeniem postanowień rozdziału VII, niniejszych reguł lub konwencji

międzynarodowych stwierdzających, że należy stosować prawo morskie i jego procedurę, personel lotniczy biorący udział w działaniach wojennych podlega prawom wojny i neutralności mającym zastosowanie do wojsk lądowych z mocy zwyczaju i praktyki prawa międzynarodowego, jak również różnego rodzaju deklaracjom i konwencjom, których stronami są zainteresowane państwa.

Protokół dotyczący zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych, Genewa, 17 czerwca 1925 r.

(DzU z 1929 r., nr 28, poz. 278)

Pełnomocnicy podpisani, w imieniu swoich rządów odnośnych: zważywszy, że używanie na wojnie gazów duszących, trujących, lub podobnych oraz wszelkich cieczy, materiałów lub sposobów analogicznych zostało słusznie potępione przez opinię ogólną świata cywilizowanego,

zważywszy że zabronienie tego używania było zamieszczone w układach, do których należy większość państw świata, pragnąc spowodować powszechne uznanie, że ten zakaz, który nakłada obowiązek zarówno na sumienie, jak na czyny narodów, jest włączony do prawa międzynarodowego,

Oświadczają:

Że Wysokie Strony Umawiające się, o ile nie są już stronami w traktatach, zabraniających tego stosowania, zakaz ten uznają, rozciągniecie jego na stosowanie środków wojny bakteriologicznej przyjmują i na uważanie się za związane między sobą postanowieniami deklaracji niniejszej zgadzają się.

Wysokie Strony Umawiające się dołożą wszelkich starań, aby skłonić inne państwa do przystąpienia do protokółu niniejszego. Przystąpienie to zostanie notyfikowane rządowi Republiki Francuskiej, a przezeń - wszystkim mocarstwom, które podpisały lub przystąpiły. Nabiera ono mocy od daty dnia notyfikacji dokonanej przez Rząd Republiki Francuskiej.

Protokół niniejszy, którego teksty francuski i angielski są równoważne, będzie ratyfikowany, jak można najszybciej. Ma on nosić datę dnia dzisiejszego.

Ratyfikacje protokółu niniejszego będą skierowane do rządu Republiki Francuskiej, który powiadomi o złożeniu każde z mocarstw, które podpisały lub przystąpiły.

Dokumenty ratyfikacyjne lub przystąpienia będą złożone w archiwum rządu Republiki Francuskiej.

Protokół niniejszy uprawomocni się dla każdego mocarstwa, które go podpisze, od daty złożenia jego ratyfikacji, i od tej chwili to mocarstwo będzie zobowiązane w stosunku do innych mocarstw, które już dokonały złożenia swych ratyfikacji.

NA DOWÓD CZEGO pełnomocnicy podpisali protokół niniejszy.

Sporządzono w Genewie w jednym egzemplarzu, dnia 17 czerwca 1925 r.

Protokół dotyczący przepisów o akcji wojennej łodzi podwodnych, ustalonych w części IV traktatu londyńskiego z dnia 22 kwietnia 1930 r., Londyn, 6 listopada 1936 r.

(DzU z 1937 r., nr 55, poz. 425)

Zważywszy, że Traktat w sprawie ograniczenia i zmniejszenia zbrojeń morskich, podpisany w Londynie dnia 22 kwietnia 1930 r., nie został ratyfikowany przez wszystkich sygnatariuszy:

że wspomniany traktat traci swoją moc począwszy od dnia 31 grudnia 1936 r., z wyjątkiem Części IV Traktatu, w której podane są, jako ustalone przepisy prawa międzynarodowego, pewne postanowienia, dotyczące akcji łodzi podwodnych względem statków handlowych, ponieważ omawiana Część pozostaje w mocy ograniczenia czasu jej trwania;

że w ostatnim ustępie Artykułu 22 wspomnianej Części IV znajduje się oświadczenie, iż Wysokie Umawiające się Strony, wzywają wszystkie inne Mocarstwa do wyrażenia zgody na wspomniane przepisy;

że Rządy Republiki Francuskiej i Królestwa Włoch potwierdziły przyjęcie przez nich rzeczonych przepisów, wynikające z podpisania powyższego Traktatu, i że życzeniem wszystkich sygnatariuszy tego Traktatu jest, by możliwie największa liczba Mocarstw przyjęła przepisy zawarte w omawianej Części IV, jako ustalone przepisy prawa międzynarodowego.

Niżej podpisani, przedstawiciele odnośnych Rządów - w myśl postanowień powyższego Artykułu 22 Traktatu - wzywają niniejszym Rząd Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej do natychmiastowego zakomunikowania rzeczonych i do niniejszego załączonych przepisów Rządom wszystkich Mocarstw nie będących sygnatariuszami wspomnianego Traktatu, zapraszając je do przystąpienia do nich w formalnie i bez ograniczeń w czasie.

Przepisy

"(1) W akcji swojej względem statków handlowych, łodzie podwodne winny stosować się do przepisów prawa międzynarodowego, którym podlegają nawodne okręty wojenne.

"(2) W szczególności - z wyjątkiem przypadku uporczywej odmowy zatrzymania statku, po skierowaniu do niego przepisowego żądania, lub przypadku czynnego oporu przy rewizji - okręt wojenny nawodny lub też podwodny, nie może zatopić statku handlowego, względnie uczynić go niezdolnym do dalszej żeglugi, nie umieściwszy uprzednio pasażerów, załogi i dokumentów okrętowych w bezpiecznym miejscu. W tym celu łodzie okrętowe nie mogą być uważane za miejsca bezpieczne, chyba że uwzględniając stan morza i warunków atmosferycznych, bezpieczeństwo pasażerów i załogi zostanie zapewnione przez bliskość lądu lub obecność innego statku, który byłby w możności zabrać ich na pokład".

Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, Genewa, 10 października 1980 r.

(DzU z 1984r., nr 23, poz. 104)

Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, wraz z:

Protokołem w sprawie niewykrywalnych odłamków (Protokół I),

Protokołem w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń (Protokół II) i Załącznikiem technicznym,

Protokołem w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia broni zapalających (Protokół III).

Wysokie Umawiające się Strony,

przypominając, że każde państwo ma obowiązek, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych, powstrzymania się w stosunkach międzynarodowych od groźby lub użycia siły przeciw suwerenności, integralności terytorialnej lub niezależności politycznej któregokolwiek państwa albo w jakikolwiek inny sposób niezgodny z celami Organizacji Narodów Zjednoczonych,

przypominając również ogólną zasadę ochrony ludności cywilnej przed skutkami działań wojennych,

opierając się na zasadzie prawa międzynarodowego, według której prawo stron konfliktu zbrojnego do doboru metod lub środków prowadzenia wojny nie jest nieograniczone, jak również na zasadzie zabraniającej używania w konfliktach zbrojnych broni, pocisków i materiałów oraz metod prowadzenia wojny, które powodują zbędne szkody lub nadmierne cierpienia,

przypominając także, że jest zabronione stosowanie metod lub środków prowadzenia wojny, które mają na celu lub mogą spowodować rozległe, długotrwałe i poważne szkody w środowisku naturalnym,

potwierdzając swoje stanowisko, że w przypadkach nie objętych niniejszą konwencją
i protokołami załączonymi do niej lub innymi umowami międzynarodowymi ludność cywilna i kombatanci powinni zawsze pozostawać pod ochroną i podlegać zasadom prawa międzynarodowego wynikającym z ustalonych zwyczajów, zasad humanitaryzmu i nakazów sumienia publicznego,

pragnąc przyczynić się do międzynarodowego odprężenia, zakończenia wyścigu zbrojeń i budowy zaufania między państwami i przez to do zaspokojenia dążeń wszystkich narodów do życia w pokoju,

uznając znaczenie podejmowania wszelkich wysiłków które mogą przyczynić się do postępu w kierunku powszechnego i całkowitego rozbrojenia pod ścisłą i skuteczną kontrolą międzynarodową,

potwierdzając potrzebę dalszego prowadzenia prac kodyfikacyjnych oraz stopniowego rozwoju norm prawa międzynarodowego mających zastosowanie w konfliktach zbrojnych,

pragnąc zakazać lub ograniczyć dalsze używane pewnych broni konwencjonalnych oraz uważając, że pozytywne rezultaty osiągnięte w tej dziedzinie mogą ułatwić zasadnicze rokowania w sprawie rozbrojenia mające na celu zaprzestanie produkcji, gromadzenia i rozprzestrzeniania takich broni,

podkreślając, że jest pożądane, aby wszystkie państwa, a zwłaszcza państwa o dużym znaczeniu wojskowym, zostały stronami niniejszej konwencji i załączonych do niej protokołów,

biorąc pod uwagę, że Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych i Komitet Rozbrojeniowy Organizacji Narodów Zjednoczonych mogą podjąć decyzję zbadania możliwości rozszerzenia zakresu zakazów i ograniczeń zawartych w niniejszej konwencji i w załączonych do niej protokołach,

biorąc również pod uwagę, że Komitet Rozbrojeniowy może powziąć decyzję rozważenia sprawy podjęcia dalszych środków mających na celu zakaz lub ograniczenie użycia pewnych broni konwencjonalnych,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Zakres stosowania

Niniejsza konwencja i załączone do niej protokoły mają zastosowanie w sytuacjach przewidzianych w artykule 2 wspólnym dla Konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. o ochronie ofiar wojny, łącznie z sytuacjami określonymi w artykule 1 ustęp 4 Dodatkowego protokołu I do tych konwencji.

Artykuł 2

Stosunek do innych umów międzynarodowych

Żadne postanowienie niniejszej konwencji lub załączonych do niej protokołów nie może być interpretowane jako zawężające inne zobowiązania nałożone na Wysokie Umawiające się Strony przez międzynarodowe prawo humanitarne, mające zastosowanie w konfliktach zbrojnych.

Artykuł 3

Podpisanie

Niniejsza konwencja będzie otwarta do podpisu dla wszystkich państw w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku przez okres dwunastu miesięcy od dnia 10 kwietnia 1981 r.

Artykuł 4

Ratyfikacja, przyjęcie, zatwierdzenie lub przystąpienie

1. Niniejsza konwencja podlega ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu przez sygnatariuszy. Każde państwo, które nie podpisało niniejszej konwencji, może do niej przystąpić.

2. Dokumenty ratyfikacyjne, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia będą złożone u depozytariusza.

3. Wyrażenie zgody na związanie się każdym z protokołów załączonych do niniejszej konwencji jest pozostawione uznaniu każdego państwa, pod warunkiem że w chwili złożenia dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia niniejszej konwencji albo przystąpienia do niej państwo to zawiadomi depozytariusza o swojej zgodzie na związanie się co najmniej dwoma z tych protokołów.

4. W każdej chwili po złożeniu dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia niniejszej konwencji albo przystąpienia do niej państwo może zawiadomić depozytariusza o swojej zgodzie na związanie się każdym załączonym do niej protokołem, którym nie było ono jeszcze związane.

5. Każdy protokół, który wiąże Wysoką Umawiającą się Stronę, stanowi dla tej Strony integralną część niniejszej konwencji.

Artykuł 5

Wejście w życie

1. Niniejsza konwencja wejdzie w życie po upływie sześciu miesięcy od dnia złożenia dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia.

2. W stosunku do każdego państwa, które składa dokument ratyfikacyjny, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia po dniu złożenia dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, niniejsza konwencja wejdzie w życie po upływie sześciu miesięcy od dnia, w którym państwo to złożyło dokument ratyfikacyjny, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia.

3. Każdy z protokołów załączonych do niniejszej konwencji wejdzie w życie po upływie sześciu miesięcy od dnia, do którego dwadzieścia państw zawiadomiło o ich zgodzie na związanie się nim zgodnie z artykułem 4 ustęp 3 lub 4 niniejszej konwencji.

4. W stosunku do każdego państwa, które zawiadomi o zgodzie na związanie się protokołem załączonym do niniejszej konwencji po dniu, do którego dwadzieścia państw zawiadomiło o ich zgodzie na związanie się tym protokołem, protokół wejdzie w życie po upływie sześciu miesięcy od dnia, w którym państwo to zawiadomiło o swojej zgodzie na związanie się nim.

Artykuł 6

Rozpowszechnianie

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się, w czasie pokoju i w czasie konfliktu zbrojnego, jak najszerzej rozpowszechniać w swoich krajach konwencję i załączone do niej wiążące je protokoły, a w szczególności włączyć studiowanie ich do programów szkolenia wojskowego, tak aby dokumenty te były znane ich siłom zbrojnym.

Artykuł 7

Stosunki umowne po wejściu w życie niniejszej konwencji

1. Jeżeli jedna ze stron konfliktu nie jest związana protokołem załączonym do niniejszej konwencji, Strony związane niniejszą konwencją i tym załączonym do niej protokołem pozostaną nimi związane w swych wzajemnych stosunkach.

2. Każda Wysoka Umawiająca się Strona jest związana niniejszą konwencją i każdym załączonym do niej protokołem, który wszedł wobec niej w życie, w każdej sytuacji przewidzianej w artykule 1 w stosunku do każdego państwa, które nie jest stroną niniejszej konwencji lub nie jest związane właściwym załączonym do niej protokołem, jeżeli

państwo to przyjmuje i stosuje niniejszą konwencję lub właściwy protokół, i zawiadamia o tym depozytariusza.

3. Depozytariusz niezwłocznie zawiadomi zainteresowane Wysokie Umawiające się Strony o każdym zawiadomieniu otrzymanym zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu.

4. Niniejsza konwencja i załączone do niej protokoły, którymi jest związana Wysoka Umawiająca się Strona, mają zastosowanie do każdego konfliktu zbrojnego skierowanego przeciw tej Wysokiej Umawiającej się Stronie, przewidzianego w artykule 1 ustęp 4 Dodatkowego protokołu I do Konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. o ochronie ofiar wojny:

a) jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona jest również stroną Dodatkowego protokołu I i władza, o której mowa w artykule 96 ustęp 3 tego protokołu, zobowiązała się do stosowania Konwencji genewskich i Dodatkowego protokołu I zgodnie z artykułem 96 ustęp 3 tego protokołu oraz zobowiązuje się stosować niniejszą konwencję i właściwe załączone do niej protokoły w odniesieniu do tego konfliktu lub

b) jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona nie jest stroną Dodatkowego protokołu I, a władza tego rodzaju, o której mówi się wyżej pod lit. a), przyjmuje i stosuje zobowiązania wynikające z Konwencji genewskich i z niniejszej konwencji oraz właściwych załączonych do niej protokołów w odniesieniu do tego konfliktu. Takie przyjęcie i stosowanie będzie miało w odniesieniu do tego konfliktu następujące skutki:

i) Konwencje genewskie i niniejsza konwencja oraz właściwe załączone do niej protokoły wchodzą w życie w stosunku do stron konfliktu ze skutkiem natychmiastowym,

ii) wspomniana władza ma takie same prawa i obowiązki jak Wysoka Umawiająca się Strona Konwencji genewskich, niniejszej konwencji i właściwych załączonych do niej protokołów,

iii) Konwencje genewskie, niniejsza konwencja i właściwe załączone do niej protokoły są jednakowo wiążące dla wszystkich stron konfliktu.

Wysoka Umawiająca się Strona oraz władza mogą również, na podstawie wzajemności, uzgodnić przyjęcie i wypełnienie zobowiązań zawartych w Dodatkowym protokole I do Konwencji genewskich.

Artykuł 8

Przegląd i poprawki

1. a) W każdej chwili po wejściu w życie niniejszej konwencji każda Wysoka Umawiająca się Strona może zaproponować poprawki do niniejszej konwencji lub do każdego załączonego do niej protokołu, którym jest związana. Każda propozycja poprawki będzie przedstawiona depozytariuszowi, który zawiadomi o niej wszystkie Wysokie Umawiające się Strony i zasięgnie ich opinii, czy należy zwołać konferencję w celu rozpatrzenia propozycji. Jeżeli większość, jednakże nie mniej niż osiemnaście Wysokich Umawiających się Stron, wyrazi na to zgodę, depozytariusz niezwłocznie zwoła konferencję, na którą zostaną zaproszone wszystkie Wysokie Umawiające się Strony. Państwa nie będące stronami niniejszej konwencji zostaną zaproszone na konferencję w charakterze obserwatorów.

b) Konferencja taka może uzgodnić poprawki, które zostaną przyjęte i wejdą w życie w takim samym trybie jak niniejsza konwencja i załączone do niej protokoły; jednakże poprawki do niniejszej konwencji mogą być przyjęte tylko przez Wysokie Umawiające się Strony, a poprawki do załączonego do niej protokołu mogą być przyjęte tylko przez Wysokie Umawiające się Strony związane tym protokołem.

2. a) W każdej chwili po wejściu w życie niniejszej konwencji każda Wysoka Umawiająca się Strona może zaproponować dodatkowe protokoły odnoszące się do innych rodzajów broni konwencjonalnych, nie objętych istniejącymi załączonymi protokołami. Każda propozycja dodatkowego protokołu będzie przedstawiona depozytariuszowi, który

zawiadomi o niej wszystkie Wysokie Umawiające się Strony zgodnie z ustępem 1 lit. a) niniejszego artykułu. Jeżeli większość, jednakże nie mniej niż osiemnaście Wysokich Umawiających się Stron, wyrazi na to zgodę, depozytariusz niezwłocznie zwoła konferencję, na którą zostaną zaproszone wszystkie państwa.

b) Konferencja taka może uzgodnić, przy pełnym udziale wszystkich państw reprezentowanych na konferencji, dodatkowe protokoły, które zostaną przyjęte w takim samym trybie jak niniejsza konwencja, zostaną do niej załączone i wejdą w życie zgodnie z artykułem 5 ustępy 3 i 4 niniejszej konwencji.

3. a) Jeżeli w ciągu dziesięciu lat od wejścia w życie niniejszej konwencji nie zostanie zwołana żadna konferencja zgodnie z ustępami 1 lit. a) lub 2 lit. b) niniejszego artykułu, każda Wysoka Umawiająca się Strona może zażądać od depozytariusza zwołania konferencji, na którą zostaną zaproszone wszystkie Wysokie Umawiające się Strony, w celu dokonania przeglądu zakresu i stosowania niniejszej konwencji i załączonych do niej protokołów oraz rozważenia propozycji poprawek do niniejszej konwencji lub istniejących protokołów. Państwa nie będące stronami niniejszej konwencji zostaną zaproszone na konferencję w charakterze obserwatorów. Konferencja może uzgodnić poprawki, które zostaną przyjęte i wejdą w życie zgodnie z powyższym ustępem 1 lit. b).

b) Na konferencji tej może również zostać rozpatrzona każda propozycja dodatkowych protokołów dotyczących rodzajów broni konwencjonalnych, nie objętych istniejącymi załączonymi protokołami. Wszystkie państwa reprezentowane na konferencji mogą w pełni uczestniczyć w takim rozpatrzeniu. Każdy dodatkowy protokół zostanie przyjęty w takim samym trybie jak niniejsza konwencja, zostanie do niej załączony i wejdzie w życie zgodnie z artykułem 5 ustępy 3 i 4 niniejszej konwencji.

c) Konferencja taka może rozważyć, czy należy przewidzieć zwołanie następnej konferencji na żądanie którejkolwiek Wysokiej Umawiającej się Strony, jeżeli w ciągu analogicznego okresu jak podany w ustępie 3 lit. a) niniejszego artykułu nie zostanie zwołana żadna konferencja zgodnie z ustępem 1 lit. a) lub 2 lit. a) niniejszego artykułu.

Artykuł 9

1. Każda Wysoka Umawiająca się Strona może wypowiedzieć niniejszą konwencję lub każdy z załączonych do niej protokołów w drodze zawiadomienia o tym depozytariusza.

2. Każde takie wypowiedzenie nabierze mocy dopiero po upływie jednego roku od otrzymania przez depozytariusza zawiadomienia o wypowiedzeniu. Jeżeli jednak w chwili upływu tego roku wypowiadająca Wysoka Umawiająca się Strona zaangażowana jest w jedną z sytuacji przewidzianych w artykule 1, Strona ta nadal będzie związana zobowiązaniami wynikającymi z niniejszej konwencji i właściwych załączonych do niej protokołów do zakończenia konfliktu zbrojnego lub okupacji oraz w każdym przypadku do zakończenia działań związanych z ostatecznym uwolnieniem, repatriacją lub urządzeniem się osób chronionych przez normy prawa międzynarodowego mające zastosowanie w konfliktach zbrojnych, w przypadku zaś każdego załączonego do niej protokołu zawierającego postanowienia dotyczące sytuacji, w których siły lub misje Organizacji Narodów Zjednoczonych pełnią w danym rejonie funkcje pokojowe, obserwacyjne lub podobne - do zakończenia tych funkcji.

3. Każde wypowiedzenie niniejszej konwencji uważane jest za dotyczące również wszystkich załączonych do niej protokołów wiążących wypowiadającą Wysoką Umawiającą się Stroną.

4. Wypowiedzenie nabiera mocy wyłącznie w stosunku do wypowiadającej Wysokiej Umawiającej się Strony.

5. Wypowiedzenie nie narusza zobowiązań podjętych już w związku z konfliktem zbrojnym zgodnie z niniejszą konwencją i załączonymi do niej protokołami przez wypowiadającą Wysoką Umawiającą się Stronę odnośnie do wszelkich działań dokonanych przed nabraniem mocy przez to wypowiedzenie.

Artykuł 10
Depozytariusz

1. Depozytariuszem niniejszej konwencji i załączonych do niej protokołów jest Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Oprócz wykonywania swoich zwykłych funkcji depozytariusz będzie zawiadamiać wszystkie państwa o:

a) podpisaniu niniejszej konwencji zgodnie z artykułem 3,

b) złożeniu dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia do niniejszej konwencji zgodnie z artykułem 4,

c) zawiadomieniach o zgodzie na związanie się protokołami załączonymi do niniejszej konwencji zgodnie z artykułem 4,

d) datach wejścia w życie niniejszej konwencji oraz każdego z załączonych do niej protokołów zgodnie z artykułem 5,

e) zawiadomieniach o wypowiedzeniu, otrzymanych zgodnie z artykułem 9, oraz datach, z którymi nabierają one mocy.

Artykuł 11
Teksty autentyczne

Oryginał niniejszej konwencji z załączonymi protokołami, których teksty angielski, arabski, chiński, francuski, hiszpański i rosyjski są jednakowo autentyczne, zostanie złożony depozytariuszowi, który przekaże należycie uwierzytelnione kopie wszystkim państwom.

Protokół w sprawie niewykrywalnych odłamków, Genewa, 10 października 1980 r.

(Protokół I)

Zabrania się użycia broni, których zasadnicze działanie polega na rażeniu odłamkami niemożliwymi do wykrycia w ciele ludzkim za pomocą promieni Roentgena.

Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń, Genewa, 10 października 1980 r.

(Protokół II)

Artykuł 1

Materialny zakres stosowania

Niniejszy protokół dotyczy użycia na lądzie min, min-pułapek i innych urządzeń określonych niżej, włącznie z minami ustawionymi w celu uniemożliwienia dostępu do pasów przybrzeżnych, dróg wodnych i rzek, jednakże nie stosuje się go do min przeciw okrętom na morzu lub wodach śródlądowych.

Artykuł 2

Definicje

W rozumieniu niniejszego protokołu:

1. "Mina" oznacza dowolny środek wybuchowy umieszczony w ziemi, na lub w pobliżu ziemi albo innej powierzchni i przeznaczony do wybuchu lub odpalenia wskutek obecności, bliskości lub zetknięcia się z nim osoby albo pojazdu, a "zdalnie ustawiona mina" oznacza tak zdefiniowaną minę ustawianą za pomocą działa, rakiety, moździerza lub podobnego środka albo też zrzucaną ze statku powietrznego.

2. "Mina-pułapka" oznacza urządzenie lub materiał, który jest przeznaczony, skonstruowany albo przystosowany do zabijania lub ranienia i który działa nieoczekiwanie, gdy człowiek poruszy pozornie nieszkodliwy przedmiot, przybliży się do niego lub wykona pozornie bezpieczną czynność.

3. "Inne urządzenia" oznaczają ręcznie umieszczane środki wybuchowe i urządzenia przeznaczone do zabijania, ranienia lub wyrządzania szkód i które są zdalnie lub samoczynnie pobudzane po upływie określonego czasu.

4. "Obiekt wojskowy" oznacza w odniesieniu do przedmiotów każdy obiekt, który ze względu na swój charakter, położenie, przeznaczenie lub wykorzystanie wnosi efektywny wkład do działań wojskowych i którego całkowite lub częściowe zniszczenie, zdobycie lub unieszkodliwienie w okolicznościach występujących w danej chwili daje określoną przewagę wojskową.

5. "Obiekty cywilne" są to wszelkie obiekty, które nie są obiektami wojskowymi w rozumieniu ustępu 4.

6. "Ewidencja" oznacza działanie fizyczne, administracyjne i techniczne, zmierzające do zebrania w celu rejestracji w oficjalnych dokumentach wszelkich dostępnych danych ułatwiających określenie rozmieszczenia pól minowych, min lub min-pułapek.

Artykuł 3

Ogólne ograniczenia użycia min, min-pułapek i innych urządzeń

1. Niniejszy artykuł stosuje się do:

a) min,

b) min-pułapek,

c) innych urządzeń.

2. Zabrania się niezależnie od okoliczności użycia broni, o których mowa w niniejszym artykule, przeciwko ludności cywilnej jako takiej oraz przeciwko poszczególnym osobom cywilnym, zarówno w celach ofensywnych, jak i obronnych lub odwetowych.

3. Niekontrolowane użycie broni, do której stosuje się niniejszy artykuł, jest zabronione. Niekontrolowanym użyciem jest takie umieszczenie tych broni:

a) które nie jest dokonane na obiekcie wojskowym albo nie jest bezpośrednio skierowane przeciw niemu lub

b) które wykorzystuje metodę albo środek przenoszenia nie zapewniający skierowania ich przeciw konkretnemu obiektowi wojskowemu, lub

c) które, jak można oczekiwać, doprowadzi do przypadkowej utraty życia przez osoby cywilne, zranień osób cywilnych lub uszkodzeń obiektów cywilnych albo wszelkich takich strat i szkód jednocześnie, jeżeli byłoby to niewspółmierne w stosunku do przewidywanych konkretnych i bezpośrednich korzyści wojskowych.

4. Należy zastosować wszelkie możliwe środki ostrożności w celu ochrony osób cywilnych przed działaniem broni, do których stosuje się niniejszy artykuł. Takimi środkami ostrożności są środki praktycznie dostępne lub możliwie do zastosowania z uwzględnieniem wszystkich okoliczności występujących w danej chwili, w tym również wymagań humanitarnych i wojskowych.

Artykuł 4

Ograniczenia użycia min innych niż zdalnie ustawiane, min-pułapek i innych urządzeń w rejonach zamieszkałych

1. Niniejszy artykuł stosuje się do:

a) innych min niż zdalnie ustawiane,

b) min-pułapek,

c) innych urządzeń.

2. Zabrania się użycia broni, do których stosuje się niniejszy artykuł, w miastach, osiedlach, wsiach i innych rejonach o podobnym skupieniu osób cywilnych, w których nie toczą się walki między siłami lądowymi lub walki takie bezpośrednio nie zagrażają, z wyjątkiem przypadków kiedy:

a) są one umieszczone na lub bezpośrednio w pobliżu obiektu wojskowego, należącego do strony przeciwnej lub znajdującego się pod jej kontrolą, lub

b) podjęto środki w celu ochrony osób cywilnych przed ich działaniem, na przykład ustawiono znaki ostrzegawcze, wystawiono wartowników, dokonano ostrzeżeń lub ustawiono ogrodzenia.

Artykuł 5

Ograniczenia użycia min zdalnie ustawianych

1. Użycie min zdalnie ustawianych jest zabronione, chyba że miny takie zostały użyte jedynie w rejonie, który jest obiektem wojskowym lub w którym znajdują się obiekty wojskowe, gdy:

a) można dokładnie zarejestrować ich rozmieszczenie zgodnie z artykułem 7 ustęp 1 lit. a) lub

b) zastosowany będzie skuteczny mechanizm samolikwidujący w każdej z min, tj. mechanizm samoczynny, którego zadaniem jest rozbrojenie miny lub jej zniszczenie, jeżeli przewiduje się, że mina nie będzie już służyła celom wojskowym, dla których została ustawiona, albo zdalnie kontrolowany mechanizm przeznaczony do rozbrojenia lub zniszczenia miny, jeżeli mina ta nie służy już wojskowemu celowi, dla którego została ustawiona.

2. Należy dokonać uprzednich skutecznych ostrzeżeń o każdym zdalnym nanoszeniu lub zrzucie zdalnie ustawianych min, który może spowodować straty wśród ludności cywilnej, chyba że nie pozwalają na to okoliczności.

Artykuł 6

Zakaz użycia niektórych min-pułapek

1. Bez uszczerbku dla norm prawa międzynarodowego, mających zastosowanie w konfliktach zbrojnych, a dotyczących zdradzieckiego zachowania i wiarołomstwa, zabrania się, niezależnie od okoliczności, użycia:

a) min-pułapek w postaci pozornie bezpiecznego przedmiotu przenośnego, który jest specjalnie przeznaczony i skonstruowany do umieszczenia w nim materiału wybuchowego w celu wybuchu przy zbliżeniu się albo poruszaniu, lub

b) min-pułapek, które w jakikolwiek sposób są dołączone lub upodobnione:

i) do międzynarodowo uznanych ochronnych oznak, znaków lub sygnałów,

ii) do chorych, rannych lub zwłok,

iii) do miejsc grzebania lub kremacji albo mogił,

iv) do urządzeń medycznych, sprzętu medycznego, zasobów medycznych lub transportu sanitarnego,

v) do zabawek dziecięcych lub innych przenośnych przedmiotów lub produktów specjalnie przeznaczonych do żywienia, ochrony zdrowia, higieny, ubioru lub nauczania dzieci,

vi) do żywności lub napojów,

vii) do wyposażenia lub akcesoriów kuchennych, z wyjątkiem znajdujących się w jednostkach wojskowych, miejscach rozmieszczenia wojsk lub składach wojskowych,

viii) do przedmiotów o wyraźnie religijnym charakterze,

ix) do zabytków, dzieł sztuki lub miejsc kultu, które stanowią kulturowe lub duchowe dziedzictwo narodów,

x) do zwierząt lub ich szczątków.

2. Zabronione jest, niezależnie od okoliczności, używanie min-pułapek mających spowodować zbędne ranienia lub nadmiernie cierpienia.

Artykuł 7

Ewidencja i ujawnianie danych o rozmieszczeniu pól minowych, min i min-pułapek

1. Strony konfliktu rejestrują:

a) wszystkie planowo ustawione przez nie pola minowe,

b) wszystkie rejony, w których planowo i na dużą skalę zastosowały miny-pułapki.

2. Strony będą dążyć do zapewnienia ewidencji rozmieszczenia wszystkich innych pól minowych, min i min-pułapek, które postawiły lub rozmieściły.

3. Cała dokumentacja ewidencyjna powinna być zachowana przez strony, które:

a) natychmiast po zaprzestaniu działań wojennych:

i) podejmą wszelkie niezbędne i właściwe kroki, łącznie z wykorzystaniem takiej ewidencji, w celu ochrony osób cywilnych przed polami minowymi, minami i minami-pułapkami, a także

ii) w razie gdy siły zbrojne żadnej ze stron nie znajdują się na terytorium strony przeciwnej, wymienią między sobą oraz przekażą Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych wszelkie posiadane informacje, dotyczące rozmieszczenia pól minowych, min i min-pułapek na terytorium strony przeciwnej, lub

iii) z chwilą całkowitego wycofania się sił zbrojnych stron z terytorium strony przeciwnej wymienią ze stroną przeciwną oraz przekażą Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych wszelkie posiadane informacje dotyczące rozmieszczenia pól minowych, min i min-pułapek na terytorium strony przeciwnej,

b) jeżeli siły lub misje Organizacji Narodów Zjednoczonych wykonują swoje funkcje w jakimś rejonie, udostępniają organowi wymienionemu w artykule 8 informacje wymagane przez ten artykuł,

c) jeżeli jest to możliwe, w drodze wzajemnego porozumienia, zapewnią udostępnienie informacji dotyczących rozmieszczenia pól minowych, min i min-pułapek, w szczególności w ramach porozumień w sprawie przerwania działań wojennych.

Artykuł 8

Ochrona sił i misji Organizacji Narodów Zjednoczonych przed polami minowymi, minami i minami-pułapkami

1. Jeżeli siły lub misje Organizacji Narodów Zjednoczonych wykonują funkcje pokojowe, obserwacyjne lub podobne w jakimkolwiek rejonie, każda strona konfliktu obowiązana jest, gdy zostanie o to poproszona przez dowódcę sił lub szefa misji Organizacji Narodów Zjednoczonych w tym rejonie, w takim stopniu, w jakim to jest możliwe:

a) usunąć lub unieszkodliwić wszelkie miny lub miny-pułapki w tym rejonie,

b) podjąć niezbędne kroki w celu zabezpieczenia sił lub misji przed polami minowymi, minami i minami-pułapkami w czasie wykonywania przez te siły lub misje ich zadań oraz

c) udostępnić dowódcy sił lub szefowi misji Organizacji Narodów Zjednoczonych w danym rejonie wszelkie posiadane informacje dotyczące rozmieszczenia pól minowych, min i min-pułapek w danym rejonie.

2. Jeżeli w danym rejonie wykonuje swoje funkcje misja Organizacji Narodów Zjednoczonych powołana dla ustalenia faktów, każda strona konfliktu obowiązana jest zapewnić bezpieczeństwo misji, chyba że ze względu na rozmiary misji strona ta nie będzie w stanie zapewnić takiego bezpieczeństwa. W takim przypadku strona powinna udostępnić szefowi misji posiadane informacje dotyczące rozmieszczenia pól minowych, min i min-pułapek w danym rejonie.

Artykuł 9

Współpraca międzynarodowa przy usuwaniu pól minowych, min i min-pułapek

Po ustaniu działań wojennych strony będą dążyć do porozumienia się zarówno między sobą, jak i w miarę potrzeby z innymi państwami i międzynarodowymi organizacjami, w sprawie przedstawienia informacji oraz udzielenia niezbędnej pomocy technicznej i materialnej - włączając w to, w odpowiednich okolicznościach, wspólne działania - koniecznej dla unieszkodliwienia w inny sposób pól minowych, min i min-pułapek ustawionych w czasie konfliktu zbrojnego.

Załącznik techniczny do protokołu w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń (protokołu II)

Wytyczne dotyczące ewidencji

W przypadkach, w których z protokołu wynika zobowiązanie do ewidencji rozmieszczenia pól minowych, min i min-pułapek, powinny być uwzględniane następujące wytyczne:

1. W odniesieniu do planowo ustawionych pól minowych i do ustawionych planowo i na dużą skalę min-pułapek:

a) mapy, wykresy i inne dokumenty powinny być wykonane w taki sposób, aby ukazywały wymiary pola minowego lub rejonu min-pułapek,

b) położenie pola minowego lub rejonu min-pułapek powinno być przedstawione w stosunku do współrzędnych określonego punktu odniesienia oraz przez podanie ocenianych wymiarów rejonu zawierającego miny lub miny-pułapki w stosunku do tego punktu odniesienia.

2. W odniesieniu do innych ustawionych lub rozmieszczonych pól minowych, min i min-pułapek:

w takim stopniu, w jakim to jest możliwe, odpowiednie informacje określone w ustępie 1 powinny być ujęte w ewidencji w taki sposób, aby można było dokonać identyfikacji rejonów, w których znajdują się pola minowe, miny i miny-pułapki.

Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia broni zapalających, Genewa, 10 października 1980 r.

(Protokół III)

Artykuł 1

Definicje

W rozumieniu niniejszego protokołu:

1. "Broń zapalająca" - oznacza broń lub amunicję, która zasadniczo przeznaczona jest do powodowania pożarów obiektów lub oparzeń osób wskutek działania płomieniowego lub cieplnego albo obu jednocześnie, wywołanych przez reakcję chemiczną substancji przeniesionych do celu:

a) bronie zapalające mogą mieć, na przykład, formę miotaczy ognia, fugasów, pocisków, rakiet, granatów, min, bomb i innych zasobników z substancjami zapalającymi,

b) bronie zapalające nie obejmują:

i) amunicji, której działanie zapalające może być przypadkowe, takiej jak oświetlająca, smugowa, dymotwórcza lub sygnałowa,

ii) amunicji przeznaczonej do przebijania, działania podmuchowego lub działania odłamkowego w połączeniu z dodatkowym działaniem zapalającym, takiej jak pociski odłamkowe, bomby burzące lub podobnej amunicji o różnorodnym działaniu, której działanie zapalające nie zostało specjalnie przewidziane w celu wywoływania oparzeń osób, lecz w celu użycia przeciwko obiektom wojskowym, takim jak pojazdy pancerne, statki powietrzne oraz instalacje lub urządzenia.

2. "Skupienie osób cywilnych" - oznacza każde skupienie osób cywilnych o charakterze stałym lub przejściowym, takie jak występujące w zamieszkałych częściach miast, osiedlach lub wsiach, w obozach albo w kolumnach uchodźców lub ewakuowanych albo w grupach koczowniczych.

3. "Obiekt wojskowy" - oznacza w odniesieniu do przedmiotów każdy obiekt, który ze względu na swój charakter, położenie, przeznaczenie lub wykorzystanie wnosi efektywny wkład do działań wojskowych i którego całkowite lub częściowe zniszczenie, zdobycie lub unieszkodliwienie w okolicznościach występujących w danej chwili daje wyraźną przewagę wojskową.

4. "Obiekty cywilne" są to wszelkie obiekty, które nie są obiektami wojskowymi w rozumieniu ustępu 3.

5. "Możliwe środki ostrożności" są to środki praktycznie dostępne lub możliwe do zastosowania z uwzględnieniem wszystkich okoliczności występujących w danej chwili, w tym wymagań humanitarnych i wojskowych.

Artykuł 2

Ochrona osób cywilnych i obiektów cywilnych

1. Zabrania się niezależnie od okoliczności, czynić przedmiotem ataku za pomocą broni zapalających ludność cywilną, poszczególne osoby cywilne oraz obiekty cywilne.

2. Zabrania się, niezależnie od okoliczności, czynić przedmiotem ataku za pomocą lotniczych broni zapalających obiekty wojskowe rozmieszczone w rejonach skupienia osób cywilnych.

3. Zabrania się również czynić przedmiotem ataku obiekty wojskowe rozmieszczone w rejonach skupienia osób cywilnych za pomocą broni zapalających innych niż lotnicze, chyba że takie obiekty wojskowe są wyraźnie oddzielone od skupienia osób cywilnych i zostaną zastosowane możliwe środki ostrożności w celu ograniczenia działania zapalającego do obiektów wojskowych oraz w celu uniknięcia, a w każdym razie zminimalizowania przypadkowych ofiar wśród osób cywilnych, ranienia osób cywilnych i szkód w obiektach cywilnych.

4. Zabrania się czynienia przedmiotem ataku za pomocą broni zapalających lasów i innej roślinności, chyba że te składniki środowiska naturalnego są wykorzystywane do ukrycia, zakrycia lub maskowania żołnierzy albo obiektów wojskowych bądź same stanowią obiekty wojskowe.

Protokół w sprawie laserowych broni oślepiających, Wiedeń, 12 października 1995 r.

(Protokół IV do konwencji z 1980 r.)

(M. Flemming, J. Wojciechowska, Zbrodnie wojenne. Przestepstwa przeciwko pokojowi, państwu i obronności. Rozdział XVI, XVII, XVIII kodeksu karnego. Komentarz, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 1999, s. 574)

Artykuł 1

Zabrania się użycia broni laserowych specjalnie skonstruowanych w taki sposób, że ich jedyną funkcją bojową lub jedną z ich funkcji bojowych jest wywołanie trwałej ślepoty u osób, których wzrok nie jest wzmocniony, to jest które patrzą gołym okiem lub noszą szkła korekcyjne. Wysokie Umawiające się Strony nie będą przekazywać takich broni żadnemu państwu ani żadnemu tworowi innemu niż państwo.

Artykuł 2

Podczas używania systemów laserowych Wysokie Umawiające się Strony podejmą wszelkie wykonalne środki ostrożności dla zapobieżenia przypadkom trwałej ślepoty u osób, których wzrok nie jest wzmocniony. Takie środki ostrożności obejmą szkolenie ich sił zbrojnych i inne kroki praktyczne.

Artykuł 3

Zakaz zawarty w niniejszym Protokole nie obejmuje oślepienia będącego przypadkowym lub ubocznym skutkiem legalnego wojskowego użycia systemów laserowych, w tym też systemów laserowych stosowanych przeciwko urządzeniom optycznym.

Artykuł 4

Do celów niniejszego Protokołu przez "trwałą ślepotę" rozumie się nieodwracalną i nieuleczalną utratę wzroku, która stanowi poważne kalectwo bez jakiejkolwiek perspektywy na poprawę. Poważne kalectwo oznacza ostrość widzenia niższą niż 20/ 200, mierzoną w obu oczach przy zastosowaniu testu Snellena.

Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń, Genewa, 3 maja 1996 r.

(Protokół II do konwencji z 1980 r. w postaci zmienionej 3 maja 1996 r.)

(M. Flemming, J. Wojciechowska, Zbrodnie wojenne. Przestępstwa przeciwko pokojowi, państwu i obronności. Rozdział XVI, XVII, XVIII kodeksu karnego. Komentarz, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 1999, s. 555-571)

Artykuł 1

Zakres stosowania

1. Niniejszy protokół dotyczy użycia na ladzie min, min-pułapek i innych urządzeń określonych niżej, włącznie z minami ustawionymi w celu uniemożliwienia dostępu do pasów przybrzeżnych, dróg wodnych i rzek, jednakże nie stosuje się go do min przeciw okrętom na morzu lub wodach śródlądowych.

2. Niniejszy protokół ma zastosowanie, obok sytuacji, o jakich mowa w art. 1 niniejszej konwencji, także do sytuacji, o jakich mowa we wspólnym art. 3 konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. Niniejszy protokół nie ma zastosowania do wewnętrznych napięć i niepokojów, jak: rozruchy, odosobnione i sporadyczne akty przemocy i inne działania podobnego rodzaju, które nie są konfliktami zbrojnymi.

3. W razie konfliktów zbrojnych, które nie mają charakteru międzynarodowego i rozgrywają się na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, każda strona konfliktu jest obowiązana do stosowania zakazów i ograniczeń przewidzianych przez niniejszy protokół.

4. Żaden przepis niniejszego protokołu nie może uzasadniać naruszenia suwerenności państwa ani odpowiedzialności, jaką ponosi rząd za utrzymanie lub przywrócenie wszelkimi legalnymi środkami porządku publicznego w państwie albo za obronę jedności państwa i jego integralności terytorialnej.

5. Żaden przepis niniejszego protokołu nie może usprawiedliwiać interwencji bezpośredniej lub pośredniej, z jakiegokolwiek powodów, w konflikt zbrojny lub w sprawy wewnętrzne lub zewnętrzne Wysokiej Umawiającej się Strony, na której terytorium toczy się konflikt.

6. Zastosowanie postanowień niniejszego protokołu w odniesieniu do stron konfliktu, które nie są Wysokimi Umawiającymi się Stronami, a które przyjęły niniejszy Protokół, nie zmieni w sposób wyraźny lub dorozumiany ich statusu prawnego ani statusu prawnego spornego terytorium.

Artykuł 2
Definicje

Dla celów niniejszego protokołu:

1. "Mina" oznacza dowolny środek wybuchowy umieszczony w ziemi, na lub w pobliżu ziemi albo innej powierzchni i przeznaczony do wybuchu wskutek obecności, bliskości lub zetknięcia się nim osoby albo pojazdu.

2. "Mina narzutowa" oznacza minę nie umieszczaną bezpośrednio, lecz ustawianą za pomocą działa, pocisku, rakiety, moździerza, lub podobnych środków albo też zrzucaną ze statku powietrznego. Miny ustawiane za. pomocą systemów ulokowanych na ziemi z odległości mniejszej niż 500 metrów nie są uznawane za "narzutowe" pod warunkiem, że są używane zgodnie z artykułem 5 i innymi odnośnymi artykułami niniejszego protokołu.

3. "Mina przeciwpiechotna" oznacza minę przede wszystkim przeznaczoną do wybuchu wskutek obecności, bliskości lub zetknięcia się z nią osoby , powodującą unieszkodliwienie, zranienie lub zabicie jednej lub więcej osób.

4. "Mina-pułapka" oznacza urządzenie lub materiał .który jest przeznaczony, skonstruowany albo przystosowany do zabijania lub ranienia i który działa nieoczekiwanie, gdy człowiek poruszy pozornie nieszkodliwy przedmiot, przybliży się do niego lub wykona pozornie bezpieczną czynność.

5. "Inne urządzenia" oznaczają ręcznie umieszczane środki wybuchowe i urządzenia, włącznie z improwizowanymi urządzeniami wybuchowymi, przeznaczone do zabijania, ranienia lub wyrządzania szkód i które są zdalnie lub samoczynnie pobudzane po upływie określonego czasu.

6. "Obiekt wojskowy" oznacza w odniesieniu do przedmiotów każdy obiekt, który ze względu na swój charakter, położenie, przeznaczenie lub wykorzystanie wnosi efektywny wkład do działań wojskowych, i którego całkowite lub częściowe zniszczenie, zdobycie lub unieszkodliwienie w okolicznościach występujących w danej chwili, daje określoną przewagę wojskową.

7. "Obiekty cywilne" są to wszelkie obiekty, które nie są obiektami wojskowymi w rozumieniu ustępu 6 niniejszego artykułu.

8. "Pole minowe" jest określonym obszarem, na którym umieszczono miny, a "obszar zaminowany" jest obszarem niebezpiecznym ze względu na obecność min. "Pozorowane pole minowe" oznacza obszar wolny od min, który symuluje pole minowe. Termin "pole minowe" obejmuje "pozorowane pole minowe".

9. "Rejestracja" oznacza fizyczne, administracyjne i techniczne działania mające na celu uzyskanie dla celów rejestracji w oficjalnych dokumentach wszelkich dostępnych informacji, ułatwiających lokalizację pól minowych, obszarów zaminowanych, min, min-pułapek i innych urządzeń.

10. "Mechanizm samozniszczenia" oznacza wmontowany lub przyłączony z zewnątrz,. działający automatycznie mechanizm gwarantujący zniszczenie materiałów wybuchowych, do których jest wmontowany lub przyłączony.

11. "Mechanizm samoneutralizacji" oznacza wmontowany, automatycznie działający mechanizm, który powoduje, że materiały wybuchowe, do których został podłączony nie zadziałają.

12. "Samounieczynnienie" oznacza automatyczny proces, który czyni urządzenie niesprawnym wskutek nieodwracalnego wyczerpania jednego elementu, na przykład baterii, istotnego dla jego działania.

13. "Zdalne sterowanie" oznacza sterowanie z odległości.

14. "Urządzenie antymanipulacyjne" oznacza urządzenie przeznaczone do ochrony miny, stanowiące jej część, połączone z nią, przyłączone do niej lub umieszczone pod nią, które działa w razie próby manipulowania przy minie.

15. "Przekazywanie" oznacza, poza materialnym wycofaniem min z terytorium państwa lub ich materialnym wprowadzeniem do innego państwa, przekazywanie prawa własności i kontroli nad minami, nie oznacza jednak odstąpienia terytorium, na którym miny zostały rozmieszczone.

Artykuł 3

Ogólne ograniczenia użycia min, min-pułapek i innych urządzeń

1. Niniejszy artykuł stosuje się do:

a) min,

b) min-pułapek,

c) innych urządzeń.

2. Każda Wysoka Umawiająca się Strona lub każda strona konfliktu jest odpowiedzialna, stosownie do postanowień niniejszego protokołu, za wszystkie miny, wszystkie miny-pułapki i inne urządzenia, których użyła; zobowiązuje się ona do ich zebrania, usunięcia, zniszczenia lub utrzymywania ich stosownie do art. 10 protokołu.

3. Zabrania się we wszelkich okolicznościach użycia min, min-pułapek i innych urządzeń, które zostały skonstruowane dla powodowania zbędnych szkód i niepotrzebnych cierpień lub mogą wywoływać takie szkody lub cierpienia.

4. Bronie, których dotyczy niniejszy artykuł, winny ściśle odpowiadać normom i ograniczeniom podanym w załączniku technicznym co do każdej poszczególnej kategorii.

5. Zabrania się użycia min, min-pułapek i innych urządzeń wyposażonych w mechanizm lub urządzenie specjalnie skonstruowane dla wywołania wybuchu bez zetknięcia się z nimi, pod wpływem pola magnetycznego lub pod innym wpływem wywołanym gradem w urządzeniu wykrywającym miny, wykorzystywanego normalnie do operacji wykrywania.

6. Zabrania się użycia min, które same się unieuczynniają, wyposażonych w urządzenie antymanipulacyjne, skonstruowane tak, by było zdolne do działania po tym, jak miny przestałyby być czynne.

7. Zabrania się we wszelkich okolicznościach kierowania broni, jakich dotyczy niniejszy artykuł, ogólnie przeciwko ludności cywilnej albo przeciwko indywidualnym

osobom cywilnym, albo też przeciwko dobrom cywilnym, niezależnie od tego, czy ma to dziać się w celach ofensywnych, obronnych czy jako represalia.

8. Użycie bez rozróżnienia broni, jakich dotyczy niniejszy artykuł jest zabronione. Przez użycie bez rozróżnienia rozumie się umieszczenie tych broni:

a) w miejscu innym niż cel wojskowy lub tak, że te bronie nie są skierowane przeciwko takiemu celowi. W razie wątpliwości co do tego, czy określone dobro, które normalnie jest przeznaczone do użytku cywilnego, np. miejsce kultu religijnego, dom lub szkoła, jest wykorzystywane do efektywnego wspierania działania wojskowego, domniemywa się, że takie dobro nie jest używane do takiego celu,

b) które zakłada taka metodę lub sposób przeniesienia do celu, że te bronie nie mogą być skierowane przeciwko określonemu celowi wojskowemu,

c) po której można oczekiwać, że powoduje ubocznie straty w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej, ranienia osób cywilnych, szkody w dobrach o charakterze cywilnym, które byłby nadmierne w zestawieniu z oczekiwaną, konkretną i bezpośrednią korzyścią wojskową.

9. Szereg wyraźnie oddzielonych i wyróżniających się celów wojskowych położonych w mieście, w osiedlu, we wsi lub w innej strefie, w której występuje analogiczne skupienie ludności cywilnej lub dóbr o charakterze cywilnym, nie mogą być uważane za jeden cel wojskowy.

10. Wszystkie możliwe środki ostrożności należy podejmować dla ochrony osób cywilnych przed działaniem broni, o jakich mowa w niniejszym artykule. Możliwe środki ostrożności to środki, które można zastosować, lub które praktycznie można rozważyć w danych okolicznościach, zwłaszcza względy humanitarne i wojskowe. Są to przede wszystkim, choć nie wyłącznie, następujące warunki:

a) działanie, na krótszy lub dłuższy czas, rozmieszczonych min na miejscowa ludność cywilna, dopóki pole minowe pozostanie na miejscu,

b) środki, jakie można podjąć dla ochrony osób cywilnych (na przykład urządzenie zamknięć, sygnalizacji, ostrzeżeń, dozoru),

c) istnienie innych systemów i efektywnej możliwości ich stosowania,

d) wymogi wojskowe, jakim winno odpowiadać pole minowe, na krótki lub długi okres.

11. Należy wydać skuteczne uprzedzenie o każdym przypadku rozmieszczenia min, min-pułapek lub innych urządzeń, jeśli mogłyby one mieć następstwa dla ludności cywilnej, chyba że okoliczności nie pozwalają na to.

Artykuł 4

Ograniczenia użycia min przeciwpiechotnych

Zabrania się użycia min przeciwpiechotnych, które są niewykrywalne w rozumieniu § 2 załącznika technicznego.

Artykuł 5

Ograniczenia użycia min przeciwpiechotnych innych niż miny zdalnie stawiane

1. Niniejszy artykuł stosuje się do min przeciwpiechotnych innych niż miny zdalnie stawiane.

2. Zabrania się używania broni, do których odnosi się niniejszy artykuł, a które nie są zgodne z przepisami załącznika technicznego dotyczącymi samozniszczenia lub samounieczynnienia, chyba że:

a) te bronie zostały rozmieszczone w strefie, której obwód jest oznaczony i która jest nadzorowana przez personel wojskowy i chroniona przez zamknięcie lub w inny sposób w celu skutecznego zapobieżenia, by mogły tam wejść osoby cywilne. Oznakowanie winno być rozpoznawalne i trwałe. Winno być widoczne przynajmniej dla każdego, kto znajdzie się w bezpośrednim sąsiedztwie strefy,

b) te bronie nie zostały usunięte przed ewakuacją strefy, o ile nie została ona przekazana siłom zbrojnym innego państwa, które podejmują się odpowiedzialności za utrzymanie środków ochrony wymaganych przez niniejszy artykuł, a później odpowiedzialności za usunięcie tych broni.

3. Strona konfliktu jest zwolniona z obowiązku przestrzegania postanowień § 2 ustępów a) i b) jeżeli faktycznie przeszkodę stanowił przymus zrezygnowania z kontroli nad strefą wskutek działań nieprzyjaciela, albo jeśli przeszkodziło jej w tym bezpośrednie działanie wojskowe nieprzyjaciela. Jeśli ta strona odzyska kontrolę nad strefą jest ona na nowo zobowiązana do przestrzegana tych postanowień.

4. Jeśli siły zbrojne jednej strony konfliktu zdobędą kontrolę nad strefą, w której są rozmieszczone bronie, jakich dotyczy niniejszy artykuł, powinny one, na miarę swych możliwości, utrzymywać a w razie potrzeby utworzyć środki ochrony wymagane przez niniejszy artykuł aż do czasu, gdy bronie te zostaną usunięte.

5. Powinny być podjęte wszystkie możliwe środki dla zapobieżenia usuwaniu bez upoważnienia, zmienieniu, niszczeniu lub ukrywaniu wszelkich urządzeń systemów lub materiałów użytych do oznaczenia obwodu strefy.

6. Bronie, których dotyczy niniejszy artykuł, a które wyrzucają odłamki w łuku poziomym mniejszym od 90o i są umieszczone na ziemi lub nad ziemią, mogą być używane bez potrzeby stosowania środków, o jakich mowa w § 2 ustęp a) niniejszego artykułu co najwyżej przez 72 godziny jeżeli:

a) znajdują się w bezpośredniej bliskości jednostki wojskowej, która je rozmieściła,

b) strefa jest nadzorowana przez personel wojskowy dla zapobieżenia wejściu tam osób cywilnych.

Artykuł 6

Ograniczenia użycia min zdalnie stawianych

1. Zabrania się użycia min stawianych zdalnie, chyba że zostaną ujęte w ewidencję zgodnie z przepisami § 1 ustęp b) załącznika technicznego.

2. Zabrania się użycia min przeciwpiechotnych stawianych zdalnie, które nie odpowiadają przepisom załącznika dotyczącym samozniszczenia i samounieczynnienia.

3. Zabrania się użycia min stawianych zdalnie, innych niż miny przeciwpiechotne, chyba że zostaną one wyposażone, w miarę możliwości, w skuteczny mechanizm samozniszczenia lub samounieczynnienia. i zawierają urządzenia dodatkowe do rozbrojenia , specjalnie przeznaczone do tego, aby mina nie działała kiedy przestaje służyć celom wojskowym, dla których została ustawiona na miejscu.

Artykuł 7

Zakaz użycia min-pułapek i innych urządzeń

1. Bez uszczerbku dla norm prawa międzynarodowego mających zastosowanie w konfliktach zbrojnych, a dotyczących zdradzieckiego zachowania i wiarołomstwa, zabrania się, niezależnie od okoliczności, użycia min-pułapek i innych urządzeń, które w jakikolwiek sposób są dołączone lub upodobnione:

a) do międzynarodowo uznanych ochronnych oznak, znaków lub sygnałów;

b) do chorych, rannych lub zwłok;

c) do miejsc grzebania lub kremacji albo mogił;

d) do urządzeń medycznych, sprzętu medycznego, zasobów medycznych lub transportu sanitarnego;

e) do zabawek dziecięcych lub innych przenośnych przedmiotów lub produktów specjalnie przeznaczonych do żywienia, ochrony zdrowia, higieny, ubioru lub nauczania dzieci;

f) do żywności lub napojów;

g) do wyposażenia lub akcesoriów kuchennych z wyjątkiem znajdujących się w jednostkach wojskowych, miejscach rozmieszczania wojsk lub składach wojskowych;

h) do przedmiotów o wyraźnie religijnym charakterze;

i) do zabytków, dzieł sztuki lub miejsc kultu, które stanowią kultowe lub duchowe dziedzictwo narodów; lub

j) do zwierząt lub ich szczątków.

2. Zabrania się użycia min-pułapek lub innych urządzeń, które mają wygląd niegroźnych, przenośnych przedmiotów, ale w rzeczywistości są specjalnie skonstruowane i wytwarzane dla pomieszczenia materiałów wybuchowych.

3. Zabrania się, bez uszczerbku dla postanowień art. 3, użycia broni, o jakich mowa w niniejszym artykule we wszystkich miastach, osiedlach i wsiach lub innych strefach, w których znajduje się analogiczne skupisko ludności cywilnej, gdzie nie toczy się walka między siłami lądowymi, ani też walka taka, bezpośrednio nie zagraża, chyba że:

a) takie bronie są rozmieszczone na celu wojskowym lub w bezpośredniej bliskości takiego celu,

b) zostały zastosowane takie środki, jak rozmieszczenie posterunków lub utworzenie zamknięć dla ochrony ludności cywilnej przed działaniem takich broni.

Artykuł 8

Przekazywanie

1. W celu podjęcia działań dla realizacji celów niniejszego protokołu każda Wysoka Umawiająca się Strona:

a) zobowiązuje się do nie przekazywania min, których użycie jest zabronione przez niniejszy Protokół;

b) zobowiązuje się nie przekazywać min odbiorcy innemu niż państwo lub organ państwowy uprawniony do ich otrzymywania;

c) zobowiązuje się do powściągliwości w przekazywaniu min, których użycie jest ograniczone przez niniejszy protokół. W szczególności każda Umawiająca się Strona zobowiązuje się nie przekazywać min przeciwpiechotnych państwom, które nie są związane przez protokół, chyba że państwo, które je otrzymuje, zobowiąże się do stosowania niniejszego protokołu,

d) zobowiązuje się do zapewnienia, by każde przekazanie dokonane zgodnie z niniejszym artykułem wykonane było przy pełnym przestrzeganiu, zarówno przez państwo przekazujące miny, jak i przez przyjmujące odnośnych przepisów niniejszego protokołu i stosownych norm międzynarodowego prawa humanitarnego.

2. Jeśli Wysoka Umawiająca się Strona oświadczy, że odroczy przestrzeganie szczególnych przepisów dotyczących użycia określonych min, jak to przewiduje załącznik techniczny 1 ustęp a) niniejszego artykułu ma zastosowanie do takich min.

3. Do czasu wejścia w życie niniejszego protokołu wszystkie Wysokie Umawiające się Strony powstrzymają się od działań, które byłyby sprzeczne z tym, czego wymaga § 1 ustęp a) niniejszego artykułu.

Artykuł 9

Ewidencja i wykorzystanie danych dotyczących pól minowych, stref zaminowanych. min, min-pułapek i innych urządzeń

1. Wszystkie dane odnoszące się do pól minowych, stref zaminowania, min, min-pułapek i innych urządzeń powinny być ewidencjonowane stosownie do przepisów załącznika technicznego.

2. Cała dokumentacja ewidencyjna powinna być zachowana przez strony konfliktu, które po ustaniu działań zbrojnych podejmą wszelkie niezbędne i właściwe kroki, łącznie z wykorzystaniem takich danych, dla ochrony ludności cywilnej przed oddziaływaniem pól minowych, stref zaminowanych, min, min-pułapek i innych urządzeń w strefach znajdujących się pod ich kontrolą. Jednocześnie dostarcza one, jedna drugiej i innym stronom konfliktu, a także Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, wszelkie dane jakie posiadają, które dotyczą pól minowych, stref

zaminowanych, min, min-pułapek i innych urządzeń, rozmieszczonych przez siebie w strefach, które nie są już pod ich kontrolą. Jednakże gdy siły zbrojne jednej ze stron konfliktu znajdują się na terytorium strony przeciwnej, każda ze stron, na zasadzie wzajemności, może wstrzymać się od udostępnienia takich informacji Sekretarzowi Generalnemu i drugiej stronie w takim zakresie w jakim interesy bezpieczeństwa wymagaj takiego wstrzymania, do czasu aż żadna ze stron nie będzie się znajdowała na terytorium drugiej. W tym ostatnim przypadku wstrzymane informacje będą udostępnione natychmiast jak tylko pozwolą na to interesy bezpieczeństwa W miarę możliwości strony konfliktu będą dążyły, na zasadzie wzajemnego porozumienia, do zapewnienia takiej informacji w możliwie najwcześniejszym terminie w sposób interesami bezpieczeństwa każdej strony.

3. Artykuł niniejszy pozostaje bez uszczerbku dla postanowień artykułów 10 i 12 niniejszego protokołu.

Artykuł 10

Usuwanie pól minowych, obszarów zaminowanych, min, min-pułapek i innych urządzeń oraz współpraca międzynarodowa

1. Bez zwłoki, po ustaniu działań wojennych wszystkie pola minowe, obszary zaminowane, miny, miny-pułapki i inne urządzenia będą wyeliminowanie, usunięte, zniszczone lub utrzymywane zgodnie z postanowieniami artykułu 3 i ustępu 2 artykułu 5 niniejszego protokołu.

2. Wysokie Umawiające się Strony i strony konfliktu ponoszą taką odpowiedzialność w odniesieniu do pól minowych, zaminowanych obszarów, min, min-pułapek i innych urządzeń na terenach pod ich kontroli

3. W odniesieniu do pól minowych, obszarów zaminowanych, min, min-pułapek i innych urządzeń umieszczonych przez stronę na terenach nie będących już pod jej kontrolą strona ta zapewni stronie sprawującej kontrolę nad terenem zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu, w zakresie dopuszczonym przez tę stronę, techniczną i materialną pomoc niezbędną dla wypełnienia tej odpowiedzialności.

4. Zawsze kiedy zajdzie potrzeba, strony będą dążyły do osiągnięcia porozumienia zarówno między sobą, jak i odpowiednio z innymi państwami oraz organizacjami międzynarodowymi, w sprawie dostarczenia pomocy technicznej i materialnej, włącznie z podjęciem, w stosownych okolicznościach, wspólnych działań niezbędnych dla wypełnienia tej odpowiedzialności.

Artykuł 11

Współpraca i pomoc techniczna

1. Każda Wysoka Umawiająca się Strona zobowiązuje się ułatwiać i będzie miała prawo do uczestniczenia możliwie najszerszej w wymianie sprzętu, materiałów oraz informacji naukowej i technicznej dotyczącej realizacji protokołu oraz sposobów rozminowania. W szczególności Wysokie Umawiające się Strony nie będą nakładały zbędnych ograniczeń na dostawę sprzętu oraz związanej z nim informacji technicznej dla celów humanitarnych.

2. Każda Wysoka Umawiająca się Strona zobowiązuje się dostarczyć informacje do bazy danych w zakresie rozminowania, utworzonej w ramach Systemu Narodów Zjednoczonych, w szczególności informacje dotyczące różnych sposobów i technik rozminowania oraz listy ekspertów, wyspecjalizowanych agencji lub krajowych punktów kontaktowych w sprawie rozminowania.

3. Każda Wysoka Umawiająca się Strona będąca w stanie to uczynić udzieli za pośrednictwem Organizacji Narodów Zjednoczonych, innych organizacji międzynarodowych lub na zasadzie dwustronnej, pomocy w zakresie rozminowania albo wniesie wkład w Dobrowolny Fundusz Powiernicy Narodów Zjednoczonych na Pomoc w Rozminowaniu.

4. Wnioski Wysokich Umawiających się Stron o pomoc, uzupełnione odpowiednimi informacjami, mogą być składane do Organizacji Narodów Zjednoczonych, do innych odpowiednich ciał lub do innych Państw. Wnioski takie mogą być składane u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, który je przekaże wszystkim Wysokim Umawiającym się Stronom i odpowiednim organizacjom międzynarodowym.

5. W przypadku wystąpień skierowanych do Organizacji Narodów Zjednoczonych Sekretarz Generalny Organizacji może, w ramach środków jakimi dysponuje, uczynić co niezbędne dla oceny sytuacji i we współpracy z występującą Wysoką Umawiającą się Stroną określić, jaka pomoc w rozminowaniu lub w stosowaniu Protokołu winna być tej Stronie udzielona. Sekretarz Generalny może również przedstawić Wysokim Umawiającym się Stronom sprawozdanie o dokonanej ocenie oraz o rodzaju i rozmiarze postulowanej pomocy.

6. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się, bez uszczerbku dla ich przepisów konstytucyjnych i innych norm prawnych do współpracy i przekazywania technik w celu ułatwienia stosowania zakazów i ograniczeń zawartych w niniejszym protokole.

7. Każda Wysoka Umawiająca się Strona ma prawo, w razie potrzeby, ubiegania się i otrzymywania od innej Wysokiej Umawiającej się Strony, na ile to jest potrzebne i możliwe, pomocy technicznej obejmującej specyficzne i stosowne technologie, inne niż łączące się z uzbrojeniem, w celu skrócenia okresu, w ciągu którego odwlekałaby przestrzeganie niektórych postanowień, tak jak to przewidziano w załączniku technicznym.

Artykuł 12

Ochrona przed polami minowymi, strefami zaminowanymi, minami, minami-pułapkami i innymi urządzeniami

1. Stosowanie:

a) z wyjątkiem sił zbrojnych i misji, o jakich mowa w § 2 ust. a), i) niniejszy artykuł ma zastosowanie wyłącznie do misji wypełniających zadania w strefie położonej na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron za jej zgodą,

b) stosowanie przepisów niniejszego artykułu do stron konfliktu, które nie są Wysokimi Umawiającymi się Stronami, nie zmienia wyraźnie ani dorozumianie ich statusu prawnego czy statusu spornego terytorium,

c) przepisy niniejszego artykułu mają zastosowanie bez naruszania obowiązujących postanowień międzynarodowego prawa humanitarnego lub innych aktów międzynarodowych albo decyzji Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, które mają na celu zapewnienie najwyższej ochrony osobom wypełniającym zadania stosownie do niniejszego artykułu.

2. Siły zbrojne i misje utrzymania pokoju oraz niektóre inne siły zbrojne i misje:

a) niniejszy paragraf dotyczy:

i) każdej z sił zbrojnych lub misji Narodów Zjednoczonych, wypełniających w jakiejkolwiek strefie zadanie utrzymania pokoju lub obserwacyjne albo zadania podobne, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych,

ii) każdej misji powołanej stosownie do rozdziału VIII Karty Narodów Zjednoczonych i wypełniającej zadania w strefie konfliktu,

b) każda Wysoka Umawiająca się Strona lub każda strona w konflikcie, o ile zostanie poproszona przez szefa sił zbrojnych lub misji, których dotyczy niniejszy paragraf:

- podejmuje na miarę swoich możliwości niezbędne środki dla ochrony, w każdej strefie będącej pod jej kontrolą sił zbrojnych lub misji przed minami, minami-pułapkami i innymi urządzeniami,
- jeśli jest to niezbędne dla skutecznej ochrony takiego personelu, zdejmuje lub czyni nieszkodliwymi wszystkie miny, miny-pułapki i inne urządzenia w odnośnej strefie,

- informuje szefa sił zbrojnych lub misji o rozmieszczeniu wszystkich pól minowych, stref zaminowanych, min-pułapek i innych urządzeń znanych w strefie, w której siły zbrojne lub misja wypełniają swoje zadania. W miarę możliwości oddaje do ich dyspozycji wszelkie posiadane dane dotyczące pól minowych, stref zaminowanych, min, min-pułapek i innych urządzeń.

3. Misje Narodów Zjednoczonych ustalania faktów lub o charakterze humanitarnym

a) niniejszy artykuł dotyczy wszelkich misji organów Narodów Zjednoczonych ustalających fakty lub mających charakter humanitarny,

b) każda Wysoka Umawiająca się Strona lub każda strona konfliktu, jeśli zostanie poproszona przez szefa misji, której dotyczy niniejszy paragraf:

i) zapewnia personelowi misji ochronę opisana w § 2 ust. b), i) niniejszego artykułu;

ii) gdy misja, dla wywiązania się ze swych zadań potrzebuje uzyskać dostęp do jakiegoś miejsca znajdującego się pod kontrola tej strony lub przejść przez takie miejsce, i dla zapewnienia personelowi misji dostępu do takiego miejsca lub bezpiecznego przejścia przez takie miejsce:

aa) jeśli działania zbrojne nie stoją na przeszkodzie, wskazuje szefowi misji bezpieczną drogę do takiego miejsca, na ile ta strona posiada wymagane dane, lub

bb) jeżeli dane pozwalające na wyznaczenie bezpiecznej drogi nie zostały dostarczone po myśli ust. aa), oczyszcza drogę przez pola minowe, na ile to jest niezbędne i możliwe do wykonania.

4. Misje Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża

a) Niniejszy paragraf ma zastosowanie do wszelkich misji Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża, które wykonują swoje zadania za zgodą państwa lub państw goszczących, tak jak to przewidują konwencje genewskie z 12 sierpnia 1949 r. i, odpowiednio, protokoły dodatkowe do tych konwencji;

b) każda Wysoka Umawiająca się Strona lub każda strona konfliktu, jeśli poprosi ją szef misji, której dotyczy niniejszy paragraf:

i) zapewnia personelowi misji ochronę opisana w paragrafie 2 ust., b), i) niniejszego artykułu,

ii) podejmuje środki wymienione w § 3 ust. b) ii) niniejszego artykułu.

5. Inne misje humanitarne i misje badawcze

a) niniejszy paragraf dotyczy następujących misji, o ile nie są one objęte §§ 2, 3 i 4 niniejszego artykułu, gdy wykonują one zadania w strefie konfliktu lub gdy chodzi o niesienie pomocy ofiarom konfliktu:

i) misji o charakterze humanitarnym krajowego stowarzyszenia Czerwonego Krzyża, Czerwonego Półksiężyca lub Międzynarodowej Federacji tych Stowarzyszeń,

ii) misji bezstronnej organizacji humanitarnej, w tym bezstronnej misji ozminowawczej o cechach humanitarnych,

iii) misji badawczej utworzonej w wykonaniu postanowień konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. lub ewentualnie w wykonaniu protokołów dodatkowych do tych konwencji;

b) każda Wysoka Umawiająca się Strona lub każda strona konfliktu, jeśli zostanie poproszona o to przez szefa misji, której dotyczy niniejszy paragraf i w miarę swoich możliwości:

i) zapewnia personelowi misji ochronę opisana w § 2 ust. b), i) niniejszego artykułu,

ii) podejmuje kroki wymienione w § 3 ust. b) ii) niniejszego artykułu.

6. Poufność

Wszystkie dane dostarczone jako poufne w wykonaniu przepisów niniejszego artykułu winny być traktowane w sposób ściśle poufny przez tego, kto je otrzymuje; nie mogą być przekazywane nikomu, kto nie uczestniczy ani nie jest związany z siłami zbrojnymi ani z misją, bez wyraźnego upoważnienia ze strony tego, kto je dostarczył.

7. Przestrzeganie ustaw i regulaminów.

Bez uszczerbku dla przywilejów i immunitetów, z jakich mogą korzystać, i dla wymogów związanych z ich funkcjami, członkowie sił i misji o jakich mowa w niniejszym artykule:

a) powinni przestrzegać ustaw i regulaminów państwa goszczącego ich;

b) powinni powstrzymywać się od czynów lub działań, których nie można pogodzić z bezstronnym i międzynarodowym charakterem ich funkcji.

Artykuł 13

Konsultacje Wysokich Umawiających się Stron

1. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się do wzajemnego konsultowania się i współdziałania we wszystkich kwestiach związanych z działaniem niniejszego protokołu. W tym celu co roku odbędzie się konferencja Wysokich Umawiających się Stron.

2. Udział w corocznych konferencjach jest unormowany przez wewnętrzny regulamin uchwalany przez nie.

3. Konferencja między innymi:

a) bada działanie i stan niniejszego protokołu,

b) bada kwestie podniesione w sprawozdaniach przedstawionych przez Wysokie Umawiające się Strony zgodnie z § 4 niniejszego protokołu,

c) przygotowuje konferencje kontrolne,

d) bada rozwój technologii w celu ochrony ludności cywilnej przed minami, które rażą bez rozróżniania.

4. Wysokie Umawiające się Strony przedstawiają Depozytariuszowi, który zapewnia dystrybucję między wszystkie Strony przed konferencja roczne sprawozdania dotyczące jakiejkolwiek z następujących kwestii:

a) upowszechniania informacji o niniejszym Protokole w ich siłach zbrojnych i wśród ludności cywilnej,

b) rozminowania i programów readaptacyjnych,

c) środków podjętych dla wypełniania wymogów technicznych Protokołu i wszystkich przydatnych informacji z tym związanych;

d) tekstów ustawodawczych mających związek z Protokołem,

e) podjętych kroków dotyczących międzynarodowej wymiany informacji technicznych, współpracy międzynarodowej przy rozminowaniu oraz technicznej współpracy i pomocy,

f) innych stosownych spraw.

5. Koszty konferencji pokrywane są przez Wysokie Umawiające się Strony i przez państwa uczestniczące w pracach konferencji, nie będące Stronami, odpowiednio do tabeli składek w Organizacji Narodów Zjednoczonych, stosownie przystosowanej.

Artykuł 14

Przestrzeganie postanowień

1. Każda Wysoka Umawiająca się Strona podejmie wszelkie stosowne kroki, prawodawcze i inne, dla zapobiegania i represjonowania naruszeń postanowień niniejszego Protokołu, popełnionych przez osoby lub w miejscach, pozostających pod jej jurysdykcją lub kontrolą.

2. Kroki, o jakich mowa w § 1 niniejszego artykułu, obejmują kroki niezbędne dla sprawienia, by każdy, kto umyślnie zabija lub ciężko rani osoby cywilne w toku konfliktu

zbrojnego, naruszając postanowienia niniejszego Protokołu, podlegał sankcjom karnym i był oddany pod sąd.

3. Każda Wysoka Umawiająca się Strona będzie ponadto wymagała, by jej siły zbrojne opracowały i podały do wiadomości instrukcje wojskowe i metody działania, i by członkowie sił zbrojnych, odpowiednio do swych zadań i zakresu odpowiedzialności, odbyli przeszkolenie co do przestrzegania postanowień niniejszego Protokołu.

4. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się do wzajemnej konsultacji i współpracy na szczeblu bilateralnym z pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych lub w trybie innej stosownej procedury międzynarodowej, w celu uregulowania wszelkich problemów, jakie mogłyby wyniknąć, dotyczących interpretacji i stosowania postanowień niniejszego protokołu.

Konwencja o zakazie użycia, składowania, produkcji i przekazywania, min przeciwpiechotnych oraz o ich zniszczeniu, Ottawa, 4 grudnia 1997 r.[6]

(M. Flemming, J. Wojciechowska, Zbrodnie wojenne. Przestępstwa przeciwko pokojowi, państwu i obronności. Rozdział XVI, XVII, XVIII kodeksu karnego. Komentarz, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 1999, s. 695-706)

Preambuła

Państwa Strony,

zdecydowane sprawić, by ustały cierpienia i straty w życiu ludzkim spowodowane przez miny przeciwpiechotne, które zabijają lub kaleczą każdego tygodnia setki osób, w większości niewinne osoby cywilne i bezbronne, zwłaszcza dzieci, hamują gospodarczy rozwój i odbudowę, stanowią przeszkodę w repatriacji uchodźców i osób przesiedlanych na określonym terytorium, wywołują inne poważne następstwa przez wiele lat po ich rozmieszczeniu;

przekonane, że jest rzeczą konieczną uczynić wszystko co jest w ich mocy dla przyczynienia się w skuteczny i skoordynowany sposób do podjęcia wyzwania, jakie stanowi usunięcie min przeciwpiechotnych rozsianych po świecie i dla czuwania nad ich zniszczeniem;

pragnąc uczynić wszystko co w ich mocy, by nieść pomoc w zakresie leczenia i readaptacji ofiar min, w tym też ich reintegracji społecznej i ekonomicznej;

uznając, że całkowity zakaz min przeciwpiechotnych stanowiłby jednocześnie ważny środek zaufania;

wyrażając zadowolenie z uchwalenia Protokołu o zakazie lub ograniczeniu stosowania min pułapek i innych urządzeń w jego kształcie zmienionym 3 maja 1996 r., stanowiącym załącznik do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, i wzywając wszystkie państwa, które tego dotąd nie uczyniły, do jego ratyfikacji w najkorzystniejszym terminie;

wyrażając również zadowolenie z uchwalenia 10 grudnia 1996 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych rezolucji 51145 S wzywającej wszystkie państwa do podjęcia wysiłków doprowadzenia do pomyślnego zakończenia rokowań w sprawie międzynarodowego porozumienia, skutecznego i prawnie stanowczego, zabraniającego użycia, składowania, produkcji i przekazywania lądowych min przeciwpiechotnych;

---

[6] Konwencja została uchwalona na konferencji dyplomatycznej w Ottawie 18.IX.1997 r. i wyłożona do podpisu w Nowym Jorku 3 – 5. XII. 1997 r. Weszła w życie 1.III.1999 r. Polska konwencje podpisała ale nie ratyfikowała.

wyrażając ponadto zadowolenie ze środków zakazujących, ograniczających lub odraczających, podjętych jednostronnie lub wielostronnie w toku ostatnich lat w zakresie użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych;

podkreślając rolę publicznego sumienia w wspieraniu zasad humanitarnych, jak o tym świadczy wezwanie do całkowitego zakazu min przeciwpiechotnych, i uznając wysiłki podjęte w tym celu przez Międzynarodowy Ruch Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca, przez międzynarodową kampanię przeciw minom lądowym oraz przez liczne inne organizacje pozarządowe na całym świecie;

przypominając Deklarację ottawską z 5 października 1996 r. i Deklarację brukselską z 27 czerwca 1997 r. wzywające społeczność międzynarodową do opracowania międzynarodowej umowy, wiążącej prawnie, która zabraniałaby użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych;

podkreślając celowość nakłonienia wszystkich państw, by przystąpiły do niniejszej Konwencji, będąc zdecydowane do energicznego działania dla popierania jej upowszechniania we wszystkich stosownych środowiskach, zwłaszcza w Narodach Zjednoczonych, na Konferencji Rozbrojeniowej, w organizacjach i ugrupowaniach regionalnych, jak również na konferencjach przeglądowych Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki;

opierając się na zasadzie prawa międzynarodowego, w myśl której prawo stron konfliktu zbrojnego do doboru środków walki nie jest nieograniczone, na zasadzie, która zabrania użycia w czasie konfliktów zbrojnych broni, pocisków i materiałów oraz metod prowadzenia działań zbrojnych, które mogą powodować zbędne cierpienia, a także na zasadzie, w myśl której należy ustanowić rozróżnienie między osobami cywilnymi a kombatantami;

uzgodniły co następuje:

Artykuł 1
Zobowiązania ogólne

1. Każde Państwo Strona zobowiązuje się, że nigdy, w żadnej sytuacji:

a) nie będzie konstruować, produkować, nabywać w jakikolwiek sposób, składować, konserwować lub przekazywać komukolwiek, bezpośrednio lub pośrednio, min przeciwpiechotnych,

b) nie będzie wspierać, zachęcać ani nakłaniać w jakikolwiek sposób nikogo do podejmowania działalności zabronionej Państwu Stronie z mocy niniejszej Konwencji.

2. Każde Państwo Strona zobowiązuje się do zniszczenia wszystkich min przeciwpiechotnych oraz do dopilnowania ich zniszczenia, stosownie do postanowień niniejszej Konwencji.

Artykuł 2
Definicje

1. Przez "minę przeciwpiechotna" rozumie się minę skonstruowana tak, by wybuchała wskutek obecności, bliskości lub kontaktu z człowiekiem i przeznaczona do wyłączenia z walki, ranienia lub zabicia jednej lub większej liczby osób. Miny skonstruowane dla wybuchania wskutek obecności, bliskości lub kontaktu z pojazdem, nie zaś z człowiekiem, wyposażone w urządzenia zabezpieczające przed manipulowaniem, nie są uważane za miny przeciwpiechotne, choć mają takie urządzenie.

2. Przez "minę" rozumie się broń skonstruowaną dla umieszczania pod lub na ziemi lub innej powierzchni, albo w pobliżu, i dla wybuchania wskutek obecności, bliskości lub kontaktu z człowiekiem lub pojazdem.

3. Przez "urządzenie przeciwmanipulacyjne" rozumie się urządzenie przeznaczone do ochrony miny i stanowiące jej część, połączone z nią lub umieszczone pod nią, które działa w razie próby manipulacji lub innego umyślnego poruszenia miny.

4. Przez "przekazywanie" rozumie się, obok materialnego wycofania min przeciwpiechotnych z terytorium państwa lub ich materialnego wprowadzenia na terytorium innego państwa, również przeniesienie prawa własności lub kontroli nad tymi minami, jednakże nie rozumie się odstąpienia terytorium, na którym zostały rozmieszczone miny przeciwpiechotne.

5. Przez "strefę zaminowaną" rozumie się strefę niebezpieczna z powodu potwierdzonej lub podejrzewanej obecności min.

Artykuł 3

Wyłączenia

1. Niezależnie od ogólnych zobowiązań wynikających z art. 1 dozwolona jest konserwacja lub przekazywanie pewnej liczby min przeciwpiechotnych dla opracowania technik niszczenia min lub dla nauczania tych technik. Liczba takich min nie powinna przekraczać minimum absolutnie koniecznego dla takich celów.

2. Dozwolone jest przekazywanie min w celu zniszczenia.

Artykuł 4

Zniszczenie zapasów min przeciwpiechotnych

Z zastrzeżeniem postanowień art. 3 każde Państwo Strona zobowiązuje się do zniszczenia wszystkich zapasów min przeciwpiechotnych, których jest właścicielem lub posiadaczem, lub które znajdują się pod jego jurysdykcją lub kontrolą albo do dopilnowania ich zniszczenia, gdy tylko to jest możliwe, lecz najpóźniej w ciągu 4 lat od wejścia w życie niniejszej Konwencji dla tego Państwa Strony.

Artykuł 5

Niszczenie min przeciwpiechotnych w strefach zaminowanych

1. Każde Państwo Strona zobowiązuje się do zniszczenia wszystkich min przeciwpiechotnych w strefach zaminowanych znajdujących się pod jego jurysdykcja lub jego kontrola albo też do dopilnowania ich niszczenia, gdy tylko to jest możliwe, jednak najpóźniej w ciągu 10 lat od wejścia w życie niniejszej Konwencji co do tego Państwa Strony.

2. Każde Państwo Strona podejmie wysiłki dla identyfikacji wszystkich stref znajdujących się pod jego jurysdykcja lub kontrola, gdzie została ustalona lub jest podejrzewana obecność min przeciwpiechotnych. Zapewnia ono, że gdy tylko okaże to się możliwe, wszystkie strefy zaminowane znajdujące się pod jego jurysdykcją lub kontrolą, w których znajdują się miny przeciwpiechotne, zostaną oznaczone wzdłuż ich obwodu, będą strzeżone i chronione przez zamknięcie lub w inny sposób, by uniemożliwić osobom cywilnym wejście, dopóki wszystkie miny przeciwpiechotne znajdujące się w takich zaminowanych strefach nie zostaną zniszczone. Takie oznakowanie winno być zgodne, co najmniej, z normami określonymi w Protokole w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń, po jego nowelizacji 3 maja 1996 r., załączonego do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki.

3. Jeśli Państwo Strona uzna, że nie będzie mogło zniszczyć wszystkich min przeciwpiechotnych, o jakich mowa w § 1, albo dopilnować ich zniszczenia w przypisanym terminie, może ono przedstawić na zgromadzeniu Państw Stron albo na konferencji przeglądowej wniosek o przedłużenie, sięgające aż 10 lat, okresu ustalonego dla całkowitego zniszczenia tych min przeciwpiechotnych.

4. Wniosek powinien zawierać:

a) czas proponowanego przedłużenia;

b)szczegółowe wyjaśnienie powodów uzasadniających proponowanie przedłużenia, w tym:

przygotowanie i stopień zaawansowania pracy wykonywanej w ramach państwowych programów rozminowania;

środki finansowe i techniczne, jakimi dysponuje Państwo Strona dla przystąpienia do zniszczenia wszystkich min przeciwpiechotnych; oraz

okoliczności, które nie pozwalają Państwu Stronie zniszczyć wszystkie miny przeciwpiechotne w strefach zaminowanych;

c) implikacje humanitarne, społeczne, gospodarcze i środowiskowe przedłużenia; oraz

d) wszystkie inne istotne informacje dotyczące proponowanego przedłużenia.

5. Zgromadzenie Państw Stron lub konferencja przeglądowa, biorąc pod uwagę czynniki wymienione w § 4, ocenia wniosek i decyduje większością głosów Państw obecnych i głosujących o przyznaniu, lub też nie, okresu przedłużenia.

6. Takie przedłużenie może być odnawiane w razie przedstawienia nowego wniosku stosownie do §§ 3,4 i 5 niniejszego artykułu. Państwo Strona winno dołączyć do swego wniosku o dodatkowe przedłużenie istotne uzupełniające informacje co do tego, co zostało wykonane w czasie poprzedniego przedłużenia na podstawie niniejszego artykułu.

Artykuł 6

Międzynarodowa współpraca i pomoc

1. Wypełniając zobowiązania wynikające z niniejszej Konwencji każde Państwo Strona ma prawo ubiegać się o uzyskanie i otrzymywać pomoc od innych Państw Stron, jeśli jest to możliwe i na miarę możliwości.

2. Każde Państwo Strona zobowiązuje się do ułatwiania wymiany, na taką skalę jak to jest możliwe, wyposażenia, materiałów i informacji naukowych dotyczących stosowania niniejszej Konwencji i ma prawo do uczestniczenia w takiej wymianie. Państwa Strony nie będą nakładać nieuzasadnionych ograniczeń na dostawy, w celach humanitarnych, wyposażenia służącego rozminowaniu i odpowiednich informacji technicznych.

3. Każde Państwo Strona, które może tak uczynić, udzieli pomocy w leczeniu ofiar min, ich readaptacji oraz integracji społecznej i gospodarczej a także w programach ostrzegania przed niebezpieczeństwem min. Taka pomoc może być udzielana, m.in., poprzez organy Narodów Zjednoczonych, organizacje lub instytucje międzynarodowe, regionalne lub krajowe, przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, przez krajowe stowarzyszenia Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca i ich międzynarodową Federację, przez organizacje pozarządowe oraz na podstawie dwustronnej.

4. Każde Państwo Strona, mające takie możliwości, udzieli pomocy w rozminowywaniu i działaniach z tym związanych. Taka pomoc może być udzielana, m.in. poprzez organy Narodów Zjednoczonych, organizacje lub instytucje międzynarodowe lub regionalne, albo na podstawie dwustronnej, albo też przez wspieranie Funduszu Specjalnego Narodów Zjednoczonych przeznaczonego dla udzielania pomocy w rozminowywaniu, albo też innych funduszy regionalnych wspierających rozminowywanie.

5. Każde Państwo Strona mogące tak postąpić udzieli pomocy w niszczeniu zapasów min przeciwpiechotnych.

6. Każde Państwo Strona zobowiązuje się do udzielania informacji na podstawie bazy danych o rozminowaniu określonej w ramach organów Narodów Zjednoczonych, w szczególności informacji dotyczących różnych środków i technik rozminowania, a także do dostarczenia listy ekspertów, organów wyspecjalizowanych i krajowych punktów kontaktowych w dziedzinie rozminowania.

7. Państwa Strony mogą zwracać się do Narodów Zjednoczonych, do organizacji regionalnych, do innych Państw Stron i do innych instancji międzyrządowych lub pozarządowych zdolnych do pomocy władzom w wypracowaniu narodowego programu rozminowania, w celu określenia, między innymi:

a) zasięgu i rozmiarów problemu min przeciwpiechotnych;

b) zasobów finansowych, technologicznych i ludzkich potrzebnych do wykonania programu;

c) przewidywanej liczby lat potrzebnych dla zniszczenia wszystkich min przeciwpiechotnych w strefach zaminowanych znajdujących się pod jurysdykcją lub kontrolą zainteresowanego Państwa Strony;

d) działań ostrzegających przed niebezpieczeństwem min, prowadzących do zmniejszenia ranień i strat w życiu ludzkim z powodu min;

e) pomocy ofiarom min;

f) stosunków między rządem zainteresowanego Państwa Strony a kompetentnymi jednostkami rządowymi, międzyrządowymi i pozarządowymi, które będą uczestniczyć w wykonaniu programu.

8. Państwa Strony, które udzielają lub otrzymują pomoc w myśl niniejszego artykułu będą współpracować z sobą dla zapewnienia szybkiego i pełnego wykonania uzgodnionych programów pomocy.

Artykuł 7
Środki

1. Każde Państwo Strona przedstawia Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych możliwie najszybciej, a w każdym razie najpóźniej do 180 dni po wejściu dla tego Państwa w życie niniejszej Konwencji, sprawozdanie o:

a) krajowych środkach realizacji, o jakich mowa w art. 9,

b) całym zapasie min przeciwpiechotnych, którego jest właścicielem lub posiadaczem albo które są pod jego jurysdykcją lub kontrolą, przedstawiając podział według typu, ilości i, jeśli możliwe, numeracji partii dla każdego rodzaju składowanych min przeciwpiechotnych,

c) rozmieszczeniu w miarę możności wszystkich stref zaminowanych będących pod jego jurysdykcją lub jego kontrolą, w których obecność min przeciwpiechotnych została stwierdzona lub jest podejrzewana, włączając maksimum ewentualnych danych o typie i jakości każdego rodzaju min przeciwpiechotnych w każdej ze stref zaminowanych a także datę ich rozmieszczenia,

d) typach i ilości i, jeśli możliwe, numeracji partii wszystkich min przeciwpiechotnych zachowanych lub przekazanych w celu opracowania technik wykrywania min i dla nauczania tych technik, a także o instytucjach upoważnionych przez Państwo Stronę do zachowania lub przekazania min przeciwpiechotnych po myśli art. 3,

e) typach i ilości programów rekonwersji lub unieruchomienia urządzeń do produkcji min przeciwpiechotnych,

f) stanie programów niszczenia min przeciwpiechotnych, o jakich mowa w art. 4 i 5, w tym określenie metod, jakie zostaną zastosowane do niszczenia, podanie lokalizacji wszystkich miejsc niszczenia oraz norm, jakich należy przestrzegać w zakresie bezpieczeństwa i ochrony środowiska,

g) typach i ilości wszystkich min przeciwpiechotnych zniszczonych po wejściu w życie niniejszej Konwencji dla Państwa Strony, w tym podziale ilości na poszczególne typy zniszczonych min przeciwpiechotnych, stosownie do art. 4 i 5, a ponadto, jeśli możliwe, o numeracji partii każdego typu min przeciwpiechotnych w razie zniszczenia zgodnie z art.4,

h) charakterystyce technicznej każdego typu wyprodukowanych min przeciwpiechotnych, w miarę jak jest znany, a także tych, których Państwo Strona jest aktualnie właścicielem lub posiadaczem, w tym, w rozsądnym wymiarze, informacji jakie mogą ułatwić identyfikację i usuwanie min przeciwpiechotnych; takie informacje powinny, jako minimum, obejmować wymiary, typ zapalnika, zawartość materiału wybuchowego i metalu, fotografie w kolorze i wszelkie inne dane mogące ułatwić rozminowanie,

i) środkach podjętych dla uprzedzenia w najkrótszym czasie i w sposób skuteczny ludności o wszystkich strefach zidentyfikowanych stosownie do § 2 art. 5.

2. Państwa Strony uaktualnią corocznie, obejmując ostatni rok kalendarzowy, informacje dostarczone stosownie do niniejszego artykułu i podadzą je Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych nie później niż do 30 kwietnia każdego roku.

3. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych przekaże otrzymane sprawozdania Państwom Stronom.

Artykuł 8

Pomoc i wyjaśnienia w przedmiocie przestrzegania przepisów

1. Państwa Strony zgadzają się na wzajemne konsultacje i współdziałanie w sprawie stosowania przepisów niniejszej Konwencji oraz do pracy w duchu współdziałania dla ułatwienia przestrzegania przez Państwa Strony obowiązków wynikających z niniejszej Konwencji.

2. Jeśli jedno lub więcej Państw Stron życzyć sobie będzie wyjaśnienia kwestii odnoszących się do przestrzegania postanowień niniejszej Konwencji przez inne Państwo Stronę i poszukuje na to odpowiedzi, może przedłożyć, za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, temu Państwu Stronie wniosek o wyjaśnienie takiej kwestii. Do takiego wniosku winny być załączone odpowiednie informacje. Państwa Strony powstrzymają się od składania nieuzasadnionych wniosków o wyjaśnienie, starając się uniknąć nadużywania. Państwo Strona, które otrzyma wniosek o wyjaśnienie, udzieli Państwu wnioskującemu, za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, wszelkich informacji, które mogą pomóc w wyjaśnieniu takiej kwestii, w terminie 28 dni.

3. Jeśli wnioskujące Państwo Strona nie otrzyma odpowiedzi za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych w takim terminie, albo jeśli uzna za niezadowalającą odpowiedź na wniosek o wyjaśnienie, może przedstawić sprawę na najbliższym zgromadzeniu Państw Stron za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych przekaże takie odwołanie wraz ze stosownymi informacjami dotyczącymi wniosku o wyjaśnienia, wszystkim Państwom Stronom. Wszystkie te informacje winny być przekazane wezwanemu Państwu Stronie, które ma prawo udzielenia odpowiedzi.

4. Do czasu zwołania zgromadzenia Państw Stron każde Państwo Strona zainteresowane może wystąpić do Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych o podjęcie się dobrych usług dla ułatwienia przedstawienia wnioskowanych wyjaśnień.

5. Wnioskujące Państwo Strona może zaproponować, za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, zwołanie nadzwyczajnego zgromadzenia Państw Stron dla zbadania sprawy. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych przekaże te propozycje i wszystkie informacje przedstawione przez zainteresowane Państwa Strony wszystkim Państwom Stronom i zwróci się do nich o podanie, czy zgadzają się na zwołanie zgromadzenia nadzwyczajnego dla zbadania takiej sprawy. Jeżeli w terminie 14 dni po takim wystąpieniu nie mniej niż jedna trzecia Państw Stron wypowie się za zwołaniem zgromadzenia nadzwyczajnego, Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych zwoła takie zgromadzenie nadzwyczajne Państw Stron w nowym terminie 14 dni. Zgromadzenie uzyska quorum, gdy weźmie w nim udział większość Państw Stron.

6. Zgromadzenie Państw Stron albo zgromadzenie nadzwyczajne Państw Stron określi przede wszystkim, czy jest konieczne ponowne badanie sprawy, po uwzględnieniu wszystkich informacji dostarczonych przez zainteresowane Państwa Strony. Zgromadzenie Państw Stron albo zgromadzenie nadzwyczajne Państw Stron podejmie starania o podjęcie rozstrzygnięcia na drodze consensusu. Jeżeli, mimo wszelkich starań, nie zostanie w tej drodze uzyskane porozumienie, sprawa zostanie poddana pod głosowanie i rozstrzygnięcie zostanie podjęte większością głosów Państw obecnych i głosujących.

7. Wszystkie Państwa Strony będą w pełni współpracowały ze zgromadzeniem Państw Stron lub ze zgromadzeniem nadzwyczajnym Państw Stron przy badaniu sprawy, co obejmuje też misję ustalania faktów, działającą stosownie do § 8.

8. Jeżeli będą konieczne bardziej obszerne wyjaśnienia, Zgromadzenie Państw Stron lub zgromadzenie nadzwyczajne Państw Stron upoważni do wysyłania misji ustalania faktów i określi jej mandat większością głosów Państw obecnych i głosujących. Państwo Strona wezwane może każdej chwili zaprosić misję ustalania faktów do przybycia na jego terytorium. Taka misja nie wymaga upoważnienia w drodze decyzji zgromadzenia Państw Stron albo zgromadzenia nadzwyczajnego Państw Stron. Misja, złożona maksymalnie z 9 ekspertów, wyznaczonych i odpowiednio upoważnionych stosownie do § 9 i 10, może zbierać dodatkowe informacje na miejscu lub w innych miejscach bezpośrednio łączących się z przypuszczalnym naruszeniem, znajdujących się pod jurysdykcja lub kontroli wezwanego Państwa Strony.

9. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych przygotowuje i uaktualnia listę obejmującą dostarczone przez Państwa Strony nazwiska i obywatelstwo kwalifikowanych ekspertów oraz wszelkie dane istotne w tej dziedzinie, oraz podaje ja do wiadomości wszystkim Państwom Stronom. Eksperta zamieszczonego na tej liście uważa się za wyznaczonego do wszystkich misji ustalania faktów, chyba że Państwo Strona sprzeciwi się na piśmie jego wyznaczeniu. Ekspert wyłączony nie może uczestniczyć w żadnej misji ustalania faktów na terytorium lub w innym miejscu znajdującym się pod jurysdykcją lub kontrolą Państwa, które sprzeciwiło się jego wyznaczeniu, o ile wyłączenie zostało podane do wiadomości przed wyznaczeniem eksperta do takiej misji.

10. Po otrzymaniu wniosku zgromadzenia Państw Stron lub zgromadzenia nadzwyczajnego Państw Stron Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych wyznaczy, po konsultacji z wezwanym Państwem Stroną, członków misji, w tym jej szefa. Obywatele Państw Stron, którzy złożyli wniosek w sprawie misji ustalania faktów oraz Państw, których to bezpośrednio dotyczy, nie mogą być wyznaczeni jako członkowie misji. Członkowie misji ustalania faktów korzystają z przywilejów i immunitetów określonych w art. VI Konwencji o przywilejach i immunitetach Narodów Zjednoczonych uchwalonej 13 lutego 1946 r.

11. Po wcześniejszym zawiadomieniu na nie mniej niż 72 godziny członkowie misji udadzą się niezwłocznie na terytorium państwa wezwanego. Wezwane Państwo Strona podejmie kroki administracyjne konieczne dla przyjęcia, przewozu i zakwaterowania misji. Jego obowiązkiem jest również zapewnienie, w maksymalnej skali, bezpieczeństwa członków misji, dopóki znajdować się będą na terytorium znajdującym się pod jego kontrolą.

12. Bez uszczerbku dla suwerenności wezwanego Państwa Strony misja ustalania faktów może wprowadzać na terytorium wezwanego Państwa Strony jedynie wyposażenie wyłącznie wykorzystywane do zbierania informacji co do podejrzewanego naruszenia. Przed przybyciem misja poinformuje wezwane Państwo Stronę o wyposażeniu, jakie zamierza wykorzystywać w toku swej pracy.

13. Wezwane Państwo Strona nie będzie szczędzić wysiłków, by stworzyć członkom misji ustalania faktów możliwość kontaktowania się z wszystkimi osobami mogącymi udzielić informacji w sprawie przypuszczalnego naruszenia.

14. Wezwane Państwo Strona umożliwi misji badania faktów dostęp do wszystkich stref i wszystkich urządzeń będących pod jej kontrolą, gdzie można by zebrać istotne dane dotyczące rozpatrywanego naruszenia. Ten dostęp podporządkowany zostanie środkom, które wezwane Państwo Strona uzna za konieczne dla:

a) ochrony wrażliwego wyposażenia, informacji i stref,

b) ochrony zobowiązań konstytucyjnych, które mogą dotyczyć wezwanego Państwa Strony w dziedzinie prawa własności, przeszukań, zajęcia rzeczy i innych praw konstytucyjnych,

c) fizycznej ochrony i bezpieczeństwa członków misji ustalania faktów. W razie podjęcia takich środków wezwane Państwo Strona podejmie wszelkie uzasadnione kroki dla wykazania innymi środkami, że przestrzega niniejszej Konwencji.

15. Misja ustalania faktów nie może przebywać na terytorium Państwa Strony, którego to dotyczy, dłużej niż 14 dni, a w jednym określonym miejscu nie dłużej niż 7 dni, o ile nie uzgodniono inaczej.

16. Wszystkie informacje dostarczone jako poufne i nie związane z przedmiotem badań misji ustalania faktów winny być traktowane w sposób poufny.

17. Misja ustalania faktów przedstawi swoje wnioski, za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, zgromadzeniu Państw Stron albo zgromadzeniu nadzwyczajnemu Państw Stron.

18. Zgromadzenie Państw Stron lub zgromadzenie nadzwyczajne Państw Stron zbada wszystkie istotne informacje, zwłaszcza sprawozdanie przedstawione przez misję badania faktów. Może ono zażądać od wezwanego Państwa Strony podjęcia kroków zmierzających do naprawy naruszenia w wyznaczonym terminie. Wezwane Państwo Strona złoży sprawozdanie z kroków podjętych w odpowiedzi na takie żądanie.

19. Zgromadzenie Państw Stron lub zgromadzenie nadzwyczajne Państw Stron może zalecić zainteresowanym Państwom Stronom kroki i środki pozwalające na dodatkowe wyjaśnienie badanej kwestii albo na jej uregulowanie, a zwłaszcza podjęcie odpowiednich procedur, zgodnie z prawem międzynarodowym. Gdyby naruszenie należało przypisać okolicznościom wymykającym się spod kontroli Państwa wezwanego, zgromadzenie Państw Stron lub zgromadzenie nadzwyczajne Państw Stron może zalecić stosowne kroki, zwłaszcza sięgnięcie do środków współpracy, o jakich mowa w art. 6.

20. Zgromadzenie Państw Stron lub zgromadzenie nadzwyczajne Państw Stron będą dążyć do podjęcia decyzji, o jakich mowa w § 18 i 19 w, drodze konsensusu lub, w razie jego braku, większością dwóch trzecich Państw obecnych i głosujących.

Artykuł 9

Wewnętrzne kroki wdrażające

Każde Państwo Strona podejmuje wszelkie stosowne kroki legislacyjne, regulaminowe i inne, w tym nałożenie sankcji karnych, by zapobiegać i karać za wszelką działalność zabronioną przez Państwo Stronę na podstawie niniejszej Konwencji, która to działalność prowadzona by była na jego terytorium lub terytorium będącym pod jego jurysdykcją lub kontrolą.

Artykuł 10

Regulowanie sporów

1. Państwa Strony będą się konsultować i współpracować dla regulowania wszelkich sporów, jakie mogłyby wyniknąć w związku ze stosowaniem lub interpretacją niniejszej Konwencji. Każde Państwo Strona może wnieść taki spór do zgromadzenia Państw Stron.

2. Zgromadzenie Państw Stron może działać na rzecz uregulowania sporu wszelkimi środkami, jakie uzna za wskazane, w tym oferując swoje dobre usługi, zapraszając Państwa Strony sporu do podjęcia procedury uregulowania według ich wyboru i rekomendując ograniczenie czasu trwania uzgodnionej procedury.

3. Niniejszy artykuł nie narusza postanowień niniejszej Konwencji w sprawie pomocy i wyjaśnień dotyczących przestrzegania jej postanowień

Artykuł 11

Zebrania Państw Stron

1. Państwa Strony są zobowiązane do odbywania regularnych zebrań w celu rozważenia wszelkich spraw związanych z zastosowaniem lub wdrażaniem niniejszej Konwencji, łącznie z:

a)działaniem i statusem Konwencji;

b) sprawami powstałymi w związku ze sprawozdaniami przełożonymi zgodnie z postanowieniami niniejszej Konwencji;

współpracą oraz pomocą zgodnie z artykułem 6;

rozwojem technologii rozminowania;

propozycjami Państw Stron zgodnie z artykułem 8; oraz

decyzjami związanymi z propozycjami Państw Stron określonymi w artykule 5.

2. Pierwsze Zebranie Państw Stron zostanie zwołane przez Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych w rok od pierwszej Konferencji oceniającej. Państwa nie będące stronami niniejszej Konwencji, a także Narody Zjednoczone, inne właściwe organizacje lub instytucje międzynarodowe, organizacje regionalne, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża oraz właściwe organizacje pozarządowe mogą zostać zaproszone na te zebrania w charakterze obserwatorów zgodnie z ustalonymi zasadami proceduralnymi.

Artykuł 12

Konferencje Rewizyjne

Konferencja Rewizyjna zostanie zwołana przez Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych pięć lat po wejściu w życie niniejszej Konwencji. Sekretarza Generalny Narodów Zjednoczonych zwołuje następne Konferencje oceniające na żądanie jednego lub więcej Państw Stron, pod warunkiem, że przerwa pomiędzy Konferencjami Rewizyjnymi nie będzie krótsza niż pięć lat. Wszystkie Państwa Strony niniejszej Konwencji są zapraszane na każdą Konferencję Rewizyjną.

Celem Konferencji Rewizyjnej jest:

a)ocena działania oraz status niniejszej Konwencji;

b)rozważenie potrzeb oraz przerw pomiędzy dalszymi zebraniami Państw Stron, o których mowa w paragrafie 2 artykuł 11;

c)podjęcie decyzji o propozycjach Państw Stron zgodnie z artykułem 5; oraz

d)przyjęcie, w miarę potrzeby, wniosków końcowych w ostatnim sprawozdaniu związanym z wdrażaniem niniejszej Konwencji.

Państwa nie będące Stronami niniejszej Konwencji, a także Narody Zjednoczone, inne właściwe organizacje lub instytucje międzynarodowe, organizacje regionalne, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża oraz właściwe organizacje pozarządowe mogą zostać zaproszone do udziału w każdej Konferencji Rewizyjnej w charakterze obserwatorów zgodnie z ustalonymi Zasadami Proceduralnymi.

Artykuł 13

Zmiany

W każdej chwili po wejściu w życie niniejszej Konwencji, każde Państwo Strona może złożyć propozycję zmiany niniejszej Konwencji. Propozycja zmiany zostanie przedstawiona Depozytariuszowi, który powiadomi o niej wszystkie Państwa Strony oraz zbierze ich opinie o potrzebie zwołania Konwencji w sprawie zmiany, w celu omówienia propozycje. Jeżeli większość Państw Stron powiadomi Depozytariusza, nie później niż 30 dni po powiadomieniu, o ich poparciu dalszych rozważeń propozycji. Depozytariusz zobowiązany jest zwołać Konferencję w sprawie zmiany, na którą wszystkie Państwa Strony zostaną zaproszone.

Państwa nie będące Stronami niniejszej Konwencji, a także Narody Zjednoczone, inne właściwe organizacje lub instytucje międzynarodowe, organizacje regionalne, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża oraz właściwe organizacje pozarządowe mogą zostać zaproszone do udziału w każdej Konferencji w sprawie zmiany w charakterze obserwatorów zgodnie z ustalonymi Zasadami Proceduralnymi.

Konferencja w sprawie zmiany zostanie zwołana natychmiast po Zebraniu Państw Stron lub Konferencji oceniającej o ile większość Państw Stron nie zażąda, aby odbyła się ona później.

Wszelkie zmiany niniejszej Konwencji zostaną wprowadzone większością dwóch trzech głosów Państw Stron obecnych i głosujących na Konferencji w sprawie zmiany. Depozytariusz jest zobowiązany do zawiadomienia Państw Stron o zmianie przyjętej w ten sposób.

Każda zmiana niniejszej Konwencji wchodzi w życie w stosunku do wszystkich Państw Strony niniejszej Konwencji, które ją przyjęły, po złożeniu u Depozytariusza dokumentów przyjęcia przez większość Państw Stron. Następnie wejdzie ona w życie w stosunku do pozostałych Państw Stron w dniu złożenia dokumentu przyjęcia.

Artykuł 14

Koszty

Koszty Zebrań Państw Stron, Zebrań Specjalnych Państw Stron, Konferencji Rewizyjnych oraz Konferencji w sprawie zmian ponoszą Państwa Strony oraz Państwa nie będące Stronami niniejszej Konwencji, biorące w nich udział, według skali ocen Narodów Zjednoczonych odpowiednio skorygowanej.

Koszty poniesione przez Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych zgodnie z artykułami 7 i 8, a także koszty misji dla zbierania informacji ponoszone są przez Państwa Strony zgodnie ze skalą ocen Narodów Zjednoczonych odpowiednio skorygowaną.

Artykuł 15

Podpis

Niniejsze Konwencja sporządzona w Oslo, Norwegia, w dniu 18 września 1997 r. jest otwarta do podpisu wszystkich Państw od 3 grudnia 1997 r. do 4 grudnia 1997 r. oraz w siedzibie Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku od 5 grudnia 1997 r. do dnia wejścia w życie.

Artykuł 16

Ratyfikacja, przyjęcie, zatwierdzenie oraz przystąpienie

1. Niniejsza Konwencja podlega ratyfikacji, przyjęciu oraz zatwierdzeniu przez Sygnatariuszy.

2. Każde Państwo, które nie podpisało Konwencji będzie mogło przystąpić do niej.

3. Dokumenty ratyfikacyjne, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia zostaną złożone u Depozytariusza.

Artykuł 17

Wejście w życie

1. Niniejsza Konwencja wejdzie w życie pierwszego dnia szóstego miesiąca po miesiącu, w którym 40 dokument ratyfikacyjny, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia zostanie złożony.

2. W stosunku do każdego Państwa, które złoży swój dokument ratyfikacyjny, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia po dacie złożenia 40 dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, niniejsza Konwencja wejdzie w życie w pierwszym dniu szóstego miesiąca po miesiącu, w którym Państwo to złożyło swój dokument ratyfikacyjny, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia.

Artykuł 18

Zastosowanie tymczasowe

Każde Państwo może w momencie ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia oraz przystąpienia oświadczyć, że zastosuje tymczasowo paragraf 1 artykułu 1 niniejszej Konwencji do czasu wejścia w życie.

Artykuł 19

Ograniczenia

Artykuły niniejszej Konwencji nie podlegają ograniczeniom.

105

Artykuł 20

Okres trwania oraz wycofanie

1. Okres ważności niniejszej Konwencji jest nieograniczony.

2. Każde Państwo Strona ma prawo, korzystając ze swojej suwerenności, do wycofania się z Konwencji. Powiadomi ono wszystkie pozostałe Państwa Strony, Depozytariusza oraz Radę Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych o swoim wycofaniu. Taki dokument o wycofaniu zawierać będzie pełniejsze wyjaśnienie powodów wycofania.

3. Wycofanie takie nastąpi po sześciu miesiącach po otrzymaniu dokumentów o wycofaniu przez Depozytariusza. Jeżeli po wygaśnięciu tego sześciomiesięcznego okresu, Państwo Strona wycofujące się jest zaangażowane w konflikt zbrojny, takie wycofanie nie dojdzie do skutku przed zakończeniem konfliktu zbrojnego.

4. Wycofanie się Państwa Strony z niniejszej Konwencji nie ma wpływu pod żadnym względem na obowiązek Państw do realizacji zobowiązań nałożonych na podstawie odpowiednich zasad prawa międzynarodowego.

(Artykuły 21-22 opuszczono)

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr 69037
Akademii Obrony Narodowej